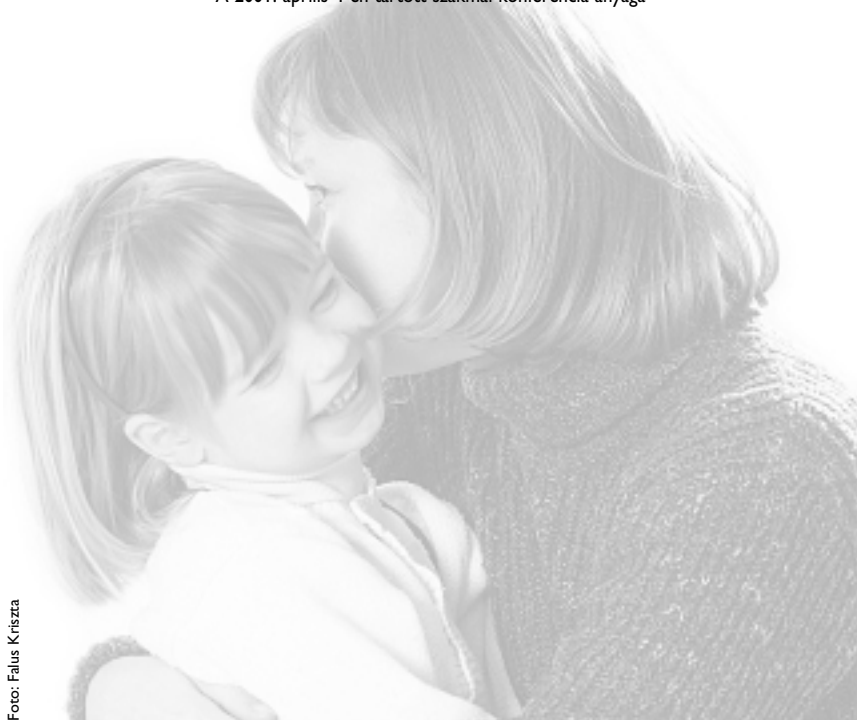

Fehér Kereszt Füzetek 5.

Megélhetést biztosító családi szolgáltatások esélyei a gyermekjóléti alapellátásban

A 2001. április 4-én tartott szakmai konferencia anyaga

Foto: Falus Kriszta

A konferencia és a kiadvány támogatói:
Országos Foglalkoztatási Közalapítvány
Szociális és Családügyi Minisztérium

Fehér Kereszt Füzetek 5.

*Megélhetést biztosító
családi szolgáltatások esélyei
a gyermekjóléti alapellátásban*

A 2001. április 4-én tartott szakmai konferencia anyaga

Kiadja:
Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány
2001.

Fehér Kereszt Füzetek 5.

Felelős kiadó:
Révész Piroska

Szerkesztette:
Kulinyi Luca

Lektorálta:
Rabi Edina

Tartalomjegyzék

Ajánlás	7
A KONFERENCIÁN ELHANGZOTT ELŐADÁSOK	9
Molnár Györgyné Megnyitó	9
Szemkeő Judit: Újszerű megoldások a nők munkavállalásának elősegítése érdekében	11
Elisabeth Lutter – Eltern für Kinder Österreich: CINDERELLA – nemzetek közötti EU-projekt a helyettes családokban hivatásszerűen ellátott gyermekgondozás közös sztenderdjeinek kialakítására	13
Fohn Márta – Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány: A távollévő szülő hatása a gyermekek pszichés fejlődésére	21
Korintus Mihályné – Pro Excellencia Alapítvány: Családi napközi szolgáltatás	27
Javaslatok	29
Bonfig Ágnes: Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által támogatott személyi és szociális szolgáltatások	31
Révész Piroska: A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány javaslatai – a segítő családok szerepét tisztázó és működési feltételeit javító szakmai és pénzügyi feltételek módosítására	41
SZEKCIÓÜLÉSEK	47
Családi napközi	47
A résztvevő szakemberek további írásos javaslatai	49
Helyettes szülői szolgáltatás	50
A résztvevő szakemberek további javaslatai	56
Pótmama-szolgálat	57
Tájékoztató anyagok	65
A FEHÉR KERESZT GYERMEKVÉDŐ ALAPÍTVÁNY JAVASLATAI	66
A KONFERENCIA VISSZHANGJA	69
Sajótájékoztató, Szociális és Családügyi Minisztérium 2001.04.04.	69
Reggeli krónika, 2001.04.05.	72
Heti Válasz i. évf. 7. szám	73

Ajánlás

A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány első szakmai konferenciájának anyagát tartja kezében az olvasó. Kiadványunkkal elsősorban azok számára szeretnénk hozzáférhetővé tenni az elhangzott előadásokat, javaslatokat, a résztvevők új gondolatait és tapasztalatait, akik terveik ellenére sem tudtak részt venni ezen a szakmai összejövetelen.

Az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* pályázatán nyert bizalom és anyagi támogatás tette lehetővé, hogy ezt a fórumot megszervezzük, majd a *Szociális és Családügyi Minisztérium* adott otthont a találkozóznak és erősítette törekvéseinket, hogy a gyermekjóléti szolgáltatások gyakorlati bevezetését szorgalmazó civil szervezetek egymásra találjanak és bemutathassák törekvéseiket.

A hazai nonprofit szervezetek gyermekellátó szolgáltatásai mellett megismerhettük osztrák vendégünk, Elisabeth Lutter előadásából az *Európai Unió tagállamaiban működő 15 civil szervezet* közös szakmai összefogásával kimunkált "Cinderella-programot"^{*}, amely a megélhetést biztosító kisgyermekellátás EU-konform változata.

Kiadványunkat elsősorban azoknak a gyermekjóléti és foglalkoztatáspolitikai szakembereknek a figyelmébe ajánljuk, akik nyitottak a női munkavállalás és a gyermekellátó szolgáltatások komplex megoldására. Ötletet és további indítékok nyerhetnek belőle az alábbi munkaterületeken új utakat kereső döntéshozók, valamint a gyermekvédelemben dolgozó gyakorlati szakemberek:

- a települési önkormányzatok képviselői, akiknek fontos a gyermekes szülők igénye,
- a gyermekvédelmi törvény módosítását előkészítő tisztségviselők,
- a munkanélküliség kezelésében a női foglalkoztatásért fáradozó politikusok,
- a kormány népesedéspolitikai koncepcióját megvalósító szakemberek,
- az EU-konform gyermekellátó szolgáltatások hazai megvalósítói, stb.

A kiadványban bemutatott civil kezdeményezések méltán számíthatnak a nonprofit szervezetek érdeklődésére, hiszen Magyarországon jelenleg a civil szervezeti keretek a legalkalmasabbak új szolgáltatások kidolgozására és ezek helyi igényekre épülő gyakorlati bevezetésére.

Külön megköszönjük az osztrák *Eltern für Kinder Österreich* és a hazai az *Albert Schweitzer Segítő Szolgálat*, az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány*, és a *Pro Excellentia Alapítvány* nonprofit civil szervezetek képviselőinek, hogy elfogadták meghívásunkat, betekintést engedtek műhelymunkájukba és közreműködésükkel emelték konferenciánk szakmai színvonalát.

Budapest, 2001. május 10.

dr. Révész Piroska
A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány
kuratóriumi elnök

* A Cinderella-program részletes bemutatása megtalálható az interneten www.feherkereszt.hu címen és megrendelhető alapítványunk ügyeletén a 06/80 505 006 telefonon

A HELYETTES SZÜLŐI PROGRAM KAPCSOLATRENDSZERE

Megvalósítva az Országos Foglalkoztatási Központtal együttműködéssel

FEHÉR KERESZT ALAPITVÁNY

Horváth Péter Györgyökéért
Munkahelyteremtés Alapítvány

Megnyitó

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel köszöntöm Önöket. Részben a szervezők, a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány nevében, részben az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA) nevében. Bevezetőként szeretnék néhány szót szólni az OFA-ról. Azt gondolom, hogy a jelenlévők már hallottak szervezetünkről, hiszen e konferencia létrejöttéhez is alapítványunk adott támogatást.

Az OFA-t 1992-ben a Munkaügyi Minisztérium alapította, 1997-től dolgozunk a Kormány és 1998-tól a Gazdasági Minisztérium közalapítványaként. Az alapítvány egy donor/adományozó/támogató szervezet.

Fő célja az alapító okirata szerint: a foglalkoztatás elősegítése és a munkanélküliség csökkentése. Az alapító okirat azt is rögzíti, hogy az alapítvány milyen támogatásokat biztosíthat fő célja elérésére. E körben legfontosabbnak tartom kiemelni, hogy támogatja a munkaerőpiac nem állami szerveződését, és azok foglalkoztatást elősegítő kezdeményezéseit, programjait. Mint említettem az OFA 1992-től működik. Az elmúlt 9 évben meghatározó volt alapítványunk tevékenységében, hogy első-sorban foglalkoztatási szempontból hátrányos helyzetű rétegek és térségek sorsán, helyzetén próbáltunk segíteni.

Sajnos azt tapasztaltuk, hogy a hátrányos foglalkoztatási helyzet sok esetben párosul szociális handicappal is. Itt kapcsolódhat össze az OFA és a jelenlévő szervezetek tevékenysége, hiszen a közalapítvány támogatási programjaiban rendre megjelenik a képzés és a foglalkoztatás mellett a szociális gondoskodási elem is. Továbbá mivel az OFA törekszik arra, hogy valós helyi igényekre törekvően reagálással bővítsen a foglalkoztatottak körét, számtalan szociális indítatású programmal találkozunk az elmúlt években, például helyettes szülői hálózat, személyi szociális szolgáltatás stb.

E programok illetve több hasonló program támogatására a közalapítvány az elmúlt években általában egymilliárd forintot fordíthatott. Meg kell azonban mondanom azt is, hogy e támogatási lehetőségek természetesen nem csak szociális programok mentén kerültek felhasználásra. E forrásból támogattunk olyan programokat is, amelyeket az önkormányzat vagy a forprofit szféra valósított meg a munkanélküliség csökkentése érdekében.

Fontos kiemelni, hogy OFA támogatást a nyilvánosan meghirdetett pályázati felhívások alapján lehet kapni. Általában jellemző, hogy évente 10-13 pályázati felhívást jelentetünk meg. Ezek nagy része a munkaerőpiac nem állami szerveződéseit: a nonprofit, civil szférát szolgálja meg. Általában pályázati felhívásaink alapján akkor célszerű az OFA-hoz pályázni, ha tranzit/átmeneti vagy tartós foglalkoztatást kívánnak a pályázók a hátrányos helyzetű munkanélküliek különböző csoportjai részére megszervezni.

Mindhárom támogatási lehetőségnél fontos, hogy a közalapítvány programokat tud támogatni, mégpedig többbelemű, komplex programokat. Hiszen meggyőződésünk, hogy az OFA által támogatott hátrányos helyzetű munkanélküliek sorsán csak több alprogram együttes hatásaként lehet segíteni, és lehet elérni, hogy az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedhessenek, és ott tartósan megmaradhassanak.

Szeretném azt is megjegyezni, hogy a közalapítvány a programtámogatás szerves részének tartja a programot megvalósító menedzsment megfelelő támogatását is. Ezzel az alapítványi megközelítéssel úgy érzem az OFA az elmúlt években nemcsak ahhoz járult hozzá, hogy mintegy százezer munkanélküli munkaerőpiaci helyzete javuljon, hanem ahhoz is, hogy hazánkban megerősödjenek a nonprofit/civil szervezetek.

Az elmúlt évek során azt tapasztaltuk, hogy Magyarországon egyre több civil szervezet képes arra, hogy megfelelő pályázat alapján támogatást nyerjen és programjait a foglalkoztatási és szociális szempontból is hátrányos helyzetű munkanélküliek érdekében sikeresen megvalósítsa.

Remélem a jövőben Önök is sikeres pályázóink lesznek.

Újszerű megoldások a nők munkavállalásának elősegítése érdekében

Tisztelettel köszöntöm az ittlévőket. Nagyon örülök annak, hogy ilyen nagy volt az érdeklődés. Az, hogy ez a téma ennyire sokakat foglalkoztat, ilyen sok civil szervezetet, jelzi számomra, hogy jó, hogy felkaroltuk ezt az ügyet, és jó, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozunk.

Nagyon sokakat érint az anyák munkavállalásának kérdése. Az esélyegyenlőség megvalósítása csak abban az esetben lehetséges, ha figyelmet fordítunk azokra, akik kettős szerepet vállalnak az életükben: vállalják az anyai szerepet és munkát is szeretnének vállalni, és ehhez várják a segítséget. Ez mindannyiunknak nagyon fontos, és azt hiszem, hogy ezen a téren mindenkinek még sok tennivalója van mind kormányzati, mind pedig helyi szinten. Nagyon fontos a civilek szerepe ebben a vonatkozásban. Többek között azért, mert az információk nagyon nehezen és lassan terjednek. Meggyőződésem, hogy az előttem elhangzottakról sem tudnak sokan, és már most hallhattak olyan lehetőségekről, amelyek egyébként nem kapnak megfelelő nyilvánosságot.

Szeretném folytatni a sort: szeretnék arról beszélni, hogy a gyermekellátás vonatkozásában már ma is igen sok olyan lehetőség van elvi szinten, amely segíthetné a nők munkavállalását, és amelyek sajnos az országos szintet tekintve csak elvi lehetőségek, gyakorlatilag ezekkel nem nagyon élnek. Ilyen lehetőségekről részben a későbbiek során is szó lesz, de szeretném én is megemlíteni ezeket. Ha arról beszélünk, hogy a nők munkavállalását milyen módon segíti az állam, általában mindenkinek a hagyományos intézmények jutnak az eszébe (bölcsőde, óvoda, iskola, iskolai napközi) ennek minden előnyével és hátrányával együtt. Az intézményesítés, a szakmaiság minden ilyen ellátási formára jellemző. Például a bölcsődei ellátásban Magyarország európai viszonylatban olyan szakmai szintre fejlődött, amely másutt nincs. Óvodáinkról szintén elmondható ugyanez: óvodapedagógusaink képzése európai viszonylatban is nagyon jó, sőt kiemelkedő. Igen ám, de ezek az intézmények különböző, részben azonos okok miatt, nem biztosítják teljes körűen a gyermek melletti munkavállalás lehetőségét. Az összes intézmény közös problémája az, hogy az egészséges gyerek számára nyújt elhelyezési lehetőséget. Minél kisebb a gyerek, annál könnyebben betegszik meg, ez az anya számára az otthonmaradás kényszerét jelenti, ha a gyereke intézménybe jár. Tudjuk jól, hogy a gyermekek mellett otthonmaradó anyák számára a táppénz lehetősége biztosított, de azt is tudjuk, hogy a munkaadók jó része nagyon nehezen tolerálja azt, ha az anya él is ezzel a lehetőséggel. Azt hiszem, hogy aki kisgyermek mellett kiveszi a teljes betegállományt, ha visszatér, nagy valószínűséggel számíthat arra, hogy megköszönik az addig végzett munkáját, és a továbbiakban nem tartanak rá igényt. Ez a közös problémája az intézményeknek.

A bölcsődéknek van egy országos viszonylatban még komolyabb problémája: az, hogy nagyon sok településen nincs bölcsőde. A nagyobb településen van, de a kisebb településeken egyáltalán nem működik. Most a törvény módosításnál a 10.000 fős határhoz kötve előírunk egy kötelező bölcsődefenntartást. Nagyon sok olyan paraméter van, ami az önkormányzatokra van bízva már a bölcsőde esetében is. A bölcsődének más újabb ötletekkel szemben a hagyomány, a szakképzettség nagy előnye, hiszen korábban is voltak ilyen intézmények, és a köztudatban benne vannak, él az irántuk támasztott igény is. A bölcsőde és az óvoda problémái közt fel kell sorolnom azt, hogy meghatározott nyitvatartási idejük van, és ez a nyitvatartási idő egyáltalán nem biztos, hogy illeszkedik azokhoz az elvárásokhoz, amit a munkaadók támasztanak a munkavállalókkal szemben. Nagyon gyakran sem az anya, sem az apa nem tud a gyermekért menni, mert bezárnak az intézmények, mire ők hazáérnek, főleg, ha bejáróként dolgoznak. Nem véletlen, hogy megjelent a gyermekvédelmi törvényben a házi gyermekgondozás, tehát a házi napközi lehetősége, ugyanakkor ez többnyire csak lehetőség maradt. A megvalósítás nagyon ritka. Azért is örülünk ennek a konferenciának, mert itt ilyen lehetőségről van szó, és ehhez adott az OFA támogatást. Talán megnyitja az utat a családi napközi elterjedése felé.

A családi napközín kívül a házi gyermekfelügyelet is fontos. Ez szintén benne van a törvényben, hiszen fontos, hogy mielőtt kinyitnak az intézmények, miután bezártak az intézmények, valakik még vigyázzanak a gyerekekre későn hazatérő szülők esetén. Nem tudok róla, hogy önkormányzatok ilyen szolgáltatást biztosítanak. Azt tudom, hogy magas összegért ilyen lehetőségeket bizonyos helyeken találunk. Erre is kiváló példa az a modell, amely hozzám eljutott, és az OFA támogatásával megvalósult.

A helyettes szülői ellátás lehetőségeivel a krízishelyzetben, vagy olyan esetekben, amikor a család nem tudja megoldani, a gyermekellátás lehetősége adott. Az önkormányzatok ezt sem nagyon nyújtják, illetve nem olyan módon nyújtják, ahogy erre az igazán a rászorulóknak szüksége lenne.

Erről részleteket hallanak, bízom benne, hogy ezek az ellátások terjedni fognak, hogy a lehetőségekkel élni fognak az önkormányzatok, illetve a lehetőségekkel élni akarók ezt el tudják érni az önkormányzatoknál. Az alapellátások között

szerepel a helyettes szülői ellátás, és az alapellátásra a normatívákban adunk támogatást a központi költségvetésből, mellyel ezek megvalósíthatók lennének.

Két olyan lehetőségre hívnám fel itt a figyelmet, amely alig kapott publicitást. Az otthon lévő anyák számára: ha vissza akarnak térni munkahelyükre, a munkavállalás egyik problémája az, hogy nem naprakész a tudásuk. Otthon voltak egy, három, öt, akár tíz évet, sok minden a munkahelyeken megváltozott, és az ő tudásuk elavult, vagy nincs. Mind a kettőre komoly adataink vannak. Az egyik lehetőség az, hogy a felsőoktatási intézményekben a másoddiplomás képzésre vonatkozóan az ingyenes gyés, gyed alatti tanulási lehetősége már adott. Lehet, hogy sok intézmény elhallgatja, de jogszabály mondja ki 2000 nyara óta ennek lehetőségét. A másik: a foglalkoztatási törvény módosítása úgy került a parlament elé, hogy szakmát ingyenesen tanulhassanak az otthonlévők, ebbe beleértve az ápolási díjon lévőket is. Örölk sajnos gyakran elfeledkeznek, pedig a legnehezebb a helyzetük, hiszen többnyire fogyatékos, vagy beteg gyerekekkel otthon lévő anyák, vagy akik esetleg még azt is tudják, hogy gyermekeik napjai meg vannak számlálva. Az ő esetükben mindenképpen fontos, hogy az otthonlétük alatt ingyenesen tanulhassanak. Reméljük, hogy a parlament ezt így fogadja el, lehetőség lesz arra, hogy naprakész tudással jelentkezzenek munkára. Szerezze meg a tudást, és ezzel jelentkezhesen munkára. Meggyőződésem, hogy nagyon sokat fog segíteni azoknak, akik vissza akarnak térni az otthon töltött évek után.

Röviden megemlíteném még azt a javaslatot, ami a parlament előtt van, és remélem, meg is fogják szavazni. Elsődlegesen a kisebb településeken lesz lényeges, ahol egyáltalán nincs se bölcsőde, se semmi más lehetőség, hogy a nagyszülők átvállalhatják a gyereket és gyesen otthon maradnak. Tehát a fiatal anya, aki könnyebben is kap munkát, vagy a fiatal apa otthaghatja úgy a gyereket, hogy a nagyszülő, aki esetleg a mezőgazdaságban dolgozik, például otthon a háztájiban, és közben a gyereket is ellátja, legalább a gyés összegét megkapja. Ez nyugdíjszerző idő, és a mezőgazdaságban dolgozók számára a legkritikusabb, mert nem fizettek utánuk nyugdíjárulékot, és nem lesz meg a nyugdíjhoz szükséges munkaviszonyuk.

A gyés kiterjesztésén kívül még egyetlen dolog, amit szeretnék megemlíteni a munkavállalással kapcsolatban: a nők számára szeretnék jóval elérhetőbbé tenni az információkat, összeállítani olyan anyagokat, amelyek segítségével megnő a saját mozgásterük. Azt tapasztaljuk, hogy a legtöbb helyen az érintettek nem tudják, nem ismerik a saját lehetőségeiket, nincs közérthető, célratoró tájékoztató anyag. Ilyenekkel készülünk, és bízom benne, hogy ha elkészülnek anyagaink, sokat fognak segíteni azoknak, akik ha megfelelő ismeretekkel rendelkeztek volna, könnyebben tudták volna a helyzetüket javítani.

Kívánok mindenkinek jó tanácskozást.

CINDERELLA

nemzetek közötti EU- projekt a helyettes családokban hivatásszerűen ellátott gyermekgondozás közös szten- derdjének kialakítására

I. Alapok

Az utóbbi 20 évben a gondozott gyermekekkel [Pflegekinder] való foglalkozás terén egyre erősebb *professzionizálódási tendencia* érzékelhető. Ez megfelel annak a felismerésnek, melyet már Bruno Bettelheim is megfogalmazott: "A szeretet önmagában kevés." A j ö v ő tehát kétségtelenül a szülőhelyettesek professzionizálását is jelenti.

Természetesen ennek során *késleltető momentumokkal* is számolnunk kell, így például a még *szokatlan perspektívával* szembeni ellenállással vagy az attól való félelemmel, hogy a nyilvánosság által támasztott elvárásokkal és sikerigénnyel szembeesülve az *új koncepció kudarcot vall*. Mindehhez adódik még egy további nehézség: a gondozott gyermekekkel kapcsolatos tevékenységek esetében a kapcsolatok és szempontok *komplexitása* interdiszciplináris és rendszerelvű, azaz *alapvetően integratív hozzáállást* tételez fel. E téren mindig és mindenütt az *is-is és nem a vagy-vagy* az alapelv: a szülők és szülőhelyettesek [Pflegetern], a hatóságok és a magánintézmények, a humán tudományok és a jogászok között stb. Ez egyben azt is jelenti, hogy a kompromisszumok érdekében lemondunk mindenféle kizárólagos tudás- és hatalmi igényről. A mindenkori másik oldal vagy vélemény "értékének" ez a *megengedése és elismerése* minden szinten nehézséget okoz, és késlelteti a helyes irányba történő fejlődés folyamatát. Minél nagyobb készséget mutatunk arra, hogy kritikus reflexiók alapján közelítsünk a gondozott gyermekek jelenlegi ellátási rendszeréhez, annál differenciáltabban és konstruktívabban állhatunk ki a "régit" mellett és engedhetünk egyidejűleg szabad folyást az újnak is (valahogy úgy, ahogy az a ma általánosan ismertetendő CINDERELLA-projekt kifejlesztése során történt).

Beszámolómban először a gondozott gyermekekkel kapcsolatos jelenlegi általános tudásszintet vázoló fel. Ezt követően az 5 éve működő "professzionizált (= alkalmazásban lévő) szülőhelyettesek" bécsi modelljét ismertetem. Erre épült az előző évben lezárt nemzetközi EU-projekt, a "CINDERELLA". Mindkettő célkitűzése (és eredménye) két kulcsfontosságú feladat egyidejű megvalósítása volt:

- Egyrészt a gyermeknek a családban való nevelésre való igénye, és a gyermeknek az ilyen gondozási formának megfelelő minőséghez való joga - még különleges, nehéz körülmények között is.
- Másrészt követelményprofil kialakítása a szülőhelyettesek számára (a szükséges képzéssel és továbbképzéssel együtt), mint a helyettes családban való nevelés megbízható minőségi színvonalának előfeltétele.

A gondozott gyermekekkel való foglalkozás terén tehát átfogó *képesítési koncepcióról* van szó, amely egyidejűleg a *professzionizálás* szempontjait, azaz a *szülőhelyettesi tevékenységnek mint szociális foglalkozásnak* a gyakorlatát is magában foglalja. Így ennek a koncepciónak nem csak *gyermek- és ifjúsáspolitikai, hanem alapvető munkaerőpiaci jelentősége* is van, különösen azon nők esetében, akik a helyettes családban történő nevelés során legtöbbször a főszerepet játsszák.

2. A társadalmi/szociális tevékenység tervezésének [Social Engineering] követelményei - a kötődés- és a rendszer-kutatásból származó felismerések

A gondozott gyermekek ügye és az örökbefogadás a *társadalmi/szociális tevékenység tervezésének*, azaz a szülők és a gyermekek között normális körülmények között biológiai, természetes alapon álló pszichoszociális folyamatokba való - különböző okok előidézte - társadalmi beavatkozások formái. Korábban a "normális családi viszonyok" maximális utánzása volt a cél, ám a *kötődésekkel foglalkozó kutatások és a rendszerelvű családterápia* döntően új felismeréseket hozott.

A rendszerelvű szempont érvényesítése alapján kérdőjelezi meg a hagyományos szerepkepeket, gyermekjóléti koncepciókat és cselekvési módokat. Mindez különösen a helyettes családok esetében *rendkívül komplex konfliktushelyzeteket*

idéz elő mind az érintett személyek, mind pedig a résztvevő szakterületek vonatkozásában, s ezt még csak bonyolítja az állami közigazgatás és a magánvállalkozás közötti konkurenciahelyzet. A döntő ténykérdések észlelését minden érintett résztvevő esetében újra és újra érzelmek és különböző - részben ideológiai - értékkelképzések akadályozzák. E téren még hosszú út áll előttünk.

A szülőhelyettesek által gondozott gyermekek ellátása és az örökbefogadás terén a jövőt szem előtt tartó minőségfejlesztés *lényeges felismerései* és - ennek alapján - *objektív alapjai* időközben már szakmailag vitán felül állnak:

- **Rendszerelvű hozzáállás** - a gyermeket a felnőtt kapcsolati személyek rendszerének fókuszában kell tekinteni; a gyermek javát nem lehet "abszolút módon", elszigetelten megvalósítani.
- **Interdiszciplináris munkára** van szükség - minél több szempontot veszünk figyelembe, annál átfogóbban lehet az adott esetben egyedileg szükségést megvalósítani.
- **Integráció szegregáció helyett** a közvetlenül érintettek esetében is: a szülővel való együttműködés (vagy legalább a vér szerinti szülő személyének és helyzetének gondolati figyelembevétele és az ezzel való szembesülés) elkerülhetetlen.
- **Az önazonosság megtalálása és az identifikáció lehetősége** minden gyermek alapvető joga: a származással és az élettörténettel való szembesülés nélkül nem alakulhat ki önálló jövőperspektíva - a biológiai és szociális hovatartozást összhangba kell hozni!
- **Előfeltétel a régi szerepek lekdzése:** a szülőhelyetteseknek a szülői szerepet és az érzelmi kapcsolat lehetőségeit össze kell kötniük a szociálpedagógia megszabta nevelési feladattal - ők mintegy "interfész" képeznek a közösségi és a magánszférában végzett tevékenységek között.
- **A szülőhelyettesek köznevelést szolgáltatnak állami megbízásból:** ehhez általánosan érvényes **minimális színvonalat és minőségi kritériumokat** kell teljesíteniük, amelyre kötelező képzéssel és továbbképzéssel válnak alkalmassá.

3. A gyermek a középpontban

A szülőhelyettesek professzionalizálásával kapcsolatos minden megfontolás mellett a középpontban a gyermek és annak pszichoszociális alapigényeinek kell állnia.

A gyermekek a családban *szertetteles odafordulást és stabil kötődést* igényelnek. Az *alapvető bizalom, önbizalom, önértékelés* kialakításához *állandóságra, elfogadottságra, elismerésre és iránymutatásra* van szükségük. A családon belüli kapcsolati személyek nyújtják a "szociális tanulóshoz" szükséges keretet és ezzel a későbbi *kötődési képesség, teljesítőképeség, életminőség* előfeltételeit.

A vér szerinti családban a biológiai és a szociális szülői szerep egybeesik. A vér szerinti család elvesztése esetén a gyermekeknek a kapcsolati személyek olyan rendszerére van szükségük, amely ezen funkciókat helyettesíti és lehetővé teszi a "szociális emberré válás" folyamatát. A "pótcsaládban" azonban nem azonosak a biológiai és a szociális szülők. Emellett a biológiai család rendszeréből, az abban kialakult kötődésekből való kiemelés, "átültetés" a gyermekben további fejlődésére és magatartására is kiható traumát okoz. Ezért a szülőhelyettesek olyan különleges feladatokkal és terhekkel kell szembenézniük, amelyek lényegesen túllépnek a pusztá szereteten és kötődésen.

Ahhoz, hogy a különleges feladatokat különleges megterhelések mellett is sikeresen el tudják látni és ezzel a gondozás megszaktításának kockázata a lehető legkisebb legyen, a "szociális szülőknél" különleges keretfeltételekre van szükségük:

- Különleges *ismeretekre* (a fejlődési feltételekről, magatartási zavarokról, a segítségnyújtás lehetőségeiről), amelyeket *alapképzéssel* szereznek meg.
- Különleges *képességekre és magatartásra* (érzelmi közelség szemben a racionális távolságtartással), amelyet *folymatos tréninggel és tudásuk elmélyítésével* szereznek meg.
- Különleges *munkafeltételekre és társadalombiztosítási háttérre*, illetve *szociálpedagógiai biztonságra*, amelyet egyrészt a kötelező társadalombiztosítással járó munkaviszonyban végzett munka, másrészt pedig a kötelező szupervízió garantál.

4. A szülőhelyettesek által gondozott gyermekekkel kapcsolatos tevékenységekre való képzés, a nevelőszülők professzionalizálása

Ez a téma alapvető kérdést vet fel: vajon elvi ellentmondás van-e a szülő(helyettes)ek és (gondozott) gyermekek *családi kapcsolata és kötődése*, illetve a *professzionalizálás* (azaz a képzés és a nevelési feladat foglalkozásszerű gyakorlása)

között? Húszéves gyakorlati tapasztalataim alapján én erre a kérdésre nemleges választ adhatok. Mivel a gondozott gyermekek *“különleges igényű gyermekek”*, nekik ezért *olyan szülőhelyettesekre van szükségük, akik ezen igények terén különleges képességekkel rendelkeznek.*

Természetesen a szülőhelyettesek professionalizálása során *új (pl. munkajogi) fejlesztésforrásokkal* bővül a helyettes családiban végzett, már amúgy is igen *komplex* munka (pl. a szülők-szülőhelyettesek-gondozott gyermek kapcsolati háromszög; hatóságilag elrendelt és ellenőrzött nevelés a család privátszférájában; a segítők rendszerében tapasztalható “kompetencia-dzsungel”). Azonban az általános *társadalmi változásokkal* párhuzamosan a *szülőhelyettesekkel szemben támasztott követelmények is megváltoztak.* A hagyományos szülőhelyettesi koncepció keretein belül immár nem ad módot arra, hogy az aktuális pedagógiai követelményeket a *gyermek* és annak pszichoszociális igényeinek kielégítése érdekében optimálisan teljesítsük. *Új követelményprofil és új munkastruktúrákat* kell teremteni a *helyettes családban való hatékony nevelés* érdekében.

Dr. Kathrin Zatti, a gondozott gyermekek ügyével foglalkozó svájci (zürichi) szakember megállapítása szerint “aki az új kihívásokkal a régi struktúrák alapján kíván szembenézni, az olyan, mint aki lovaskocsival megy az autópályán...” (Netz, 3/1998).

5. Kapcsolati munka, mint foglalkozás - a professionalizmus nem zárja ki, hanem magába foglalja az emocialitást

- A szülőhelyetteseknek a szülői szerepet nevelési kompetenciával kell összekötniük.
- A szülőhelyettesek nem csak a gondozott gyermekkel dolgoznak, hanem a gyermek identitásának megtalálása érdekében a vér szerinti családdal is (“szülővel való munka”).
- A szülőhelyetteseknek bele kell olvadniuk a segítők rendszerébe és hálózatban kell dolgozniuk.
- A szülőhelyettesi munka az a “szociálpedagógiai többleteljesítmény”, amelyet a gondozott gyermek (“különleges szükségletei” és “két család közötti” élethelyzete alapján) a család vér szerinti gyermekével szemben megkövetel.
- A munkaviszonyban végzett szülőhelyettesi munka egységes minőségi színvonalat és (a munkáltató által végzett) minőségellenőrzést tesz lehetővé, ami a gyermek érdekét szolgálja.
- A munkaszereződés alapján végzett szülőhelyettesi munka a minőségi szolgáltatásért cserében méltányos ellenszolgáltatást (fizetést és társadalombiztosítást) garantál, és ezzel a szülőhelyettesek “foglalkozási elégedettségét” teremti meg. (A felnőttek “java” a gyermek “javanak” fontos előfeltétele!)

6. Az alkalmazotti viszonyban dolgozó szülőhelyettesek bécsi modellje

A “bécsi modell” a privát helyettes családokban végzett képesített köznevelést lehetővé tevő szolgáltatás és ellenszolgáltatás elvén alapul. Az “Eltern für Kinder Österreich” [Szülők a gyermekekért Ausztriában] egyesület fejlesztette ki, és 1996 óta 20 szülőhelyettesre kiterjedően kísérleti modellként bevezetésre került Bécs szövetségi tartományban. A projekt első két évét tudományos alapossággal nyomon követtük és dokumentálták.

Már 1997-ben két további osztrák szövetségi tartomány (Alsó-Ausztria és Stájerország) átvette a modellt. 2000 ősze óta Felső-Ausztria is csatlakozott: itt az összes (már aktív) szülőhelyetteset is kötelezték az alapképzésen való részvétellel, amelyet követően választhattak a klasszikus-hagyományos szülőhelyettesi tevékenység és a munkaviszonyban végzett munka között.

A bécsi, munkaviszonyt feltételező modell alapjai a következők:

- A magán* szülőhelyettesi egyesület szereződést köt a tartományi gyámügyi hatósággal [Landes-Jugendbehörde], ezáltal az egyesület lesz a szülőhelyettesek munkáltatója.
- Az egyesület felelős a szülőhelyettesek képzésének, továbbképzésének, tanácsadásának és szupervíziójának fejlesztéséért, szervezéséért és végrehajtásáért. Mindennek költségeit a gyámügyi hatóság viseli.
- Az egyesület a szülőhelyettesek munkaadója. A bérköltségeket a gyámügyi hatóság fedezi.
- A szülőhelyettesek esetében az egyesület gyakorolja a munkáltatói jogokat, a gyámügyi hatóság felelős a gyermek jólétéért a gyermekkel kapcsolatos segélyintézkedések keretein belül (gondozásba való adás).
- A gyermeket a gyámügyi hivatal helyezi el az adott helyettes családban az egyesülettel való egyeztetés után.
- A szülőhelyettesi állás előfeltétele a gyámügyi hatóság gondozási engedélye és az alapképzés elvégzéséről szóló bizonyítvány.
- A havonkénti továbbképzés és a havonkénti csoportos szupervízió a szülőhelyettesek szolgálati szerződés által előírt kötelessége (évente 11-szer, kivéve a szabadság hónapjában).

- Ezen túlmenően a szülőhelyetteseknek havonkénti feljegyzéseket kell vezetniük a gondozott gyermek fejlődéséről és a gyermek szüleiével való együttműködéséről. Ezeket a feljegyzéseket az egyesület és a gyámügyi hatóság illetékes szociális munkatársával megbeszéljük, a konzultációkra negyedéves/féléves időközönként kerül sor.
- A szülőhelyettesek az egyesület illetékes szociális munkatársával kétéhetente telefonon konzultálnak, havonként egy-egy otthoni látogatásra is sor kerül.
- Az alkalmazott gondozó személy fizetése csak a gondozott gyermekekre fordított "szociálpedagógiai többletráfördításokra" vonatkozik (a saját családjában lévő gyermekkel összehasonlítva). Ehhez átalány heti óraszámot határoznak meg, amely függ a gondozási viszony nehézségi fokától (nem csak a gyermektől, hanem a vér szerinti szülővel való kapcsolattól, az esetleges bírósági eljárástól stb.). Ha egy helyettes családban több gondozott gyermek van, akkor a fizetést gyermekeként számolják. 2002-től kezdődően olyan egységes bértarifá kerül bevezetésre, amelyet a szak-szervezettel közösen alakítanak ki.
- A szülőhelyettesek szabadsága vagy betegsége esetén nem lehet szó "szociálpedagógiai többletráfördításról".

7. A "bécsi modellről" a "CINDERELLA" EU-projektig

Amióta 1996-tól kezdődően a "hivatásos szülőhelyettesekkel" dolgozó bécsi modell tapasztalatai a médiában megjelent hírek révén ismertté váltak a szakmai világban, a helyettes családokban gondozott gyermekekkel való foglalkozáshoz szükséges képzés témája is nagyobb hangsúlyt kapott mind az osztrák gyámügyi hatóságok esetében, mind pedig a nemzetközi viták terén. Ezt az érdeklődést még tovább erősítette a "bécsi modellre" épülő "CINDERELLA" EU-projekt.

A "CINDERELLA"-projekt keretein belül nemzetközi - 'transz-nacionális' - tapasztalatszer során kialakítottuk az idegen családokban történő gyermekelhelyezés átfogó koncepcióját. Minden gondozott gyermek számára azonos minőségű gondozást kell biztosítani és minden képesített szülőhelyettesnek vagy nappali szülőhelyettesnek azonos, megfelelő ellenzolgáltatást kell kapnia a szociálpedagógiai szolgáltatásáért: s ennek mindenekelőtt tartalmaznia kell azt a lehetőséget, hogy a közösség megbízásából vállalt nevelői munkát szabályozott bérű és teljes körű társadalombiztosítást nyújtó munkaviszony keretein belül végezhesse egy kötelező, előkészítő alapképzés és a szupervíziót is magában foglaló kísérő továbbképzés alapján.

A CINDERELLA EU közösségi kezdeményezést előkészítése a Employment/NOW (New Opportunities for Women = új lehetőségek a nők számára) fejlesztési szakterületen belül 1996 óta zajlott, míg a konkrét megvalósulásra 1998 és 2000 között került sor. 5 EU tagállam (beleértve az egykori NDK-t is) 15 partnerszervezete működött együtt, s ezzel a CINDERELLA volt az eddigi legnagyobb NOW-projekt, amely egész Európára kiterjedő érdeklődést váltott ki. A CINDERELLÁ-t ezért az EU Bizottság a hivatás és a család egyesíthetőségének modelljeként ajánlotta a tagországok figyelmébe.

7.1 A professzionalizáláshoz világos keretfeltételekre, minőségfejlesztésre és minőségbiztosításra van szükség

A CINDERELLA alapkoncepciója az alábbi alapelemek kifejlesztését tartalmazta:

- Definiált minőségi kritériumok a szülőhelyettesek és a szülőhelyettesi szervezetek számára
- Követelményprofil ("hivatáskép") a szülőhelyettesek számára
- Szabványosított tananyag a szülőhelyettesek képzéséhez (előkészítés) és a gyakorlatot kísérő továbbképzéséhez
- Az alábbiak törvényes biztosítása:
 - kiválasztási eljárás (a minőségi kritériumok és a hivatáskép alapján)
 - kötelező képzés (zárbizonyítvány a gondozott gyermek átvétele előtt!), valamint rendszeres továbbképzés és szupervízió (nyilvántartási kötelezettség a képzési igazolványba való bejegyzéssel!)
 - lehetőség a szülőhelyettesi tevékenységnek egy szociális szervezet alkalmazottjakénti gyakorlására (az általános munkajog feltételei szerint)

7.2 "Családpedagógia" - a helyettes családban végzett munka követelményprofilja

Ennek kialakítása érdekében az alábbiakra került sor:

- Elsőként állapotfelmérés a szülőhelyettesek és a nappali szülőhelyettesek eddigi ausztriai képzési és továbbképzési lehetőségeinek áttekintésére,
- ezt követően - ezen felmérés eredmények kiértékelése alapján - a (nappali) szülőhelyettesi képzés "jövömodelljének" kialakítása, s ehhez az összes osztrák gyámügyi hatóság és szülőhelyettesi szervezet által kívánt tartalmak begyűjtése.

- Ezzel párhuzamosan - szintén az összes szülőhelyettesi hatóság és szervezet megkérdezésével - felmértük és összeállítottuk azokat a *formális személyeségi kritériumokat*, amelyeknek a (nappali) szülőhelyettesek kiválasztásánál mérveadóknak kell lenniük.
- Ezen az alapon - kritériumok, követelményprofil, a képzés és továbbképzés tartalmai - végül egy széles, egész Ausztriára kiterjedő szakértői párbeszédben és az SOS gyermekfalvakkal való együttműködésben kialakult a "családpedagógiai" hivatáskép és képzési tananyag.
- Ezzel párhuzamosan törvénytervezetet került a parlament elé; ez egységes minőségi szabványokkal biztosítaná gyermekek idegen családban történő gondozását egész Ausztria területén.
- Egyidejűleg - a szakszervezettel együttműködve - kollektív szerződést dolgoztunk ki, amely egész Ausztriára kiterjedően tartalmazza a (nappali) szülőhelyettesek egységes béreit és munkafeltételeit. Ez a szerződés megkötés előtt áll és 2002-ben fog hatályba lépni.
- A teljes anyag megjelent könyv formájában, amely munkadokumentumként rendelkezésre áll az összes gyámügyi hatóság és szervezet számára (kritériumok, hivatáskép, moduláris képzési tananyag tanmenettel és órátáblázatokkal, bizonyítvány, tervezetek a törvényi szabályozással és a kollektív szerződéssel kapcsolatban, kérdőívek, azok kiértékelése valamint ifjúság-, nő- és munkaerőpiacot érintő politikai eszmecserék). A "Családpedagógia menetrendje" (Fahrplan Familienpädagogik) (németül) és a "Nevelési pályafutás" (Edu-Career) (angolul) kézikönyv 2000. január óta kapható a könyvesboltokban és az "Eltern für Kinder Österreich" szervezetnél.

7.3 A nappali szülőhelyettes által gondozott gyermekekkel való foglalkozás, mint szociális szolgáltatás

A gyermekek gondozására való *képesítés, képzés és továbbképzés, reflexiós csoportok* és a *szülőhelyettesek munkáját kísérő tanácsadás* révén logikus következményként a szülőhelyettesek *professzionizálásának* kérdését vonja maga után, azaz a szülőhelyettesi munkának munkajogilag szabályozott munkaviszonyok között való végzését. Ez a kérdés további aktualitást kap, mert Európa-szerte erősödik a *szociális szolgáltatások* iránti igény és ezzel együtt olyan új munkaterület (különösen nőknél alkalmas!) jelenik meg, amely új hivatásképet és megfelelő *szakmai képzést* követel.

A nappali szülőhelyetteseket és szülőhelyetteseket [összefoglaló megjelöléssel: (nappali) szülőhelyetteseket] számos országban a törvény *gyámügyi szociális szolgáltatóknak* nevezi, anélkül azonban, hogy bármiféle megfelelő kritériummal és minőségi szabvánnyal definiálna e megnevezést. A törvényhozónak itt hégazpótló munkát kell végeznie mind az ilyen szolgáltatások felhasználói érdekében, mind pedig a *szolgáltatók orientálását* elősegítendő.

Mivel az utóbbi években a minőség fogalma Európa-szerte a gazdaság után a szociális szolgáltatási szektorban is elfogadottá vált, ezért a fentieket az alábbi módon fogalmazhatjuk meg: *A felhasználók igénye a szabványosított szolgáltatásra és a szolgáltatók igénye a megfelelő, törvényben biztosított ellenszolgáltatásra.*

Alapelvek és tájékoztatósi segédletek ehhez már 1986 óta léteznek az **ENSZ és az Európa Tanács által kiadott, a gondozott gyermekekkel és örökbefogadási ügyekkel kapcsolatos ajánlásokban**. Most immár ezeknek az országos törvényhozáásokban és szabályozásokban való gyakorlati alkalmazásáról van szó. Ennek során sikeresnek bizonyult az idevágó szaktudományokkal való határozottabb együttműködés. Ezzel párhuzamosan a tömegtájékoztató eszközök révén megvalósuló állandó és jelentős *közvéleményformáló munkára* és társadalmi *tudatképzésre* is szükség van.

Mindezek során jelszértékű lehet egy speciális **etikai kódex** kialakítása, amelynek hatóköre kiterjedne mindenkire, aki a gondozott gyermekek és örökbefogadási ügyek területén tevékenykedik. Ennek előfeltétele a *egységes minőségi kritériumokban* való megegyezés. Itt a *professzionizálás* nem korlátozódhat pusztán az állami gyámügyre oly módon, hogy közben tabu marad a szülőhelyettesek számára, akik pedig a gyermekkel a legközvetlenebb módon foglalkoznak - mintha a professzionizálás befagyasztaná a szeretetet és az érzelmet!

7.4 A "családpedagógus" képzésnek és munkának a rokon szociális szolgáltatásokkal való összehasonlíthatósága és összekapcsolhatósága

Ezen, a gondozott gyermekekkel való foglalkozás terén zajló folyamat egyben az összes *szociális szolgáltatás* alapvető, átlátható és összehasonlítható *szabályozására* vonatkozó egyértelmű és sürgető igényt is felvetette. Ezért alakult meg a "CINDERELLA"-projekttel egyidejűleg a *non-profit szervezeteknek, mint szociális területen működő munkaadóknak egész Ausztriára kiterjedő platformja*.

Az ambuláns szociális szolgáltatások, a fogyatékosokkal foglalkozó szolgáltatások és a gyámügyi intézményeinek képviselői itt 3 szakcsoportban kidolgozták a *foglalkozási képesítés összehasonlítható szabványait*, a megfelelő alkal-

mazási csoportokat és, ezzel összhangban, a munka- és bérezési feltételek szabályozására az előzőleg már említett közös kollektív szerződést.

A szociális szolgáltatások ezen egyeztetésének a jövőben egyben a képzési modulok kölcsönös elismeréséhez és ezáltal a szociális szolgáltatások közötti átjárhatóság lehetőségéhez is kell vezetnie. Ez ismét azt jelenti, hogy - a szociális szolgáltatások iránti állandóan növekvő igényre reagálva - a munkaerőpiacon a képezített (nappali) szülőhelyettesek számára is jövőbe mutató perspektíva alakul ki.

8. Nemzetközi trendek a professzionalizálás körül zajló vitában

Ennek a koncepciónak a következetes logikája és konkrét végrehajtása, amelyet már az 1996 és 2000 közötti kísérleti fázisban sikeresen kipróbáltunk, nemzetközi érdeklődést váltott ki. A "CINDERELLA"-projekt szerzője és átfogó koordinátora, Dr. Elisabeth Lutter - kormányzati és vezető szakmai köröktől meghívások alapján - Németországba, Olaszországba, Svájcba, majd Szlovéniába, Bulgáriába és Romániába is ellátogatott ezen fejlesztésnek az átvételéről folytatandó tárgyalások ill. kezdeményezések kapcsán.

- Nemzetközileg vitán felül áll, hogy a *minőség fogalmának* az állami közigazgatásban ("New Public Management") és a szociális szolgáltatások területén is érvényt kell szerezni; ez pedig a szociális szolgáltatások felhasználója és elvégzője esetében *biztosított igényt jelent meghatározott szolgáltatásra és ellenszolgáltatásra*.
- A *gondozott gyermekek ügyének* minden résztvevője igényli az *átláthatóságot*, azaz a szülők, szülőhelyettesek, hatóságok és (magán) szakintézmények kölcsönös követelmény- és igényrendszerének tisztázását és módszeres bemutatását.
- Ezzel feltétlenül kapcsolatban van a *képesítés (képzés) szükségessége* és a szolgáltatás és ellenszolgáltatás *szabványosítása* minden szinten, a mindenkor feladatoknak megfelelő formában.
- Ez *minőségirányítást* követel meg, és pedig ismét minden szinten, a hatóságtól a végrehajtó bázisig: ennek részét képezi a *keretfeltételek* definíciója és strukturálása, a kooperációs folyamat *végrehajtásának* szabályozása, a *"termék"* kritériumai (a "termék" ebben az esetben a gondozó családok mindennapjainak szociálpedagógiai kialakítását jelenti).
- A szükséges *minőségfejlesztés állandó folyamat*, amelynek a változó társadalmi követelményekre és az új tudományos ismeretekre állandóan reagálnia kell. Ezért mind a hatóságokat, mind a szakintézményeket *"állandóan tanuló szervezeteknek"* kell tekinteni, azaz elvben nyitottaknak kell lenniük az intézmények és szakágazatok közötti együttműködésre.
- A (nappali) szülőhelyettesek által gondozott gyermekekkel kapcsolatos központi feladatok számára az *egész országra kiterjedő kompetenciájú szakmai koordinációs és információs helyre* van szüksége, amelynek feladata a *közvéleményformáló munka*, a (nappali) szülőhelyettesek valamint a (nappali) helyettes családok ügyében a szakemberek képzésének és továbbképzésének szabványosítása, illetve a résztvevő szintek és szakterületek közötti *hálózatos együttműködés kialakítása*. Ehhez *rendszeres (évenkénti) szakmai találkozókra* van szükség, amelyen különböző intézmények és szakterületek vesznek részt.
- A (nappali) szülőhelyettesek által gondozott gyermekek ügyét *nem szabad a gyámügy marginális, mellesleges területeként* kezelni - ez a legösszetettebb, ezért különösen sok konfliktus lehetőségét magában rejtő területek egyike és az érintettek számához viszonyítva *aránytalanul több szellemi, szakmai és anyagi befektetést igényel*.

Fohn Márta

(Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány)

A távollévő szülő hatása a gyermekek pszichés fejlődésére

A kérdés megközelítését úgy kezdem el, hogy idézek egy neves családkutató emlékezéseiből:

“Amikor 5 éves voltam, elhatároztam, hogy ha nagy leszek, detektív leszek, aki a gyerekek megbízásából a szülőket figyeli. Nem tudtam még pontosan, mit is keresnék, de már akkor rájöttem, hogy rengeteg láthatatlan, titokzatos dolog zajlik a családban.” “Sok évvel később már több ezer családdal dolgoztam... Ma már világos számomra, hogy a család a világ mikrokozmosza. Így ha a világot akarjuk megérteni, tanulmányoznunk kell a családokat.”

Ebből a gondolatsorból elindulva vizsgáljuk meg a családjával együtt fejlődő gyermek sorsát; illetőleg a távollévő szülők szorongató hatásainak következményeit.

Kultúrtörténetileg vizsgálva a jelenséget, hogy a szülő távolmaradása milyen következményekkel jár a gyermek fejlődésére, több adat áll rendelkezésünkre. Az adatok egyik része a XVII - XVIII. századból való. Furcsa, hogy akkoriban a “modern” jelzővel illetett nevelési elmélet az **érzelemmentességet** tűzte célul.

Ennek velejárója, hogy például Franciaországban (többnyire a városokban) “a szülők lélegzetelállító gyorsasággal szabadulnak meg gyermekeiktől”. Néhány órával a születés után kerülhettek lelencházba (párizsi feljegyzések). Más esetben a család gazdasági helyzetétől függően a tehetősebb család előre felfogadott dajkát, a szegényebb közvetítőhöz folyamodott, vagy sokszor az utcán véletlenül vele szembe jövő nőnek adta át csekély pénzért csecsemőjét, sorsára bízva.

Elsősorban a módosabbak (arisztokrácia) 6-10 évesen - negatív meglepetésekkel ugyan - de visszavették gyermekeiket. (Akiiket időközben, vagy ritkán, vagy egyáltalán nem látogattak.) A gyermek otthonában maximum 3-4 évet töltött, ahonnan intézetekbe, többnyire egyházi intézménybe, zárdába küldték a gyerekeket. A lányok többnyire házasságkötésükig ott nevelkedtek. Angliában a fiúk is nagyjából hasonló sorsra jutottak, ott szerepet kapott az inaskodás.

Egy párizsi rendőrfelügyelő megfigyelései szerint a gyermekhalandóság ekkoriban (elsősorban a városokban) 25 %-nál nagyobb volt. Azt észlelte, hogyha nem az anya szoptatja gyermekét, úgy ez az arány duplájára nő, vagy ha gyermeket elhagyták, 6-10-szeresére emelkedik a halálozás.

Colbert volt az, aki a XVIII. század fordulóján a népszámlálások alapján vetette fel “a gyermek kereskedelmi értékét”. Ebből kiindulón bátorította a családokat, hogy ne adják dajkaságba, egyházi intézménybe gyerekeiket. Adó alól mentesítette azokat, akik maguk nevelték gyermekeiket. Akkori megállapításuk “az elhagyott gyerekek hullanak, mint a legyek”. Kevés volt a katona, a paraszt, “jó nyersanyagra” lett volna szükség.

1775-ben egy bátor skót orvos “A háziorvos könyvé”-ben észleli és leírja, hogy az ember anyától függően egészséges vagy beteg. Ezt követően kezd kialakulni egy új ANYAKÉP, melyben a gyermek, a csecsemő a szeretet tárgya lett és felismerik az anyai gyengédség szerepét.

Mahler gyermekpszichológus már így ír: “Az emberi fajnál csökevényessé vált az önfenntartás funkciója és az arra való felkészültség. Az újszülött gyermek csiszolatlan énjét az anyai gondozás és gondoskodás révén létrejövő érzelmi kötődésnek kell tökéletesítenie. Az anyától való pszichológiai és szociológiai függés eredőjeként végbemegy az a szerkezeti differenciálódás, amely az egyén alkalmazkodóképességéhez, vagyis az ÉN kialakulásához vezet. A szeretet és az odafigyelés hiánya megölheti a kisgyereket, valamint idősebbnél pedig a fejlődő önértékelés súlyos zavaraihoz vezethet.”

Az angolszász világban jól ismert Winnicott (gyermekpszichiáter) nagyrészt érzelmi megfontolásból, de más szempontokat is figyelembe véve, a következő megfogalmazást használta: “A csecsemő, mint jól menő vállalkozás”. Minden újszülött egy jól menő vállalkozás, akiben van egy éltető szikra: ez az életre, növekedésre és fejlődésre késztettség, a baba vezetületett része. Az anya az, aki biztosítja ehhez a megfelelő környezetet.

Az anya vagy a gondozó folyvást rácsodálkozik, mekkora gazdagságot talál a babával - gyerekekkel percről-percre alakuló kapcsolatában. Csak újabban kezdjük ténylegesen felfogni, milyen abszolút mértékben igényli az újszülött az anya szeretetét.

A felnőtt személyiség lelki egészsége a gyermekkorban alapozódik meg, de az emberi lény egészségének legfőbb megalapozását az anya végzi a csecsemő első heteiben és hónapjaiban. Későbbiekben fokozatosan csökken ennek a jelentősége.

A felnőtt is élvezni fogja gyermeke személyiségéé válására utaló, fokozatosan kibontakozó jeleket és azt, hogy ő is személyként tekint gondozójára.

A környezet stabilitása szükséges ahhoz, hogy a gyermek érzelmi fejlődése megfelelő keret ismeretében jó irányba haladhasson.

Mi történik, ha az otthon cserbenhagyja a gyermeket, még mielőtt tisztába jöhetett volna a biztonság otthon kereteinek hatáiraival?

Ha úgy találja, hogy életének keretei összetörték, többé már nem érzi magát szabadnak. Szorongó lesz és ha maradt benne még egy csöppnyi remény, az otthonán kívül keres magának valamiféle keretet. Az a gyerek, aki otthon nem kapta meg a biztonság érzetét, kívülre tekint; reménykedik rokonságban, a család barátaiiban, vagy az iskolához fordul. Külső biztonságra vágyik, ami nélkül "megőrülne". Ha ez a stabilitás megfelelő időben, megfelelő helyen érkezik, az úgy nő a gyermekben, akár a csontok, úgy, hogy életének első hónapjában és éveiben a függőségtől és a gondozás igénylésétől eljut a függetlenségig.

Ha ez nem sikerül, a később antiszociálissá váló gyerek kicsit messzebb keres, (családja, más gondozó, iskola kötelékében nem talál) a társadalmat szemeli ki arra, hogy megadja neki a szükséges támaszt érzelmi fejlődésének kezdeteihez és fontos szakaszainak bejárásához.

A bizonytalanságban lévő - bűnöző vagy antiszociális gyerek szava (ami következménye az őt ért elhagyásnak) gyakran segélykiáltásnak bizonyul, úgy szerető, megbízható emberek nyújtásá számára a kontrollt. A gyerek - ilyen esetekben - biztonságérzetét nem élhette át elég korán ahhoz, hogy beépüljön meggyőződése közé.

A család - vagy stabil gondozói háttérű "család helyettesessel" rendelkező gyereknél kifejlődik az önkontrollra való készség. Kifejleszt egy ún. "belső környezetet", mely aztán vonzza a jó környezetet. Az antiszociális gyerekeknek nincs esélye, hogy belső környezetet alakítson ki, teljesen rászorul a külső kontrollra.

A két szélsőség (egészséges és antiszociális gyerek) között vannak azok, akik még képesek kifejleszteni a biztonságba vetett hitüket, ha pár évig részesülhetnek a szeretetteljes személyek által biztosított kontroll élményében.

Fontos megértenünk, hogy a csecsemőknek, kisgyerekeknek mennyire szükséges van saját családi háttérre, vagy ha lehetséges, állandó gondozóra, stabil tárgyi környezetre.

A családi élettől, a stabilitástól megfosztott kisgyermeknek csak két útja van:

– vagy a lehető legkorábban valamilyen személyes biztonságos helyzetet kell nyújtani számára,

– vagy később kényszerintézkedések, különböző kezelések válnak szükségessé és a biztonságot egy nevelőintézet, vagy börtön falai között kell megteremteni.

Mennyivel jobb egy újszülöttet "megtartani" a kezdetekben, mint később egy "beteg vagy antiszociális gyerek" megtartására kényszerülni.

A történelem másik szomorú példája a második világháború okozta sok-sok szülő-gyermek elszakadás. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1950-ben felkérte John Bowlby angol pszichiátert, hogy végezzen vizsgálatokat a családjuktól elválasztott gyerekek mentális problémáival kapcsolatban. Bowlby átnézte azokról a kórházban, csecsemőotthonban, árvaházban tartózkodó gyerekekről készült feljegyzéseket, akik elvesztették szüleiket, vagy hosszú időre elváltak tőlük. (Vizsgált devians serdülőket is.) Ezekben a különböző forrásokban hasonló viselkedés-sorozatra utaló leírásokat talált.

Amikor a gyermekek először válnak el anyjuktól, tomboló félelmet mutatnak. Sírnak, dührohamokat produkálnak és megpróbálnak kiszabadulni környezetükből. Aztán az elkeseredettség és depresszió szakaszán mennek keresztül. Ha az elválasztottság fennmarad és új stabil kapcsolat nem alakul ki, ezek a gyerekek közömbössé válnak más emberekkel szemben. Bowlby a közömbösség ilyen állapotát kötődésre való képtelenségnek nevezte.

Majmognál tett megfigyelések mutatják, hogy - mivel a kölykök gyámoltalanok és sérülékenyek - anyjukhoz közel kell maradniuk életben maradásuk érdekében. Emellett a biztonság mellett tudják megismerni, felderíteni környezetüket. Bowlby feltételezi, hogy létezik valamilyen mechanizmus, amely egyensúlyt teremt a kölyök biztonsági szükséglete és a változatos tanulási tapasztalatok között. Ezt a mechanizmust kötődésnek nevezte. Ez egy szabályozó rendszer, amely normálisan az első év folyamán fejlődik ki, hogy az "anya-gyerek párosban" dinamikus egyensúlyt teremtsen. Ha az anya-gyerek párosban a kettőjük közti távolság túlságosan megnő, egyik, vagy másik nyugtalanodni kezd és valamelyikőjük közeledik. Az anya olyan biztonságos háttérrel kínál, ahonnan a kisgyermek nyugodtan tehet felderítő kirándulásokat, miközben vissza-visszatérhet a támaszpontra anyjához, érzelmi feltöltődésre.

A gyerek fejlődése során egyre több időt képes távol tölteni, ha előzőleg stabil háttér volt.

Erik Erikson a fejlődés lehetőségét úgy képzeli el, hogy az anya-gyerek kapcsolatban a gyermek fejlődését minden stádiumban konfliktus előzi meg, melynek meg kell oldódnia. Ez az élet első évében a bizalom és a bizalmatlanság közötti egyensúly alapján jön létre. "Jönni fog anyám?" "Gondoskodni fog rólam?" Erikson szerint a gyerekek azokhoz az emberekhez kötődnek, akik megbízhatóan kiszolgálják szükségleteiket és a bizalom érzését táplálják benne.

Fontos jelentősége van annak a fejlődés során, hogy a szülőknek meg kell érteni a számukra idegen gyermeki világot. A felnőtt által értelmesnek, konvencionálisnak tartott jelenség a gyermek által sokszor belső világának fejlődési fázisa szerint konfliktusnak, szorongatónak tűnik. Ami az anyában végbemegy, azt a gyerek sokszor saját személyére vonatkoztatja. Az anyának a család többi tagjához fordulását, hangulatváltozásait, sőt betegségét, halálát is megtagadásnak véli. Az is a gyermek fejlettségétől függ, mit tart rövid és mit hosszú távollétnek. A gyerek számára az is jelenthet sérelmet, hogy a szülő ill. felnőtt idegen mértékegységgel mér.

A szeparáció hatásai

Sokféle helyzet kényszerítheti elválásra a szülőt és gyermekét. A megélhetés biztosítása, a családi bonyodalmak (válás), betegségek, haláleset, néha nagyobb katasztrófák (természeti, háborús) tehetik próbára túlélési technikáinkat.

Ideiglenes elválás a szülőtől kismértékű szeparációt jelent pl. bölcsőde (1 éves kor alatt lehet negatív hatással a fejlődésre). Rutter vizsgált 400 gyereket (kb. 10 évesek): 5 éveskor előtti (1-2 hétig tartó) kórházi tartózkodás nem okozott 10 évesekben érzelmi, vagy viselkedési zavarokat. (Természetesen külön kell vizsgálni a hátrányosabb helyzetű, vagy krónikus beteg gyereket.)

A II. világháború idején, az 1940-es évek elején a bombázások miatt Londonból gyermekeiket vidéki rokonokhoz, nevelő családnak küldték, míg szüleik otthon maradtak. Anna Freud (1942) ilyen gyerekeket vizsgált félévestől 4 éves korig. Vizsgálatai szerint sok gyereket megzavart a szülőktől való elválás. Érdekes azonban, hogy ez a populáció 20 évvel később súlyosabb mentális zavarokat nem mutatott.

Huzamos elválás következményeivel az árvaházi gyerekek vizsgálata foglalkozik (libanoni árvaház). Kiemelve néhány adatot: A fejlődés elmaradása már az első évben nyilvánvaló - a szegényes emberi érintkezés, az állandó, stabil gondozó hiányában.

További sorsuk attól függött, örökre adták-e őket, és mennyi idő után. (Aszerint volt a fejlődésükben kisebb vagy nagyobb elmaradás.) Ahol az ilyen gyerekek mindig hátrányban voltak, az mindig a társas kapcsolatok területén volt a legkifejezettebb. Szinte kielégíthetetlenül vágyódnak a felnőtt figyelmére és nehezen tudnak kortársakkal jó kapcsolatot tartani.

Az intézményben maradó gyerekek jártak a legrosszabbul, ott ugyanis jóformán semmiféle személyes figyelmet nem kaptak. 6-12 éves korukban olyan fokú értelmi elmaradás jeleit mutatták, hogy önállóan a társadalomban megélni nem tudtak volna.

Egy angol közmondás szerint "Amerre a vessző hajlik, arra nő a fa". Ha a környezeti erők a facsemetét elég sokáig meghajlítva tartják, a fa is annyira a föld felé görbülhet, hogy levelei nem kapnak elegendő fényt ahhoz, hogy a fa virágozzék, teremjen. Rosszabb esetben öntözés, gondozás híján teljesen tönkremegy. De ha a fát hajlító erők idővel megszűnnek, vagy ha a kertész vagy segédje biztos karókkal támasztja függőleges helyzetbe a fát, az egyetlen fennmaradó hatás csak a kis görbület lesz a fa törzsén. A fa virágozni és teremni fog.

OTM
ORSZÁGOS
FOGLALKOZTATÁSI
KÖZALAPÍTVÁNY

FÉNYS
Gyermek

Családi napközi szolgáltatás

Előadásom célja egy rövid áttekintést adni arról, hogy mi történt a családi napközi ellátással kapcsolatban eddig Magyarországon. Megpróbálom összefoglalni a jellemzőket és a problémákat.

Mi a családi napközi?

Olyan ellátási forma, ahol valaki a saját otthonában vagy a célnak megfelelő környezetben kisgyermek gondozását, nevelését vállalja. Ha a gyermekek ellátását egy felnőtt végzi, akkor maximum öt - 20 hetes és 14 éves kor közti - gyermek járhat egy családi napközibe. A pontos létszámot a gyermekek életkora és a velük foglalkozó felnőttek száma határozza meg.

Családi napközi létesítésére közel nyolc éve van lehetőség. Először a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló, 1993. évi III. törvényben jelent meg, majd a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény hatálya alá került 1997-ben. A törvényi, rendeleti szabályozás tehát megvan, ami lehetővé teszi, hogy egy arra vállalkozó személy működési engedélyt kapjon.

Előzmények

A Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének (BOMI) vezetésével 1993-ban munkacsoport alakult, amelynek tagjai felvállalták, hogy kidolgoznak egy modellt külföldi példák és tapasztalatok alapján, valamint megpróbálják meghatározni, milyen lehet egy ilyen ellátási forma a magyarországi viszonyok közt. Világossá vált akkorra, hogy a meglévő intézményrendszer nem tudja ellátni mindazokat a feladatokat, amelyeket a családok és gyermekek igényeikhez való jobb igazodás megkíván. A külföldön kialakult napközbeni kisgyermekellátási rendszerek mind sokszínűbbek és rugalmasabbak voltak a szolgáltatások tekintetében. Prognosztizálható volt tehát, hogy nálunk is létrejönnek majd különféle szolgáltatások. Úgy gondoltuk jobb, ha megpróbálunk egy olyan szabályozást kialakítani, amely az elejétől kezdve biztosítja, hogy az újonnan létrejövő kezdeményezések már jó színvonalon tudjanak indulni és a feladatra vállalkozók munkáját szakmaként lehessen bevezetni.

Modellkísérlet

Modellkísérletet szerveztünk meg Kiskunhalas Önkormányzatának partneri együttműködésével, aminek a célja az elképzeléseink kipróbálása volt.

- Felmérés készült a városban egy másfajta - a bölcsődétől és óvodától különböző - kisgyermekellátási forma iránti igény megállapítására: a szülők igénybe vennék-e illetve lennének-e vállalkozók a működtetésre.
- Megtörtént a működési engedély kiadásának kidolgozása az adott jogi szabályozás keretein belül.
- Beindult néhány családi napközi (Jelenleg az országban Kiskunhalason működik a legtöbb családi napközi.)
- Az önkormányzat kialakított egy tanácsadó irodaként működő csoportot, amely azóta is jelentős szerepet vállalt a családi napközivel kapcsolatos tudnivalók terjesztésében.

Civil kezdeményezés

A Pro Excellencia Alapítvány a Napközbeni Kisgyermekellátásért egy kétéves felkészítő programot szervezett az amerikai Rockefeller Brothers Fund támogatásával, aminek célja egy kis csoport felkészítése volt arra, hogy segíteni tudjanak azoknak az embereknek, akik a nem-állami szektor keretében valamilyen kisgyermekkel kapcsolatos szolgáltatást szeretnének beindítani. Továbbá, hogy segíteni tudjanak az önkormányzatoknak is, mert ugyan a szociális törvény akkor már lehetővé tette, hogy az önkormányzatok bizonyos ellátásokra szerződést kössenek, de az első tapasztalataink azt mutatták, hogy senki nem tudja igazán, hogyan lehet az ilyen fajta együttműködést jól kialakítani.

Amerikai, és aztán később egy másik program keretében, angol mintákra támaszkodva igyekeztünk azt a gyakorlati tapasztalatot megismertetni itthon, ami nálunk nem volt meg természetesen. Hiszen minden potenciális vállalkozó azt kérdezte, aki érdeklődött a családi napközire, hogy meg lehet-e nézni valahol, tudnának-e valakivel beszélni, aki már ezt a munkát végzi. Ez volt az úr, amit igyekeztünk betölteni.

Módszertani segítség

Emellett, a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének, majd az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézetnek, most legújabbban pedig a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetnek a napközbeni kisgyermekellátással foglalkozó munkatársai igyekeztek minden érdeklődőnek segíteni legjobb tudásuk szerint.

Tehát úgy tűnt, hogy a családi napközik döcögve, kis létszámban, de azért beindultak az ország néhány településén. A legtöbb Kiskunhalason található. Ezen kívül Pest megyében jött létre több, Budapesten van néhány, és elszórtan az országban máshol is településenként egy-egy. Nem tudom a legutolsó pontos számot, de kb. 30 és 40 között lehet jelenleg a működő családi napközik száma országosan.

TAPASZTALATOK

Működési forma

Tudomásom szerint, egy kivételével, mindegyik családi napközi vállalkozásként működik. Lehetősége van az önkormányzatoknak arra, hogy közalkalmazottként foglalkoztassák az ott dolgozókat, és így működtesse a családi napközit, de eddig ezt egyedül Lábatlan Önkormányzata tette meg. Tulajdonképpen jó dolog vállalkozni, ha valakinek van ehhez affinitása, hiszen rugalmasabban használható a rendelkezésre álló költségvetés. Ugyanakkor sokkal több terhet ró a vállalkozóra, vagy arra, aki a családi napközit működteti, mintha közalkalmazottként végezné a munkát.

A Fehér Kereszt programjáról később lesz szó. A modell, amit megvalósítottak átmenetet jelent az egyéni vállalkozó és a közalkalmazotti munkaviszony között. Az OFA-tól nyert pályázatuk lehetővé tette, hogy alkalmazzák azokat az embereket, akik családi napközi szolgáltatást is nyújtanak. Vagyis, a nonprofit szervezet a munkáltató ebben az esetben. Így módon lehetőséget nyújt azoknak, akik úgy gondolják, hogy hosszabb távon is családi napközit működtetnének, arra, hogy beletanuljanak, kipróbálják, hogy milyen is ez a munka, és fel tudják mérni, hogy képesek lesznek-e utána ezt önállóan folytatni.

Finanszírozás

Mint mindenhol máshol, ez a legnagyobb gond. A legtöbb családi napközi jelenleg önkormányzati támogatással működik. De úgy is lehet mondani, talán azért van annyi, amennyi, és nem több, mert önkormányzati támogatás nélkül nem igazán tudnak megélni. Hiszen minden vállalkozónak annyi bevételre kell szert tennie, hogy legalább a saját jövedelmét ki tudja belőle venni. Nem magas jövedelmekről van szó, mondjuk egy óvónői fizetéshez hasonlítható. Ennek érdekében, ha a szabályozást figyelembe veszik, tehát 5 gyereket vállalnak, olyan összegű befizetést kell kérni a szülőktől, amit a családok többsége jelenleg nem tud megfizetni.

Tehát ahol az önkormányzat nem ad támogatást a családi napközinek, ott a vállalkozónak vagy meg kell találnia a fizetőképes keresletet, azokat a családokat, akik tudnak és akarnak többet fizetni a gyermekeikért, vagy pedig nem keres annyit, hogy saját jövedelme legyen, nullszaldósra jön ki.

A modell tehát a mai viszonyok közt csak akkor működőképes, ha az önkormányzat valamilyen módon támogatja, és ez a támogatás a költségeknek legalább az 50%-át fedezi. Az önkormányzat többféle módon támogathat, eldöntheti saját hatáskörben, hogy gyermekeként, vagy milyen módon mekkora összeget ad. A vállalkozó szempontjából a "szerencse" kategóriájába tartozik, hogy neki mit sikerül elérnie saját önkormányzatánál.

Ellátottak

Sokféleképpen tevődik össze az ellátottak köre. Van vállalkozó,

- aki csak 3 év alatti gyermekeket fogad,
- aki óvodáskorúakat és 3 év alattiakat lát el,
- aki csak óvodások fejlesztését vállalja,
- aki iskolásokkal, tanítás után foglalkozik,
- aki szabadidős, vagy szünidei programokat szervez a gyermekeknek, és
- a Fehér Kereszt Alapítvány pedig a helyettes szülői ellátással kombinálva próbálja ezt az ellátási formát nyújtani.

A legnagyobb ezek közül a 3 évesnél fiatalabb kisgyermek gondozásával, nevelésével foglalkozó családi napközinek a köre. Ezek többsége olyan helyen található, ahol nincs bölcsőde. Az eredeti cél is tulajdonképpen az volt, hogy családi napközi olyan helyen létesüljön, ahol nagy igény van a kisgyermekek ellátására. Bölcsőde sajnos aránylag kevés van. Ha megnézzük, hány település van Magyarországon, és ehhez képest országosan összesen 532 a bölcsődék száma, akkor látható, hogy nagyon kevés az intézmény, mind a települések, mind az ellátást igényelhető gyermekek számához képest.

A 3-6 éves gyermekeknek kb. 90%-a jár óvodába, tehát ez azt jelenti, hogy a településeken több óvoda van, a családi napközi csak mint másfajta ellátást nyújtó, választható alternatíva jön számításba. 5 éves kor után kötelező óvodába járni.

Úgy tűnik, nagy gondot jelent még a gyerekek tanítás előtti és a tanítás után felügyelete, ellátása. Az iskolásokat vállaló családi napközik száma is elenyésző.

Létszám

A klasszikus külföldi példák, modellek alapján 2-3 gyermek ellátása lenne az ideális. Ezzel szemben a szabályozás és az élet is úgy hozta nálunk, hogy maximum 5 gyermeket lehet egy családi napköziben vállalni. Ha van segítőtje a vállalkozónak, akkor ez a létszám 7-re növekedhet.

A gyakorlatban viszont azt látjuk, hogy majdnem mindenhol legalább 10-12 gyerek van. Férj-feleség, ketten kiváltják a vállalkozói engedélyt, vagy két vállalkozó egy helyen oldja meg a gyermekek ellátását. El kell fogadnunk, hogy jelenleg ez a megoldási mód, mert egyébként a családi napközik nem tudnak annyi pénzt keresni, hogy működőképesek legyenek. Ugyanakkor azt hiszem, egyetérthetünk abban, az lenne jó, ha nem kellene egyszerre ilyen sok gyermeket egy embernek otthon, családi formában vállalni.

PROBLÉMÁK

- Első helyen kell említenem a finanszírozást, ill. a finanszírozás bizonytalanságát. Ugyan van egy normatíva, amiből az önkormányzat felhasználhat családi napközi támogatására, de a gyakorlatban valóban a véletlenül múlik, hogy egy-egy vállalkozó mennyi támogatást kap. Egyéni tárgyalókészség és utánajárás eredménye a jelenlegi családi napközik működése és a finanszírozása. Kiszámíthatatlan, mert meg kell találni azokat a szülőket, akik meg tudják fizetni ezt az ellátást. Igény valószínűleg lenne a legtöbb helyen, hiszen sokan érdeklődnek ott, ahol jól működő családi napközi van. Bizonytalan viszont, hogy mennyit tudnak a szülők fizetni, hogyan tudja a családi napközi a gazdálkodását megoldani.
- Másik probléma még mindig a vállalkozók és az önkormányzatok a gyakorlatlansága e téren. Sokszor előfordul, ha valaki elmegy az önkormányzathoz, hogy szeretne egy ilyen ellátási formát beindítani, nem tudják, miről van szó. Általában a vállalkozónak kell vinnie magával a papirokat, a rendeletek másolatát, és felvilágosítani az önkormányzati dolgozókat. Tapasztalatlanok az önkormányzatok és a vállalkozók olyan szempontból is, hogyan lehet jól együttműködni, hogyan lehet ezt a helyzetet megoldani. Az együttműködésnek sokféle formája van, nemzetközi és itthoni példa is van rá, más ellátások területén, de valahogy mégsem sikerül ezeket hasznosítani.
- További jellemző probléma, hogy a létrejövő és működő családi napköziket egyelőre senki nem tudja segíteni. Ez részben adódik az ismeretek hiányából, részben pedig azért, mert sajnálatos módon, az eredeti modellnek egy eleme kimaradt a szabályozásból. Mi úgy gondoltuk, az önkormányzatnak meg kellene bízni valakit, hogy segítse, támogassa, rendszeresen látogassa, és így módon, egyben ellenőrizze is a családi napközit. Ezáltal biztosítsa, hogy valóban a megfelelő módon működik-e a vállalkozó, és segítsen megoldani neki olyan problémákat, amiket előre - akár milyen alapos is a felkészítés - nem lehet látni. Ez sajnos nem valósult meg, mert a törvénybe és a rendeletekbe már nem került be.
- Utolsóként említem, hogy 2000. január 1. óta kötelező a családi napközi ellátást vállalóknak egy 40 órás tanfolyamot elvégezni. Jelen pillanatban ez problémás, dögöve indul, mert ugyan kötelező, és lehet tudni, hogy ezt kinek kell összefogni, de még nem alakult ki ennek végleges struktúrája és rutinja. Aki szeretne felkészítő tanfolyamot szervezni, vagy aki szeretne résztvevőként egy ilyet elvégezni, azoknak a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Képzési Központjában, Salgótarjánban kell jelentkezni írásban. Tavaly év végén a Szociális és Munkaügyi Közlönyben megjelent erről egy közlemény, ott pontosan meg lehet nézni a részleteket.

Javaslatok

Összefoglalásképpen felsorolom, hogy mire lenne szükség a családi napközi ellátás szélesebb körben való elterjedéséhez, szem előtt tartva a törvénymódosítási javaslatok adta lehetőséget is.

- Mindenképpen finomítani kellene a szabályozást. Különösen az ÁNTSZ szabályozása a fontos, mivel jobban figyelembe kellene venni a családi napközik családias jellegét és kisebb gyermeklétszámát.
- Valamilyen módon meg kellene oldani a finanszírozást. Úgy lenne jó, ha három forrásból lehetne finanszírozni a családi napköziket:
 1. részben lenne normatíva,
 2. részben lenne önkormányzati támogatás, és
 3. részben lennének a befizetések,- amivel a szülők járulnának hozzá,
- vagy a munkaadók felvállalnának a szülők helyett,
- vagy az önkormányzat befizetne, beutalna gyermekeket, akinek esetében úgy gondolja, hogy valamilyen gyermekvédelmi szempontból, vagy a család egyéb rászorultsága miatt, szeretné, ha a családi napközibe járna.
- Megoldást kellene találni valamilyen módon, helyi szinten a felügyeletre, ellenőrzésre, támogatásra. Sokkal intenzívebb információterjesztésre lenne szükség, célzottabban kellene tájékoztatni az önkormányzatokat, vállalatokat, vállalkozókat, szülőket. Ehhez sokféle szakanyag, információs broszúra kellene. Nagy szükség lenne olyan szakemberekre, akik szupervíziót tudnának nyújtani, koordinálni tudnák a már működő családi napköziket, segítséget tudnának nyújtani, akár helyi szinten, akár taggabb körzetben. Regionális módszertani központokat lehetne létrehozni ilyen jellegű feladatvállalásra. Ez utóbbira minta lehet a kiskunhalasiak példája, hiszen az ország déli részén ezeket a feladatokat ők felvállalták.
- Nem utolsó sorban pedig létre kellene hozni egy olyan civil szervezetet, amely a családi napköziket össze tudná fogni. Tehát, egy olyan egyesületet, amit maguk alakítanának meg és egymás segítségét, érdekképviseletét el tudnák látni.

Bonfig Ágnes

(Országos Foglalkoztatási Közalapítvány)

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által támogatott személyi és szociális szolgáltatások

Személyi szolgáltatások fejlesztése tartós munkanélküliek foglalkoztatásával

Az OFA 1996-ban a munkanélküliek tartós foglalkoztatásának egyik lehetséges területéként vette számításba az idősgondozást, mégpedig a diplomás és középfokú szakképzett pályakezdő munkanélküliek alkalmazásának elősegítésére. Az OFA 1998-ban jelentette meg valójában először pályázati felhívásában a személyi szolgáltatásokat, mint a munkanélküliek foglalkoztatásának új területét. Önálló támogatási programként 1999-ben jelent meg.

I. Az 1999-ben meghirdetett személyi szolgáltatási program

Az OFA jelen támogatási programja azt próbálta tesztelni, hogy a civil szervezetek közreműködésével a nonprofit szektor képes-e új munkahelyeket teremteni az egészségügyi, a szociális, a személyi szolgáltatások területén, illetve van-e fizetőképes kereslet a magánháztartások részéről bizonyos szolgáltatások igénybevételére.

A támogatási program célkitűzései voltak:

- a foglalkoztatottak számának növelése foglalkoztatásbővítéssel, a magánháztartásokban ingyen és/vagy feketén végzett otthoni /otthon is végezhető/ személyi segítő szolgáltatásnak a szervezett munka világába való integrálásával;
- a szociális ágazat foglalkoztatási kapacitásának növelése nonprofit mikro- és kisvállalkozások létrehozásával, illetve a meglévők fenntarthatóságának segítségével
- helyi igények-szükségletek kielégítése piacérzékeny és piacokonform szervezetek által nyújtott szolgáltatásokkal;
- a munkahelyi követelményekhez való alkalmazkodás segítése - feltételeinek megteremtése - személyre szabott háttér-szolgáltatások létrehozásával;
- segíteni a költségkímélő és minőségileg hatékony szociális szolgáltatások biztosítását a helyi önkormányzatok és a nonprofit gazdálkodást folytató szervezetek együttműködése révén;

A meghirdetett program az alábbi tevékenység megszervezéséhez biztosíthatott támogatást:

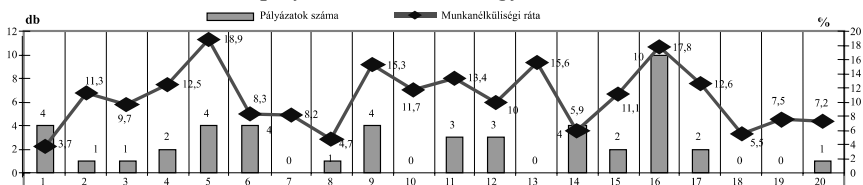
- a helyi önkormányzatok alap- illetve szakellátási feladatai közé tartozó szolgáltatások;
- étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés, nappali ellátás idősek, fogyatékosok, pszichiátriai betegek és szenvedélybetegek részére
- gyermekjóléti szolgáltatás és szolgálat, családi napközi, helyettes szülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona;
- háztartási munkák, háztartásvezetés, kertgondozás, gyermekfelügyelet, tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok korrepetálása, problémás fiatalok szabadidő és sport tevékenységének szervezése, főzött étel és vásárolt áruk házhozszállítás, egyéb alkalmi segítség stb.;
- falugondnoki, tanyagondnoki szolgáltatás.

A programok által megvalósuló szolgáltatások jelentős része nem igényel magas szintű szakképesítést ezért elsősorban a foglalkoztatásba az alábbi célcsoportok bevonását vártuk:

- tartós munkanélküliek ezen belül
 - elsősorban 45 éven felüli nők és férfiak
 - pályakezdő fiatalok
- közmunkából és közhasznú munkából kikerültek
- megváltozott munkaképességűek.

Összesen 46 támogatási kérelem érkezett az 1998-hoz képest 46 %-kal több. A mennyiség igazolta, hogy érdemes volt önálló programként is meghirdetni, mert így lehetővé vált a célirányos "értékesítés". Elkészítettük a támogatási kérelmek megyék, településtípus és szervezeti forma szerinti bontását.

A beérkezett pályázatok száma megyék szerinti bontásban

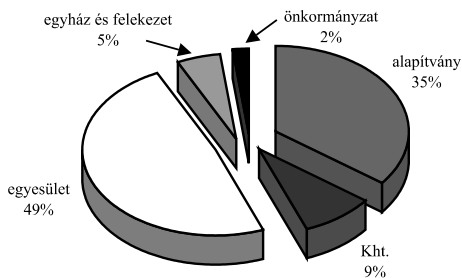
1. Budapest	6. Csongrád	11. Jász-NK-Szolnok	16. Szabolcs-Sz.B.
2. Baranya	7. Fejér	12. Komárom-Esztergom	17. Tolna
3. Bács-Kiskun	8. Győr-Sopron-Moson	13. Nógrád	18. Vas
4. Békés	9. Hajdú-Bihar	14. Pest	19. Veszprém
5. Borsod	10. Heves	15. Somogy	20. Zala

A legtöbb pályázat Szabolcs megyéből érkezett, messze meghaladva a megyéenkénti 2,3 db pályázati átlagot. Oka abban kereshető, hogy egy szervezet (Független Női Szövetség) három területi egysége is önállóan pályázott, de ezek nélkül is 7 pályázati számmal Szabolcs vezeti a listát. Budapest a korábbi évekhez képest visszaesett és csak ugyanannyi pályázatot hozott, mint Borsod, Hajdú, vagy Pest megye. Nem érkezett pályázat 5 megyéből: Fejér, Heves, Nógrád, Vas, Veszprém.

Összevetettük a pályázatok megyéenkénti számát és a pályázat készítésének időpontjában - 1999. augusztus - a megyei munkanélküliségi rátát. A nem pályázó megyék közül Nógrádban kiemelkedően magas a munkanélküliség, Hevesben is 10% fölötti, Fejér megyében országos átlag körüli, míg a többi megyében átlag alatti.

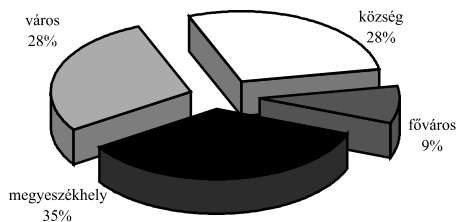
A projektervek felét egyesületek, harmadát alapítványok készítették. Az egyházak és felekezetek, valamint a közhasznú társaságok részesedése 10 % alatti. Az önkormányzatok a pályázati kiírás szerint nem pályázhattak, így a részvételi arányuk értékelése nem mutat valós képet.

A beérkezett pályázatok szervezeti típus szerinti bontásban

A településtípusok szerinti bontás a megyeszékhelyek fölényét mutatja, míg a községek és városok a benyújtott programtervek negyedét készítették el. A főváros részaránya nem meghatározó, míg a tartós foglalkoztatási programnál (NP-V/99) a pályázatok 26 %-a érkezett a fővárosból és 14 %-a a községekből.

A beérkezett pályázatok száma településtípus szerinti bontásban

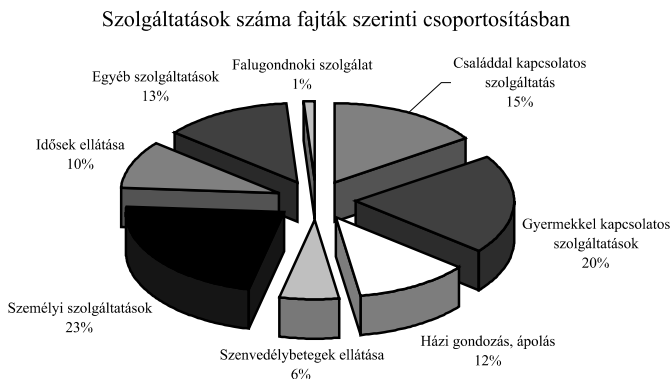
A projektervek tevékenységi területei, a tervezett szolgáltatások

A 41 támogatási kérelemben 26 fajta szolgáltatást jelöltek meg. 1 projekterv átlagosan 2 féle szolgáltatást tervezett megvalósítani. 15 projekt 1 fajta szolgáltatás megvalósítására vállalkozna, a kettőt megvalósítani szándékozók száma 12, hármat heten, négyet hárman, öt illetve 6 tevékenység megvalósítását 1-1 szervezet tervezte.

Szolgáltatásfajták

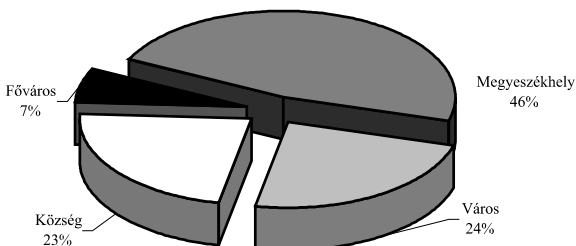
- 1. Családdal kapcsolatos szolgáltatások:** anya-gyerek átmeneti otthon, családok átmeneti otthona, családsegítő;
- 2. Gyermekkel kapcsolatos szolgáltatások:** nevelőszülői hálózat, gyermekek átmeneti otthona, gyermekjóléti szolgálat, házi gyermekfelügyelet, korrepetálás, családi napközi, helyettes szülő szolgálat;
- 3. Házi gondozás, ápolás:** házi szakápolás, pszichiátriai betegek házi gondozása, házi gondozói szolgálat;
- 4. Szenvedélybetegek ellátása:** szenvedélybeteg ellátás, szenvedélybetegek nappali ellátása, utógondozó;
- 5. Személyi szolgáltatások:** speciális szállítás, személyi életviteli szolgáltatások, házi segítő szolgálat, szociális étkeztetés;
- 6. Idősek ellátása:** idősek otthona, idősek klubja, idősek nappali ellátása;
- 7. Egyéb szolgáltatások:** gyógyászati segédeszköz javító-karbantartó szolgálat, egyéb;
- 8. Falugondnoki szolgálat**

A megvalósításra tervezett összes szolgáltatás szám 84, melynek fajták szerinti bontását mutatja az alábbi diagram.

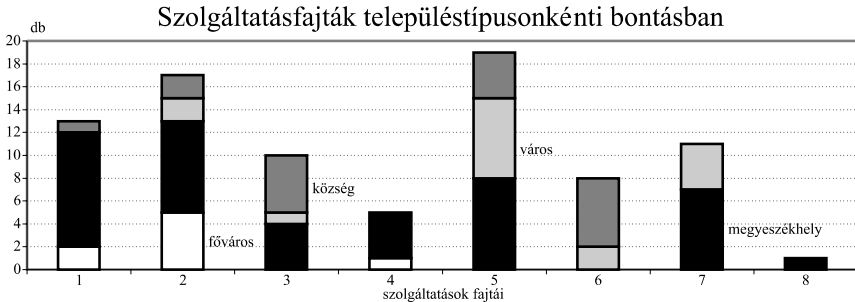

A legnagyobb arányt (23 %) a személyi és a gyermekekkel (20 %) összefüggő szolgáltatások képviselnek, azt követik a családdal (15 %) kapcsolatosak, majd pedig az egyéb szolgáltatások (13 %), a házi gondozás, ápolás (12 %) sorrendben az ötödik. 10 % az idősgondozás és 6 % a szenvedélybeteg ellátás részesedése. A falugondnoki szolgálat 1 százalékára valószínűleg 1 programot jelent csak. Azt feltételeztük, hogy a falugondnoki szolgáltatás megvalósítására több szervezet fog vállalkozni, mivel a jogszabályi háttér csak az 500 fő alatti településeken biztosít támogatást a szolgáltatás létrehozásához, viszont 1500-2000 fő alatti településeken is van létjogosultsága a szolgáltatás megvalósításának.

Az összes szolgáltatás megoszlása településtípusok szerint

Megvizsgáltuk, hogy településtípusonként hogyan oszlanak meg a szolgáltatások. A szolgáltatások közel 50%-a a megyeszékhelyeken és közvetlen környékén szerveződik, a községek és városok részesedése 23-24%, a fővárosban ez 10 % alatt marad.

A szolgáltatásfajták településtípusok szerinti bontása azt mutatja, hogy a községekben 5 féle (család, gyerek, házi gondozás, személyi segítő és idősgondozás) szolgáltatást terveznek, melyből az időseket érintőek a szolgáltatások több mint felét teszi ki. A legtöbb fajta szolgáltatást a megyeszékhelyen valósítanak meg, egyedül idősgondozásra nem vállalkoznak a szervezetek, aminek valószínűleg az az indoka, hogy jól kiépült önkormányzati intézményrendszer látja el ezt a feladatot. A fővárosban 3 területen jelentkezik hiány az állami-önkormányzati intézményrendszer nyújtotta szolgáltatásoknál: a családot, a gyermekeket és a szenvedélybetegeket érintően, hisz a civil programok ilyen jellegű szolgáltatások megszervezését tervezték. A városokból hiányzik a családot és a szenvedélybetegeket érintő szolgáltatás.

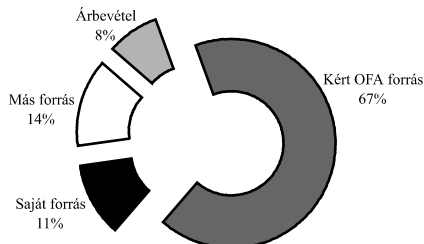
Valószínűleg további összefüggések is feltárhatók az egyes szolgáltatásfajtákhoz a szükséges tudás specializáltsága és a települési forma között, azonban ez meghaladja jelen elemzés határait és a rendelkezésre álló adatbázist.

A projektervek gazdasági (üzleti, pénzügyi, forrás) háttere

A pályázati kiírás szerint a pályázónak rendelkeznie kell a szerződéskötéskor a teljes programköltség 10%-val készpénzben. Támogatás a program minden eleméhez volt kérhető, a kért beruházási összeg nem haladhatta meg az egy foglalkoztatottra eső 400.000.- Ft-ot. A programoknak kötelezően számolni kellett a keletkező árbevétellel, valamint a már megkötött vagy ígérvényként meglévő ellátási szerződésekből származó állami-önkormányzati normatív vagy egyéb jellegű támogatással. A foglalkoztatási programba munkanélkülieket kell alkalmazni legalább 4 órás munkaidőben, legalább 12 hónapra szóló határozott idejű munkaszerződéssel. A projektvezetésben nem volt feltétel munkanélküli alkalmazása, de legalább 1 főt főállásban, a szervezet alkalmazásában kell foglalkoztatni. A munkanélküliek részére a munkavégzés jellegének megfelelően felkészítést - képzést - fejlesztést kell biztosítani, melynek forrása - ha ez jogilag lehetséges - a decentralizált FA. Minden olyan tervezett szolgáltatásnál, amelynek kötelező állami vagy önkormányzati feladat és jogszabály által rögzített normatívája van rendelkezni kellett a feladat ellátására vonatkozó ellátási szerződéssel, vagy testületi szintű ígérvénnyel, hogy a szerződés megkötötték. A programoknak továbbá meg kellett felelni az adott szolgáltatásra vonatkozó valamennyi jogszabályi kötelezettségeknek (pl.: létszám, képzettség, működési engedélyek, munkakörülmények és feltételek stb.).

Ezen kondíciók mellett a projektek által készített költségvetések és üzleti tervek alapján a 41 program teljes költségvetése 1,1 milliárd forint, melyből összesen 535 munkanélküli foglalkoztatását tervezték megvalósítani. Az 1 fő munkanélküli foglalkoztatottra eső összes projektköltség cc. 2 millió forint.

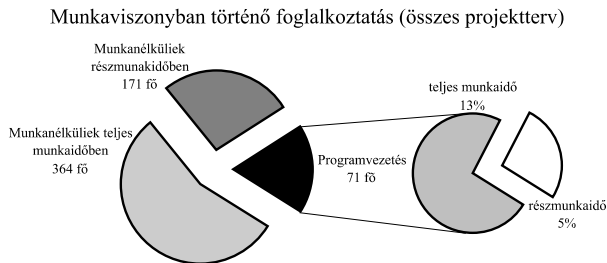
Az összes projekterv tervezett forrásmegosztása

Az összes projektterv tervezett forrásmegosztása ezer forintban

Mutatók	Teljes költség	Kért OFA támogatás	Saját forrás	Más forrás	A projekt árbevétele
Összesen	1,116.771	748.190	127.399	151.843	89.339
I projektre eső átlag	27.238	18.248	3.107	3.703	2.179
Szélső értékek	126.666	114.142	14.360	47.940	10.920
	1.403	1.263	140	0 (40)	0 (248)
I fő foglalkoztatottra eső átlag	1.867	1.251	213	253	149

A 41 projektterv összesen 831 főt foglalkoztatna. A munkaviszonyban történő foglalkoztatást az alábbi diagram mutatja.

A célcsoport tagjai közül összesen 535 fő foglalkoztatását tervezték, valamivel több mint kétharmadukat teljes munkaidőben és egyharmadukat részdíjban. A részdíjos foglalkoztatás felét teszi ki a 4 órában és másik felét a 6 órában történő foglalkoztatás. A programvezetés 71 főnek adott volna munkát, ami az összes foglalkoztatott 18 %-a. Itt is élték a részmunkaidő lehetőségével, elsősorban a kis létszámú projekttervek esetében. 225 fő részére biztosítottak volna további jövedelmet megbízási díjas (57%), illetve alvállalkozói jogviszonyban. Ez a foglalkoztatási forma a kiegészítő programoknál - a munkaerő alkalmasságát tétele a munkára és segítése abban, hogy bent is tudjon maradni a munkában - vásárolt szolgáltatásként, vagy együttműködés keretében valósult volna meg.

A projekttervek minősítése a tervezés leggyengébb láncszemének a pénzügyi - üzleti tervezést mutatta. Ezen belül is a bevételek, a források számbavétele és a 3 évre való reális számbavétel a kritikus pont. Ennek egyik oka - a valós tudáshiány mellett - az, hogy a jelenlegi pályázati feltétel szerint az önrész mértéke a projekt teljes költségének %-ában volt meghatározva. Ez arra kényszerítette a terveket készítőket, hogy pl. a külső más forrásokat ne hozzák be a projektbe - se költség, se pedig bevételi oldal - mert akkor annak az összegnek a 10 %-át saját erőként a projekt indulásakor készpénzben számolásra kell helyezniük. Így a projektek mindkét oldalon alultervezettek, a bevételi oldal pedig a kért OFA forrás túltervezett. Ezért indokolt a pályázati feltételek ez irányú módosítása, ami nem a saját erő elhagyását jelentené, hanem más mutatóhoz - pl. kért OFA támogatás - való kötődését írná elő.

2. Az 1996 és 1999 között támogatott programok jellemzői

A támogatott programok számát és a célcsoportból munkába kerülők nagyságrendjét alapvetően a beérkezett támogatási projekttervek minősége és az OFA-nál rendelkezésre álló források határozzák meg.

Az 1999-es projekttervek minőségéről részletesen szoltunk az előző részben, a korábbi projekttervekről nem készült ilyen részletes feldolgozás. Az OFA-nál rendelkezésre álló forrás 1999-ben eredetileg 80 millió forint volt, majd a kuratórium a beérkezett kérelmek számára és minőségére való tekintettel 20 millió forinttal megemelte a keretösszeget. Ha a projekttervek minőségét összevetjük a rendelkezésre álló kerettel, akkor jól látszik, hogy a megfelelő (75 % feletti) minőségű pályázatokban a kért támogatási összeg csupán 24 %-val rendelkezünk eredetileg, majd ez a többletforrás biztosításával ez 29 %-ra növekedett.

Az 1999-ben meghirdetett támogatási progra

Projekttervek minősége	Projekttervek száma db	Célcsoportból tervezett foglalkoztatott fő	Összes költség eFt	Kért OFA támogatás eFt
100-75 %közötti teljesítés	14 (34%)	246 (46 %)	553 911 (49%)	377 332 (50%)
75-50 % közötti teljesítés	17 (41 %)	220 (41 %)	406 823 (36%)	260 512 (34 %)
50 % alatti teljesítés	10 (25 %)	69 (12 %)	156 037 (15%)	110 346 (16%)
Projektterv összesen adatok (100 %)	41	535	1 116 771	748 190

Az OFA Kuratóriuma 1999-ben 7 program megvalósításához biztosított összesen 90.265 eFt támogatást. A támogatott programok adatait az alábbi táblázat mutatja.

Az 1999-ben támogatott programok adatai:

	Összes költség eFt	Kért OFA forrás eFt	Kapott OFA forrás eFt	Célcsoportból foglalkoztatott fő	Saját forrás eFt	Más forrás eFt	Árbevétel eFt
1.	34 801	16 094	10 535	13	4 181	3 606	10 920
2.	38 558	29 796	18 530	24	3 800	1 788	3 174
3.	6 847	2 836	2 836	4	684	3 327	0
4.	50 000	34 360	20 457	29	5 000	2 141	8 499
5.	18 761	8 939	8 674	10	1 877	7 140	805
6.	29 318	22 061	14 233	12	3 357	3 900	0
7.	24 539	19 125	15 000	18	2 500	1 914	0
%	202 824	133 211	90 265	110	21 319	24 816	23 398

A célcsoportból foglalkoztatottakra eső fajlagos mutatók (1 fő foglalkoztatottra vetített mutató eFt/fő)

	1 843	1 211	820		21 319	24 816	212
--	-------	-------	-----	--	--------	--------	-----

Összegeztük az 1996 és 1999 között támogatott összesen 20 projekt tevékenységi területeit.

Gondozási tevékenység	
idősek	házi betegápolás
szenvedélybetegek	házi gondozás
bentlakásos idősgondozás	
Gyerekekkel összefüggő szolgáltatások	
szabadidő szervezés	gyermekfelügyelet
tanulási zavarokkal küzdő gyerekek korrepetálása	családi napközi
helyettes szülői szolgálat	gyermekjóléti szolgáltatások
Szociális étkeztetés (termeléssel együtt)	
Személyi segítő szolgálat	
Speciális személyi szállító szolgálat	
Családsegítő szolgálat	

A projektekben átlagosan 2 féle szolgáltatást nyújtottak, azonban a projektek 35%-a csak egyféle szolgáltatást szervez, 30 - 30%-a pedig kettő és három félé. Négyfajta csupán egy projekt valósít meg.

Az egy projekten belüli szolgáltatásfajták száma 1996-1999.

tevékenység félék	projektek száma	%-os megoszlás
1 féle szolgáltatás	7	35
2 féle szolgáltatás	6	30
3 féle szolgáltatás	6	30
4 féle szolgáltatás	1	5

Forrás: Támogatási szerződés

A 20 projekt összesen 290 munkanélküli foglalkoztatást valósította meg, akik az alábbi csoportokból kerültek ki.

A projektek által foglalkoztatott munkanélküliek csoportjai 1996-1999.

célcsoport tagjai	programok száma	fő
szociális munkás, szociális asszisztens	1	10
szociális segítők	1	20
pedagógusok	1	8
munkanélküliek	3	42
szakmunkások	1	10
munkanélküli nők	1	16
tartós munkanélküliek	3	32
45 éven felüliek	9	152
Összesen:	20	290

Forrás: Támogatási szerződések

Egy program átlagos foglalkoztatási létszáma 14,5 fő. A 20 projektben a foglalkoztatás nagysága az alábbiak szerint alakult:

A projektekben foglalkoztatottak nagyságrendje

Foglalkoztatottak száma	Projektek száma	%-os megoszlás
1-5 fő között	1	5
6-10 fő között	7	35
11-15 fő között	3	15
16-20 fő között	5	25
21-25 fő között	3	15
26- felett	1	5

Forrás: Támogatási szerződés

A 290 fő foglalkoztatott 75 %-át teljes munkaidőben, 25 %-át részmunkaidőben foglalkoztatják. A programvezetésben munkaviszonnyal foglalkoztatottak száma 26 fő. Az 1998-as programokban a rész- és teljes munkaidő aránya fele-fele volt, majd ez az arány eltolódott a teljes idő foglalkoztatás felé. A részletes adatokat az alábbi táblázat mutatja:

A személyi szociális projektek foglalkoztatási adatai 1996-1999.

Szervezet neve	A foglalkoztatási adatok						
	Célcsoport			Programvezetés			Összesen
	főállású	részmunkaidő	Összesen	főállású	részmunkaidő	egyéb	
Np-96/S							
Hegyháti Jóléti Szolg.Al.	10		10				10
Magyarországi Gyermekbarátok	20		20				20
Menti Alapítvány	8		8				8
Miskolci Autista Alapítvány	20		20				20
Munkanélküliek és Alláskereső Egy.	10		10				10
Összesen	68	0	68	0	0		68
%-os megoszlás	100%		100%				100%
1998.							
Fehér Kereszt Alapítvány	15	1	16	1	0	7	24
Sárszentágotáért Egyes.	5	1	6	0	0	1	7
Mozgáskorl. Somogy M. E.	1	20	21	1	0	4	26
Szegedi Mozg.s. Altern.E.	6	6	12	0	3	5	20
Mozgássér.Veszprém M.E.	0	18	18	1	2	0	21
Látássérült "Cseppkő"	21	0	21	3	0	1	25
Szent István Kht.	5	5	10	1	0	3	14
Egyházmegyei Karitás	8	0	8	1	0	4	13
Összesen	61	51	112	8	5	25	150
%-os megoszlás	54,4	45,6	100 %				
1999.							
M. Vöröskereszt Zala M Szervezete	2	2	4		1	3	8
Mozgáskor. Komárom M. Egyesülete		10	10	1	3	3	17
Contact Mentálhigiénés Egyesület	13		13	1		7	21
Hagyományőrző Egyesület Szakadát	12		12			2	15
Dél-Dunántúli Reg. Forrásközp. Kht	10	8	18	2	1	3	23
Fehér Kereszt Alapítvány	24		24	1	1	11	37
Mozgáskor. Somogy M. Egyesülete	29		29	1		3	33
Összesen	90	20	110	7	6	32	154
	81,8	18,2	100%				
Mindösszesen:	219	71	290	15	11	57	372
%-os megoszlás	75	25	100%				

A fenti foglalkoztatás megvalósításához összesen az OFA 250828 ezer forint támogatást biztosított. A támogatási összeg 49 %-át a foglalkoztatásra, 28%-át a beruházásra és 17 %-át a programvezetés működésének finanszírozására használták a projektek.

A támogatási összegek megoszlása programrészek között 1996-1999.

Szervezet neve	A támogatási összeg megoszlása programrészek között						
	beruházás	foglalkoztatási program	kiegészítő program	programvezetés	tartalék	összesen	visszatérítendő támogatás
Np-96/S							
Hegyháti Jóléti Szolg.Al.	280	5 301		488		6 069	
Magyarországi Gyermekbarátok	730	9 630	1 476	1 087		12 923	
Menti Alapítvány	1 060	1 366	1 376	1 026		4 828	
Miskolci Autista Alapítvány	10 000					10 000	
Munkanélküliek és Álláskeresők E.	211	2 748		352		3 311	
Összesen	12 281	19 045	2 852	2 953	0	37 131	
%-os megoszlás	33	51	8	8		100	
1998.							
Fehér Kereszt Alapítvány	4 050	12 942	1 500	5 606	1 000	25 098	
Sárszentgotthárdi Egyes.	0	3 473	200	1 947	841	6 461	
Mozgáskorl. Somogy M. E.	4 255	3 614	320	4 396		12 585	
Szegedi Mozg.s. Altern.E.	2 900	8 746	0	2 024	500	14 170	
Mozgássér.Veszprém M.E.	7 072	5 920	583	3 731		17 306	
Látássérült "Cseppkő"	6 594	14 505		4 320	1 000	26 419	
Szent István Kht.	7 000	3 057	100	0		10 157	
Egyházmegyei Karitás	4 396	4 320		1 862	658	11 236	
Összesen	36 267	56 577	2 703	23 886	3 999	123 432	
%-os megoszlás	30	46	2	19	3	100	
1999.							
M. Vöröskereszt Zala M Szervezete	1 406	802		628		2 836	
Mozgáskor. Komárom M. Egyesülete	3 997	2 679		1 998		8 674	
Contact Mentálhigiénés Egyesület	2 922	3 802	300	3 511		10 535	
Hagyományörző Egyesület Szakadát	4 800	8 353		1 080		14 233	
Dél-Dunántúli Reg. Forrásközp. Kht	2 696	9 240	580	2 484		15 000	
Fehér Kereszt Alapítvány		13 070	900	3 860	700	18 530	
Mozgáskor. Somogy M. Egyesülete	7 015	10 547	400	2 495		20 457	1 000
Összesen	22 836	48 493	2 180	16 056	700	90 265	1 000
%-os megoszlás	26	53	3	17	1	100	0,3
Mindösszesen:	71 384	124 115	7 735	42 895	4 699	250 828	1 000
%-os megoszlás	28	49	3	17	2	100	0,3

Ha a három év támogatási összegét elosztjuk a célcsoportból foglalkoztatottak létszámával, akkor 864924 Ft/fő támogatási átlagot kapunk.

A támogatott programok megvalósulása

Az OFA a programok megvalósulását monitorozással, pénzügyi folyamatok ellenőrzésével és a támogatottak által készített önértékelésekkel kíséri nyomon. A szerződéses időszak lejárta után nem figyeli a projektek alakulását. A programok időtartama miatt, a támogatás évéhez képest 2-3 év is eltelik, mire a projekt lezárul. 1999-ben zártuk a '96 és '97-ben indított projekteket, a megvalósítás utolsó szakaszában vannak a '98-asok és idén júniusban indul az utolsó projekt a '99-es csomagból. Az 1996 és 1999 között támogatott foglalkoztatási projektek közül egy nem valósult meg, mert a szervezet vezetősége nem megfelelő módon kezelte a részére biztosított támogatást. Az OFA szerződést bontott, rendőrségi feljelentést tett és visszaköveteli a támogatási összeget. Jelenleg bírósági szakaszban tartunk. Arányát tekintve ez mindössze 1,4 %, nagyon alacsony. Természetesen kisebb-nagyobb szerződésmódosítások történtek az elmúlt években, de a 71 program közül mindösszesen kétfőben történt alapvető módosítás. Az egyik esetben a szenvedélybeteg foglalkoztatásánál a szervezet kérte, hogy az előre tervezett teljes idős foglalkoztatás helyett, részmunkaidős foglalkoztatást alkalmazhasson, mert a célcsoport tagjai nem tudnak eleget tenni a hosszú munkaidő által megkövetelt munkavégzésnek. A másik esetben a foglalkoztatott létszám csökkentését kérték 21 főről 16 főre. A kisebb szerződésmódosítások a támogatási összegben belüli átcsoportosítási kérelmekből tevődnek össze, melyek döntően abból fakadnak, hogy a szervezetek forintra pontosan nehezen tudják előre meghatározni a költségeket, illetve a projekt megvalósítása során a rendelkezésre álló források máshogy teljesülnek, mint a tervekészítés időszakában és valójában ennek korrigálása történik meg.

Az egyes projektek megvalósulásáról valójában a monitori jelentések szólnak, melyek az adott időpillanatban mintegy lefényképezik a projekteket. Az egyes látogatásokról készített jelentések nagyon egyediak, projektfüggőek, ezért a bennük megfogalmazottak összefoglalása nem vagy nagyon nehezen megvalósítható. Ezért a 8. számú függelékben becsatoltunk néhány monitori jelentést, melyek jól szemléltetik a projektek megvalósítása során felmerülő nehézségeket.

Az OFA 2001-ben - tervek szerint - utókövetéses monitorozás fog végezni az 1996 és 1997-ben indított foglalkoztatási projekteknél. A munkák összegzésére elő láthatólag 2001. év végén, 2002. elején kerül sor.

Össességében a támogatott programok megvalósultak, illetve megvalósításuk jelen pillanatban folyik. Ismereteink szerint, a már lezárult projektekből sem szűnt meg a foglalkoztatás, a szolgáltatás.

A projektek meghatározó része a fővárosban és a városokban (elsősorban megyeszékhely) valósul meg. Alacsony a községek és kistérségek részesedési aránya személyi szolgáltatási projekteknél, viszont a főváros háttérbe szorult és a megyeszékhelyek vették át a vezető szerepet.

Társfinanszírozási gyakorlat alakult ki a decentralizált foglalkoztatási alapokkal elsősorban a munkaerő fejlesztésében, munkavégzésre alkalmassá tételben. 1998 óta a beruházásoknál megjelent az illetékes területfejlesztési tanács, mint kiegészítő forrásbiztosító. A személyi szolgáltatást nyújtó projekteknél növekedett az önkormányzatok (állam) részesedése a szolgáltatások elindításában és fenntartásában.

A közösségi-közhasznú vállalkozások személyi (szociális) szolgáltatási tevékenységének támogatására meghirdetett programra

- megfelelő számú támogatási kérelem érkezett, van fogadókészség a szektorban és a társadalomban;
- a benyújtott projekttervek színvonala, minősége általában megfelelő volt;
- a projekttervek és a részidős értékelések igazolták azt a feltételezést, hogy a nonprofit szektor közreműködésével (bevonásával) a személyi (szociális) szolgáltatások foglalkoztatási kapacitása növelhető;
- érdemes tudást és további forrásokat biztosítani, mert ezen a területen a foglalkoztatás és a munkanélküliek foglalkoztathatósága növelhető.

A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány javaslatai - a segítő családok szerepét tisztázó és működési feltételeit javító szakmai és pénzügyi feltételek módosítására

Alapítványunk fennállása óta - az eltelt kilenc év alatt - gyermekfogadó segítő családok tevékenységéhez nyújtott szakmai segítséget. Saját munkacsoportunk jelenleg 14 települési önkormányzat területén lát el helyettes szülői feladatot, amelynek keretében 20 gyermekfogadásra kész helyettes szülő és 10 pótmamát foglalkoztatunk. Ezen kívül 10 segítő család ötödik éve kisiskolások tanulmányi felzárkóztatását látja el.

Szervezetünk folyamatos, élő kapcsolatot tart Budapesten és Pest megyében a gyermekeik nevelésében, gondozásában nehézséggel küzdő szülőkkel és a gyermekjóléti szolgálatokkal. Tehát a napi gyakorlatban tapasztalható tipikus ellátási zavarok, közvetlen környezetünkben tapasztalt elakadások győztek meg arról, hogy a gyermekjóléti szolgáltatások működőképességének érdekében átgondolt változtatásokra van szükség. Saját tapasztalataink megerősítését szolgálta, hogy a konferencia szervezésével párhuzamosan megismertük az ország távolabbi részén gyermekjóléti szolgálatokban foglalkoztatott szakemberek álláspontját is ezekről a szolgáltatásokról. Köszönjük a kollégák aktív közreműködését, a szakmai észrevételek gazdag sokféleségét, amelyet összegyűjthettünk a 150 körüli telefonhívás, a 8 postán, és az 5 e-mailen érkezett levél alapján. Törvényt módosító javaslatainkat ezeknek a gyakorlati nehézségeknek a figyelembevételével állítottuk össze, mivel a Szociális és Családügyi Minisztérium Gyermekvédelmi Főosztályának 2001. márciusi keltezésű törvényt módosító előterjesztésében ezekre a problémákra nem találtunk megoldási próbálkozást sem.

A minisztériumi előterjesztés példányai itt az asztalon megtekinthetők a szünetben, alapítványunk által készített javaslat pedig a regisztrációnál átadott konferencia-dossziében található meg.

Javaslataink összefoglalását most néhány gondolattal kiegészítem:

Mivel mindeztidig nem volt alkalmunk arra, hogy a helyettes szülői szolgáltatásról kialakult alapítványi álláspontunkat megoszthassuk gyakorlati szakemberekkel, most azt szeretném legegyszerűbben tisztázni, hogy a helyettes szülői szolgáltatás jogi szabályozásával kezdettől komoly gondjaink vannak. A helyettes szülői ellátás feltételrendszere nincs összhangban a szolgáltatás eredeti céljával. Alapítványunk szakemberei fontos szempontnak tartják, hogy az átmeneti gondoskodás a vér szerinti szülő gyermekmegtartó erejét hivatott erősíteni, ugyanakkor a helyettes szülők mind a felkészítés, mind a működés során is a szakellátásban foglalkoztatott nevelőszülőkkel azonos elvárások mentén tevékenykedjen. Ebből következik, hogy a FIKSZ-tréningen a helyettes szülőiségre felkészített család elsősorban a szülői jogaiban korlátozott anyával, apával való együttműködésre kap útvalót, a gyakorlatban pedig a vér szerinti szülő szempontjait tiszteletben tartó szolgáltatást várna tőle a gyerek és a hozzátartozó - a prevenció szempontok alapján.

Csupán alkalmi beszélgetésekből alkothattunk képet arról, milyen hiedelmek élnek alapítványunk helyettes szülői munkájáról az országban. A helyettes szülői munka nehézségeivel küzdő kollégák segítséget kérő telefonjai alapján jutott el hozzánk az az információ, hogy elismert gyermekvédelmi szakemberek a mi helyettes szülői hálózatunk működőképességére hivatkozva vélik azt, hogy szolgáltatás jelenlegi feltételei elégségesek a gyakorlati munkához.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy mindenki számára nyilvánvalóvá tegyem, hogy alapítványunk fenntartásában valóban jól működik egy helyettes szülői hálózat, de nem a jelenlegi jogszabályok szoros betartása mellett. Az önkormányzatokkal kötött ellátási szerződésben minden esetben pontosítjuk, milyen egyedi szakmai feltételek mellett vállaljuk csak az átmeneti gyermekellátást. Szeretném összefoglalni, melyek a helyettes szülőiség kockázatot hordozó pontjai.

A minisztérium ez év márciusi törvényt módosító előterjesztésének mellékletében található táblázatból, friss adatok alapján tájékozódhattunk arról, hogy a gyermekjóléti szolgáltatások köre milyen ütemben bővül.

- Az ország egész területén - az elmúlt 7 év alatt - összesen 30 családi napközi jött létre. Ebből a statisztikából nem derül ki, hogy a 30 családi napkőziből hány olyan volt, amely csak a minisztérium pályázatán nyert nagyobb összeg biztonságában vállalkozott a gyermekfogadás megkezdésére. Nem hiszem, hogy működőképesnek nevezhető az a szolgáltatás, amelyet a magánvállalkozó csak *egy millió forintot vissza nem térítendő pályázat megnyerése után üzemeltet* pl. egy évig. A ma látható perspektíva sem túl biztató. Alapítványunk inkább elvi jelentőséget tulajdonít a minisztériumi törvényt módosító előterjesztésben olvasható kezdeményezésnek. Szerintünk a napi gyakorlatban nem várható lényeges változás attól sem, ha a bölcsődei normatíva 30-35 %-ának megfelelő összeg esetleg - kedvező parlamenti döntés esetén -

megilleti a családi napköziben ellátott gyermek után a fenntartót. Ez ma 5-6 ezer forintos könnyítést jelenthet gyermekként, havonta. Ha ezt az összeget levonjuk a ma szokásos 30-40 000.- Ft-os térítési díjból, még mindig megfizethetetlenül magas marad egy átlagos jövedelmű gyermekes család számára. Ezért a jelenleg pótmama-szolgálatunkban foglalkoztatott nőket nem bátorítottuk arra, hogy önálló vállalkozóként indítsanak családi napközi településükön. Úgy érejtük meg, hogy jelenleg nem látható a szolgáltatás finanszírozásának perspektívája.

- Ugyancsak a minisztériumi összeállításban található táblázat adatai alapján a helyettes szülői szolgáltatások a következő módon alakultak: csak az ország hét megyéjében valósították meg, ahol 17 hálózatot jegyeztek be. A gyermekfogadó napok számáról a megyei közigazgatási hivatalok nem tudtak felvilágosítást adni, ezért csak a saját hálózatunk adatait tudjuk ismertetni. A mi gyakorlatunkban 2000. év során 1200 körüli az ellátott napok száma. Ez átlagosan 3 gyerek válalását jelenti az év során, holott 6-7 gyerek ellátására szerződünk a Fővárosi Közigazgatási Hivatallal.

Ha jelenlegi működésünket a *szolgáltatás hatékonysága szempontjából* összehasonlítjuk a törvényi szabályozás előtti gyakorlattal, akkor igen szomorú következtetésre juthatunk: a törvényi szabályozás előtt annyi gyerek vette igénybe szolgáltatásunkat, amennyit az adományokból összegyűjtött anyagi lehetőség fedezett - általában 8-10 gyerek, gazdagabb időszakban 15 gyerek párhuzamosan benn volt rendszerünkben. A törvényi szabályozás óta átlagosan 2-3 gyereket fogadunk, látunk el a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány 20 befogadó családjában.

Hatékonyságunk értékeléséhez még hozzá tartozik, hogy 14 településsel van ellátási szerződésünk, amelynek keretében a ténylegesen ellátott napok több mint kétszeresét lekötik az önkormányzatok, majd később nem veszik igénybe. Ugyanakkor az ügyeletünkön spontán felbukkanó gyerekek és szülők, ha olyan önkormányzat területén laknak, ahol nem kötöttek velünk ellátási szerződést, nem kaphatnak tőlünk segítséget, mivel nincs mögöttük az önkormányzati háttér anyagi fedezete. Mi fenntartjuk a rendszert, amelynek minden napja pénzbe kerül, hiszen telefonügyeletet kell folyamatosan üzemeltetnünk, szociális munkásokat foglalkoztatunk, várható újabb jelentős kiadás lesz a készenléti díj fizetése, ha a minisztérium előterjesztését elfogadja a parlament.

A helyettes szülői ellátás a mi gyakorlatunkból nézve *szakmai szempontból* is diszfunkcionális jegeket mutat a jelenlegi jogi feltételek mellett. Közismert, hogy a törvényi szabályozás egy kötött struktúrába építette ezt a szolgáltatást és az intézményesült keretek között a szolgáltatást kezdeményező szülő és az ellátást megvalósító közé beékelődik egy intézmény, rendszerint önkormányzati intézmény. Ezért az aggódó szülő az igénybevétel eldöntése előtt igen ritkán keres fel bennünket közvetlenül. Bizalmának megnyerésére általában a gyermekjóléti szolgálat szakemberei tesznek kísérletet. Ezért attól függően veszi igénybe szolgáltatásunkat, milyen mértékben nyerték meg bizalmát a települési önkormányzat gyámhivatalának és/vagy gyermekjóléti szolgálatának munkatársai. Ezt a bizalmat helyezi át a mi rendszerünkre, és mi szinte másodkézből kapjuk meg a szülőt és gyermekét.

Az általunk felkészített és a települési önkormányzatok által működtetett helyettes szülők szakmai nehézségeibe is betekintést kaphattunk. A legtöbb probléma a helyettes szülői családok bizonytalan munkafeltételeire vezethető vissza. Ennek tipikus okai:

- kockázatos, hogy a gyerek saját családjába visszavezető útja bekövetkezik-e,
- bizonytalan a helyettes szülői családban töltendő időtartam,
- anyagilag kiszolgáltatottá válik a helyettes szülő (pl. nem tudja, mikor kapja meg - megkapja-e egyáltalán - a gyermek ellátására a jogszabályban előírt összeget)

Ezért a szülőhelyettesítő szolgáltatások működési feltételeinek javítására, szakmaiságának fejlesztésére néhány javaslatot szeretnénk a konferencia résztvevőinek figyelmébe ajánlani.

- Kezdeményezzük a *helyettes szülői szolgáltatás fogalmának praktikus bővítését*. Ez a javaslat az OFA által támogatott pótmama-pályázatunk szakmai tapasztalataira épül. Ismertetése előtt tömören vázolom az új szolgáltatás, a pótmama-szolgálat gondolatához vezető út lényegét:

Azt tapasztaltuk, hogy kistélepüléseken a helyettes szülői családok foglalkoztatása igen hézagos: évente 1-2 alkalommal kerül erre sor, tehát alulfoglalkoztatottnak tekinthetők ezek a segítő családok. Ezért ezeken a településeken a helyettes szülőt napközbeni gyermekellátásra is felkészítettük. Hiszen kislelékszámú településeken erre mutatkozik inkább valós igény. Ezt a komplex ellátást, amikor a gyermekfogadó család két szolgáltatást - alkalmanként helyettes szülői megbízást és rendszeresen napközbeni gyermekellátást - biztosít a településen, pótmama-szolgálatnak neveztük el. A pótmama-feladat a mi gyakorlatunkban már megélhetően biztosít munkakör, szabályos foglalkoztatást jelent, általában a család női tagjának. Az OFA anyagi támogatása lehetővé tette, hogy meggyőződhessünk ennek az új foglalkoztatási profilnak a működőképességéről.

Az elmúlt másfél év tapasztalata bátorít fel bennünket annak a javaslatnak a megfogalmazására, hogy a *gyermekvédelmi törvény tegye lehetővé a helyettes szülői feladatok tágitását*, miszerint a gyermeket egyedül nevelő szülő ennek a szolgál-

tatásnak két változatát vehetné igénybe - valós szükségletei szerint. A ma is létező teljes körű ellátási forma mellett egy napközbeni gyermekellátó alternatíva is hozzáférhető lehetne. Hiszen a napközbeni gyermekellátásnak ezt az állami normatívával támogatott változatát tekinthetnénk valódi gyermekjóléti szolgáltatásnak, hiszen így azok is igénybe vehetnék, akik a családi napközi szolgáltatást nem képesek megvásárolni.

A helyettes szülői rendszer ettől a változtatástól válhatna életképeesebbé.

- Második javaslatunk a helyettes szülői szolgáltatás időtartamát érinti. Szakmai szempontból kifogásoljuk, hogy a *helyettes szülői gyermekellátás* hossza - a jelenlegi 6 hónapig tartó - és főleg ennek tervezett 12 hónapos meghosszabbítása - *nem a szolgáltatás eredeti célját, azaz nem a szülő gyermekmegtartó erejének támogatását szolgálja*. Alapítványunk gyakorlatában kisgyerekek kerülnek helyettes szülői családba. Ha az iskolás kor alatti kisgyerekek szülőitől való elválasztását több hónapra tervezik, a családba visszavezető útja sokkal nehezebb. Ennyi idő alatt beépül, szervül a fogadó családba. Ilyenkor a visszaút megviseli a gyereket, a szülőt, de ugyanígy megviseli a befogadó családot is. Néhány hétig lehet egy gyereket lebetegíteni két család között. Elhiszi nekünk, hogy ez egy átmeneti időszak és ezt követően majd jön az édesanyja érte. *Hónapokon keresztül nem lehet egy kisgyereket hitegetni*. Szavaink, ígéreteink devalválódnak, már nem nyújthatnak megfogható reményt a gyerekeknek. *Különösen akkor, ha a helyettes szülői megbízás határozatlan időre köttetik, mint ahogyan azt ma a jogszabály előírja*. Ebben az esetben még a befogadó család sem tudja, hogy meddig kell a gyereket bizonytalanságban tartania. A gyakorlatban ezek a gyerekek pszichés biztonságát veszélyeztető feltételek a legkülönbözőbb nem kívánt jelenségeket, pszichés tüneteket válthatják ki - állami támogatással, jogszabályok bátorítása alapján.

Óhatatlan, hogy elhúzódo megbízások esetén a vendég gyerek egyszer csak anyunak szólítja a helyettes szülőt. A fogadó család nem tehet mást, mint túrelmesen megmagyarázza, többször egymás után, hogy "Nem én vagyok az anyu, tudod, én Kati néni vagyok. Anyu most nincs itt, de jön majd érted." De egy idő után megint elteveszi a gyerek a megszólítást. Ezzel szinte jelzi, hogy ebbe a családba tartozónak érzi magát. Sok esetben a gyerekek ezekben az érzelmileg nehéz helyzetekben sokkal intelligensebben oldják meg a problémát, mint a felnőttek. Az is előfordult, hogy a kisgyerekek ajánlja fel a kompromisszumot és megkéri a családot, hogy addig engedjék meg, hogy anyunak, apunak szólítsa őket, míg nem jön érte a saját szülő. Ezek a jelenségek és a mögöttük húzódo mesterséges identitásválság, lojalitáskonfliktus leegyszerűsbben úgy előzhető meg, ha a gyerek minél rövidebb ideig marad a vendéglátó családban. Egy bizonyos időn túli tartózkodás esetén a válás a történet minden szereplőjét, résztvevőjét megviseli.

Az átmeneti gyermekellátó szolgáltatás eredeti célját, a szülő-gyerek érzelmi egységének megőrzését veszélyezteteti az időtartam nyújtása. Az a tapasztalatunk, hogy a vendéglátó család otthonának komfortfokozata, anyagi jóléte és a gyerek vér szerinti családjának lakása közötti színvonalkülönbség csak egy idő után tudatosul a gyerekekben. Ameddig a szülőhöz való érzelmi kötődése él, addig nem szempont számára, hogy otthon van-e fürdőszoba, vagy nincs, alig várja, hogy hazamehessen. Csak akkor kezd ez a szempont hangsúlyt kapni, ha a szülő érzelmi holdudvarából kikerül, kiszűrik. Abban az esetben, ha úgy érzi, hogy a szülő becsapta, pl. nem jött el, amikor ígérte, nem telefonált, amikor ő számított rá, vagy a helyettes szülői családban töltött időtartam annyira megnyúlik, hogy az ő időérzékelével beláthatatlanná válik a vége, érzelmi kötődésük lazul. Akkor kezd racionálisan mérlegelni. Egy idő után már veszteségként éli meg, hogy kipottyan a jólétből, amikor haza kell költöznie. Ameddig még érzelmileg erős a vér szerinti szülő melletti kötődése, nem a tárgyi feltételek motiválják.

Nagyon komoly szakmai értetlenséggel fogadjuk a helyettes szülői ellátás 12 hónapos, sőt bizonyos esetekben még ennél is hosszabb időtartamát, mert ez nem a szülő-gyerek kapcsolat megőrzését, a gyerek saját családjába való visszautját szolgálja, hanem éppen ellenkező hatást vált ki. Nem értem a törvénymódosítás szándékát, csak azt tudom biztosan, hogy nem a gyerek mindennekfeletti érdeke, szempontja miatt kerül a törvénybe.

Ezen kívül az időtartam tágitása új veszéllyel fenyeget: *helyettes szülői ellátásba vonhatja azokat a gyerekeket is, akiknek igen kicsi az esélyük arra, hogy a szüleik mellett folytathassák életüket*. Ez esetben az átmeneti elhelyezés törvényes lehetőséget kínál fel a gyerek állomáshelyeinek, személyes kötődéseinek mesterséges szaporítására. Azt tapasztaljuk, hogy a csodavárára alapozott helyettes szülői ellátást gyermekotthoni beutalás követ. Ebben az esetben a szolgáltatás minden szereplője családott, de igazi vesztese a gyerek.

Tanácsoljuk, hogy az átmeneti elhelyezés időtartamának meghatározásakor a jogszabály tegyen különbséget az intézményes és a családi elhelyezés között, valamint a gyermek életkorát is vegyék figyelembe. Pl. a kétéves gyerek életében a 12 hónap az állandóságot jelentheti. Egyébként ez a mi olvasatunkban tartós gyermekfogadásnak számít, amelyre már létezik egy bevált ellátási mód, a nevelőszülői szolgáltatás.

- Harmadik törvénymódosító javaslatunk a gyermekjóléti állami normatíva felhasználási módját feszegeti. Már sokan óvtak bennünket attól, hogy az önkormányzati törvény megváltoztatására tegyünk kísérletet, mivel ez reménytelen vál-

lalkozás. Ennek ellenére nem nézhetjük tétlenül, hogy az állami költségvetésből gyermekjóléti célra elkülönített összeg nem jut el a gyerekekig. Ez az összeg, mint állami normatíva megérkezik a települési önkormányzat bankszámlájára, attól kezdődően a pénzügyi törvény és az önkormányzati törvény szabályai érvényesek rá. Tehát ettől fogva az eredeti céljától eltérő felhasználásról is hozhat döntést a képviselőtestület. Érthetetlen, miért nincs arra mód, hogy nyomon követhető legyen az állami költségvetésből a településekre gyermekjóléti célra érkezett alap- és kiegészítő normatíva összegének felhasználása. Addig, amíg nem látható, hogyan szolgálja ez az összeg a gyerek mellett eredeti célját, addig mi csak reménykedhetünk, ábrándozhatunk, hogy a rászoruló szülő számára megfizethetőek lesznek ezek a gyermekjóléti szolgáltatások. Ez a mi olvasatunkban a császár új ruhája.

Megkérem a konferencia résztvevőit, hogy a kiosztott úrlapok kitöltésével támogassák javaslatainkat, amellyel talán nagyobb hangsúlyt kaphat alapítványunk törekvése. Világos előttünk, hogy egy civil szervezetben könnyebb ezeket a vágyakat megfogalmazni, mint az önkormányzati vagy állami szférában foglalkoztatott szakembereknek, akik hierarchikus kötöttségben élnek, dolgoznak. A civil szervezetek ebből a szempontból szabadabbak, ezért a felelősségük is nagyobb. Alapítványunk szeretne élni ezzel a szabadsággal, és most a gyermekvédelmi törvény változtatása előtt kezdeményezzük a gyermekjóléti szolgáltatások működőképességét akadályozó feltételek csökkentését.

Szeretnénk ma itt a három szekcióban visszajelzést kapni, meggyőződni arról, hogy törekvéseink találkoznak-e a területen operatív gyermekjóléti munkát ellátó szakemberek álláspontjával.

Nagyon köszönöm a résztvevők kitartó érdeklődését és további értékes munkát kívánok a szekciókban, ahol már a párbeszédre is lehetőség nyílik.

Családi napközi

Vezeti: Piegelné dr. Csényi Magdolna

(Albert Schweitzer Segítő Szolgálat Alapítvány - Kiskunhalas)

1994-ben a kiskunhalasi önkormányzat vállalkozott a családi napközi bevezethetőségének modellkísérletére, az elmélet gyakorlati kipróbálására. 1996-ban pedig alapítottunk egy Csana Regionális Tanácsadó és Koordinációs Irodát, amelynek a vezetője vagyok. Így jó néhány éven keresztül volt szerencsém a családi napközök megalakulásának örömeit, és nehézségeit megtapasztalni.

Jelen esetben nagyon nagy öröömre szolgál, hogy ennyien eljöttek a mostani konferenciára. Én úgy érzem, hogy most van egy olyan fordulópont a csanak történetében, hogy eddig eléje mentünk dolgoknak, és most már ezzel a széles körű érdeklődéssel megváltozott a helyzet. Azt hiszem, hogy mostantól fogva már nem szükséges magát a fogalmat propagálnunk, hanem a gyakorlatára kell összpontosítani. Főleg annak kapcsán, hogy a gyermekvédelmi törvénynek egy átfogó változtatása készül, és jelen esetben hangot adhatunk az eddigi tapasztalatinknak, illetve annak, hogy hol és milyen módon van szükség a változtatásokra.

A szekció működését olyan formában javaslom, hogy felvetnék néhány, a gyakorlat során, s az irodánk működése kapcsán felmerült gondolatot és azt követően, akinek van javaslata vagy megállapítása, tapasztalata, szeretném, ha elmondaná. A felmerülő kérdésekre igyekeznénk választ adni a jelenlévő szakemberek segítségével.

A családi napközi gyakorlati kipróbálására a Modellkísérlet - miután a Bölcsődéek Országos Módszertani Központja az elméletet kidolgozta - Kiskunhalason 1994-ben kezdődött el. Bizony az első, kezdeti lépések megtétele városunkban egy évet vett igénybe. Fontos volt tudni ugyanis, hogy egyáltalán érdeklő-e a várost ez a téma, van-e reális esélye a további gondolkodásnak. Azt hiszem, hogy akik a bevezetésen gondolkodnak, azoknak ezeket a lépcsőfokokat, ha nem is ilyen időarányban, de ma is meg kell tenniük.

Az első lépések között felmértük azt,

- hogy egyáltalán van-e a szülők részéről érdeklődés. Kérdőívet készítettünk, ezt körbe adtuk a védőnői rendszeren keresztül, a segítői szolgálaton keresztül, és minden lehetőséget megragadtunk, hogy minél többekhez eljusson ez a kérdőív.
- Ugyanakkor egy másik kérdőívet is készítettünk, mégpedig arra vonatkozóan, hogy volnának-e vállalkozni szándékozóak a működtetésre.
- Harmadik lépés volt, hogy az önkormányzattal is elfogadtassuk a csana elveket. Meg kellett ismertetni az új napközbeni kisgyermekellátási formát a képviselő testülettel, a bizottságokkal. Azt gondolom, hogy minden településen nagyon fontos, hogy a döntéshozók tisztában legyenek a családi napközi fogalmával, és mérlegelni tudják azt, hogy az ő adott körülményeik között érdemes-e a gondolatával foglalkozni. Természetesen az önkormányzatok számára a kisgyermekek napközbeni ellátása mindenképpen kötelező, és ennek kapcsán valamilyen módot mindenképpen kell találniuk az ellátás biztosítására.

Kiskunhalas egy 30.000-es lélekszámú kisváros. Azt mondhatjuk, hogy az ellátórendszeren belül minden ellátási szint megtalálható, jól áttekinthető formában.

A modellkísérlet során az első lépésektől kezdve fontosnak tartottuk, hogy a családi napközi egy színfoltja legyen a napközbeni ellátási formáknak. Ennek következtében ugyancsak fontosnak tartottuk, hogy maradjon bölcsődénk, tehát létezzen más ellátási forma is. A támogatók közé szinte elsőként vettük be a bölcsődevezetőt, aki a mai napig a támogató-ellenőrző szakembereink tagja.

Szükséges volt, hogy a sajtóban minden alkalmat megragadjunk arra, hogy tudatosítsuk, hogy mi is az a családi napközi, mit takar az új ellátási forma.

Egy bő évünkbe telt, amíg az első családi napközi megalakult, 1995. szeptemberében. Jelenleg 7 családi napközi működik Kiskunhalason.

A bevezethetőség mellett azt is mérlegelni kell az önkormányzatoknak, és fel kell mérni, hogy mennyi családi napközire is van előreláthatólag szükség az adott településen.

Azt gondolom, hogy egy kisvárosban, mint Kiskunhalas - úgy, hogy bölcsőde is van mellette, a hét családi napközi üzemelése egy reális szám. Nem gondoljuk, hogy ez majd jelentősebben tovább fog szaporodni, így kezelni tudjuk az igényeket. Egyébként, hogy számadatokat mondjak, 40 fős a bölcsődénk és 40-45 gyereket tudunk ellátni a családi napközikkal is.

A jelenlegi 7 családi napközi közül:

- ketten egy telephelyen, bérlet családi házban látják el ezt a feladatot. A működtetők mindketten bölcsődei gondozónők voltak korábban. Mind a ketten egyéni vállalkozásként működnek segítő családtagok segítségével. Fialok, és azt gondolom, hogy mintaszérien látják el a feladatot. Az ország legkülönbözőbb településeiről keresték meg őket tapasztalatszerzés céljából. Az is egy vezérlőelv volt a program során, hogy a bevezetés során egy minőséget kialakítsunk, és ez a minőség meg is maradjon, és azt gondolom, hogy ők egy minőségi szolgáltatást tudnak biztosítani.
- Egy vállalkozó a saját házában működtet családi napközit a férje segítségével, ő is bölcsődei gondozó volt, azt hiszem legtipikusabban ez a családi napközi felel meg leginkább annak, amit mi elképzeltünk. Mintaszéri, jól felszerelt, keregett színfolt Kiskunhalason.
- Egy másik napközinkben övönő végzettségű az ellátó, aki szintén a férje segítségével látja el a feladatot. Ők alakultak a legkésőbb, pályázati lehetőségük is volt, mind a berendezésben, mind a kert és játszóterület kialakításában.
- Egy vállalkozó szintén az otthonában működtet családi napközit. Tipikus családanya, akinek iskolás gyerekei vannak, saját otthonában ellátja a háztartást is, s mellette gondoskodik néhány kisgyermekről.

Érdekes tapasztalatunk volt a családi napközik elhelyezkedése terén. Ugyanis azt gondoltuk, hogy tipikusan a szép kertvárosi környezetbe fogják vinni a szülőket, de kiderült, hogy a szülők többsége inkább bejön a városba és hozza magával a gyereket is, és eléggé nagy gond, ha a csana kiesik a mi kisvárosi körforgalmunkból. Ezzel csak azt szeretném jelezni, hogy mi minden befolyásolja, hogy egy városnak mely területeit fedi le a családi napközi ellátás, hogy milyen távolságok vannak, hogy milyen a közlekedés, hol dolgoznak a szülők.

Két olyan családi napközink van továbbá, ahol nyugdíjas házaspár vállalta a családi napközi működtetését, és korábban a gyermekellátáshoz nem volt közük. Megkapó a hangulat ezekben a családi napközikben. Mamának, papának nevezik a házaspárt a gyermekek, és ami érdekes volt számunkra, hogy mindkét családi napközibe egészen kicsi gyermekeket is szívesen visznek a szülők.

A gyerekösszetétel folyamatosan úgy alakul, hogy az 1-4 év közötti gyerekek vannak a családi napközikben jellemzően. A modellkísérlet kapcsán foglalkoztunk azzal, hogy ha a gyerekek megszokják ezt a környezetet, akkor hagynák-e a szülők a gyermeket a megszokott környezetben, de a gyakorlat az, hogy a szülők inkább 3-4 éves kor után elviszik gyermeküket az óvodába.

Öt évvel ezelőtti pályázati támogatással alakult meg Kiskunhalason a családi napközik szervezését, s megalakulásuk után pedig a támogatásukat biztosító Koordinációs Iroda. Szerencsére az iroda folyamatosan tud működni, pályázati támogatásokkal, az Albert Schweitzer Segítő és Szolgáltató Alapítvány keretein belül. Az iroda feladata, hogy a nálunk meglévő és a társabb környezetünkben lévő családi napközik megalakulását és azt követően pedig a működését segítse. Az elmúlt évek során három déli megye önkormányzatait kerestük meg felhívó, tájékoztató, családi napköziket népszerűsítő prospektusokkal. Sok helyre hívják meg az iroda munkatársait, így előadások, személyes konzultációk során adhatjuk át tapasztalatainkat. Sokan jöttek el Kiskunhalasra mind a működtetni kívánók, mind az önkormányzatok részéről, hogy működésükben láthassák a családi napköziket.

Azt tapasztaljuk, hogy kiskunhalasi családi napközik iránt az igény folyamatos, a működtetés is folyamatos, a családi napközik telítettek, szinte mindegyik esetében sorban állás van. Kiskunhalason a családi napközik mindegyike vállalkozás formában működik. Néhány esetben az irodát megkereső érdeklődők foglalkoztak a közalkalmazotti formában történő működtetés gondolatával.

Azt tapasztaljuk, hogy ahol önkormányzatok, vagy netán önkormányzati tisztségviselők keresik fel az irodát, ott nagyobb a beindulás esélye.

Kiskunhalason az első családi napközi megalakulásától kezdve folyamatos a családi napközik önkormányzati támogatása.

Valóban az lenne jó, ha hármás finanszírozás lenne, állami normatíva, önkormányzat, szülői hozzájárulás. Tapasztalatunk szerint van néhány önkormányzat, amely magas támogatást tud adni a családi napközi folyamatos működéséhez. Kiskunhalason jelenleg 6000 Ft / gyermek a támogatás mértéke.

Természetesen jelenléti iv vezetésével és előzetes támogatási szerződés megkötésével juthatnak a vállalkozók a támogatáshoz.

Fontos, hogy az induló vállalkozásokat támogatni kell mind állami, mind önkormányzati szinten. Kiskunhalas önkormányzata a folyamatos támogatás mellett egyszeri 150 000 Ft-tal támogatta a családi napköziket, később pedig játékokkal, tárgyi adományokkal.

Összességében azt tapasztaltuk, hogy az ellátott korosztály jellemzően a 4 év alatti gyerekekre vonatkozik. Lehetőség van azonban olyan családi napközi létesítésére, ahol fogyatékos gyermekeket tátnak el, vagy mozgássérült gyermekekről gondoskodnak, vagy hiperaktív gyerekek ellátására vállalkozik a működtető, korrepetálással, nyelvoztatással egybekötött ellátásra is volt érdeklődés. Kiskunhalason próbálkoztunk azzal, hogy kifejezetten hátrányos helyzetűek számára alakítottunk ki két családi napközit.

Ahol már több családi napközi működik, ott érdemes energiát fordítani arra, hogy legyenek a működtetőt támogató szakemberek. Kiskunhalason a Koordinációs Irodán belül van gyerekorvos, védőnő, nevelési tanácsadó, pedagógus, psi-

chológus, jogász, akikhez tanácsért tudnak fordulni a környékbeli működtetők. Azt tapasztaljuk, hogy erre a fajta támogatásra igény is van a működtetők részéről.

Az elmúlt években a családi napközi engedélyezési eljárása meglehetősen bonyolulttá vált.

Szükséges, hogy az engedélyezésben közreműködő hatóságok tisztában legyenek az eljárás menetével, segítséget tudjanak adni a gyakran bátortalan, igazgatásban nem járatos vállalkozni szándékozóknak.

Ma már sarkalatos pont az, hogy felkészítő tanfolyamon kell részt vennie a működtetni szándékozóknak.

A jelen konferencia célja volt, hogy keressük arra a választ, hogy mennyiben lehetnek munkahelyteremtők, megélhetést biztosítók a családi szolgáltatások a gyermekjóléti alapelletásban.

Kiskunhalas város vonatkozásában 40-50 gyereket látnak el a családi napközik, ez közel ugyanennyi családot jelent, ahol a szülők dolgozni tudnak, és 14 főnek tud foglalkoztatást nyújtani ezen ellátási forma.

Kérem, hogy akinek van gyakorlati tapasztalata, vagy véleménye, azt mondja el, akinek kérdése van, arra az ittlévő szakemberek segítségével igyekszünk választ adni.

Hozzászólások:

Kissné Szénási Éva: A családi napköziknek létjogosultsága van, biztatást is tud adni. Minden első lépés nehéz, de érdemes megtenni. Finanszírozás megteremtésére is gondolni kellene a jogalkotás során. A gyakorlat során bebizonyosodott, hogy a családi napközik hiány pótolnak, fontosnak tartja azonban, hogy a szakszerűségről sem szabad elfeledkezni.

Máténé V. Ágnes: Koordinátorként működik a XX. kerületben, de nincs tisztában feladatkörével, mivel annak szabályozása még nem világos. Az ellátás során azokra is oda kellene figyelni, akik a társadalom periferiájára szorulnak, s az ellátást számukra is biztosítani kellene.

Bartók Ágota: Hangsúlyozza a képzés fontosságát, szervezett információáramlást tartana szükségesnek.

Nagy Józsefné: Budapesten működtet családi napközit. Hivatástudat a már működtetőikben és az érdeklődőkben is van, de ezt kevésnek tartja. Eddig alig kapott biztató szót, szakmai segítséget.

Szabó Éva: A képzések szervezésénél falakba ütközik. A 40 órás tanfolyam egy pedagógusnak nem sokat mond, szerinte nem is kellene pedagógusnak elvégeznie. Családi napközit szeretne nyitni, minden feltételnek eddig eleget tett, csupán a tanfolyamot nem tudta elvégezni.

Bögi Erzsébet: A beszabályozott létszámot nem tartja reálisnak. Két éve a vállalkozásból bevételt nem tudtak kivenni, sőt ráfizetéssel tudták csak működtetni. Támogatást nem, de ellenőrzések sorozatát kapták az önkormányzattól. Szülők körében végzett felmérés szerint a családi napközi kedvelt ellátási forma. Vállalkozás, de a létszámkötöttség miatt korlátozott vállalkozás a családi napközi.

A hozzászólások során felmerült problémákra, kérdésekre dr. Mátay Katalin adja meg a választ.

A soron következő költségvetés már tartalmazza a családi napközi ellátási forma normatíváját.

A családi napközik módszertani kiadványa, pontosabban a minimumfeltételek kidolgozása a befejezéséhez közeledik, feltehetően az ősz folyamán meg fog jelenni. Remélhetőleg komoly segítséget fog jelenteni mind a vállalkozni szándékozóknak, mind a hatóságoknak.

A képzés lehetősége is biztosított már, a salgótarjáni képzési központ koordinálja egyrészt a képzés szervezésére, másrészt a képzésre jelentkezőket.

A családi napközik létszámkorlátait nem tartja indokoltnak megváltoztatni, hiszen így az ellátási forma családias jellege, célja sérülne.

A résztvevő szakemberek további írásos javaslatai

"A mi családi napközink sem szociális vállalkozás formájában működik. Intézményünket egyesület tartja fenn, mely a helyi önkormányzattal kötött ellátási szerződést alapfeladatokra. A családi napközit harmadik szakmai egységként működtetjük, a beinduláshoz az SzCsM segített, valamint a helyi önkormányzat. A közel 2 milliós tőkéből fedezzük a gondozónő éves bérét és járulékait (ő intézményünkben munkavállalóként foglalkoztatott, de nem vállalkozó), berendeztük a családi napközi épületét, és kialakítottuk a szükséges feltételeket. A gondozónő saját házában látja el a feladatot, a gyerekek rezi fizetségét - megállapodás szerződésben rögzített feltételek szerint - az egyesület fizeti, ebből a forrásból. A szülők csak az étkezésért fizetnek. Az ételt ugyanaz a gyermekélelmezési konyha szállítja, mint a helyi óvodába. A családi napközibe az

óvodai ellátásba valamilyen ok miatt be nem került gyerekeket vesszük fel, és mivel az egyesületünk vezetője az óvoda vezetője is egyben, garantált a gyermekek elhelyezése valamilyen formában.

A jó az benne, hogy a szülő nem fizet 30-40 ezret havonta, a gondozónőnek sem kell a vállalkozás gondjaival törődni, ezt mi átvállaljuk. Ő csak a gyerekekkel foglalkozik, nem a megélhetésért küzd.

Hátránya: forrás hiányában működésképtelen!"

Debrecen

*

1. Legyen gazdája a családi napközinek (állami szektor, minisztérium, önkormányzat).

2. A külföldi minta és a kialakult magyarországi eddigi gyakorlat ötvözése.

3. Az önkormányzatok legyenek érdekelté téve a családi napközik működtetésében (ne nyűg legyen a napközi).

4. A létszám rugalmassá tétele.

5. Anyagi támogatás kidolgozása.

6. Minden gyermeknek és szülőnek joga lenne olyan ellátási formát választani, ami legjobban szolgálja gyermeke testi és lelki fejlődését. De mivel a családi napközit nem dotálja az állam, ezért (anyagi okok miatt) kényszerülnek a bölcsődét, óvodát választani."

Budapest XX. ker.

*

Helyettes szülői szolgáltatás

Zeteti: Rabi Edina - Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány

Rabi Edina: Elég sokan vagyunk, és jó lenne, ha mindenkinek bekerülnének a javaslatai, ötletei a közös gondolkodásba. Az lenne a javaslatom, hogy 3-4-es csoportokba össze kéne hajolni és megbeszélni, hogy a különböző településeken milyen problémák vannak a helyettes szülői szolgáltatással kapcsolatban, amik gondot okoznak, megoldásra várnak. A megbeszélés végén választani kellene minden csoportból egy-egy szószólót, akik összefoglalnák a szekció számára, hogy miről volt szó a csoportban. Aztán megnéznénk, hogy a kirajzolódó problémátípusokra van-e valahol olyan gyakorlat, ami kiküszöböli a hibát, és végül maradnak azok a problémák, amikre változtatási javaslatokat kell beterveztetnünk. Elfogadható ez? Talán 15 perc elég lesz az egyes csoportoknak, és utána meghallgatjuk a csoportvezetőket.

Hozzászóló 1: Egy vidéki faluból érkezett kollégánót azt mondta, hogy náluk nincs szükség helyettes szülői hálózatra, mert a rokonok, barátok megoldják. A másik kollégánót a soroksári önkormányzattól jött: ott most került be a helyi rendeletbe, hogy lesz helyettes szülői szolgáltatás. Mi pedig a XX. kerületből vagyunk, nekünk van egy működő helyettes szülői hálózatunk, egy éve van működési engedélyünk: 10 család dolgozik benne, és folyamatosan helyezünk ki gyerekeket. A törvénymódosítási javaslatokkal egyetértünk, csak egy részét nem értjük. Például a helyettes szülői hálózatra a normatív állami támogatás célzottan jön le, tehát azt nem lehet másra használni csak arra.

R. E.: Átmeneti gondozásra lehet.

Hozzászóló 2: A mi csoportunkban 2 helyettes szülő volt és 3 önkormányzati dolgozó. Én vagyok az egyik helyettes szülő, mind a kettőnknel van most éppen gyermek. Konkrétan az én fogadott gyerekek problémájáról beszélünk, hogy mit lehet tenni: jön a harmadik gyerek, nincs apuka és az anyuka nem tudja fizetni a lakbért. Gondoltam, hátha kapok valami ötletet, hogyan lehetne nekik segíteni.

Hozzászóló 3: Én Dorogról jöttem, helyettes szülő vagyok. Az év eleje óta voltak nálam gyerekek. A januári testvérpár után április végén kaptam meg a pénzt, de úgy, hogy a térségi gyermekjóléti szolgálat a saját költségvetéséből fizette ki, mert a polgármester elzárkózott, hogy ez nem az ő kompetenciája. Az érdekelne, hogy akkor ez kinek a kompetenciája?

Hozzászóló 4: Én Szombathelyről jöttem, helyettes szülő vagyok. Igazából belőlem ömlött a keserűség, mert Szombathelyen nem igazán működik a rendszer, annak ellenére, hogy gyerekek is vannak kihelyezve, de nem felhőtlen az együttműködésünk a működtetőnkkel, a Segítő Házzal, akinek más elképzelése van az egészről, mint nekünk. Probléma volt a pénzkifizetések körül is, augusztus végén helyeztek ki egy kislíut hozzánk, és október végén kaptunk először pénzt, amiből ettenünk kellett volna. A másik, ami problémaként felmerült, hogy amikor a gyerek kihelyezése megszűnik - ezt különösen akkor érzem fontosnak, ha az elhelyezés egy hónapnál hosszabb ideig tart, tehát a gyerek beépült a családba: amikor elmegy, hiányzik nekünk és őt is megviseli az elválás, - utána nincs pihenődő. Igazából a család mondhatja azt, hogy most nem tudok fogadni, de pont miután van a készenléti díj, ami rosszabb, mintha nem lenne: úgy érzem, többet árt a rendszernek, mint használ, - havi 4000 forint, adózás után -, és ezért nekem szégyellnem kell magam, mert én kapom és nem az önkormányzati tisztviselő. Nálunk így jelentkezett a dolog. Hiszen a készenléti idején nem csináltam semmit, ha pihenődőre tartok igényt, az megint egy

Hozzászóló 8: A hatvani módszertani gyermekjóléti szolgálatról jöttem. A mi csoportunkban érdekesen alakult a helyzet, mert ketten is helyettes szülői tanácsadók vagyunk, van még egy helyettes szülő a csoportunkban és egy gyakornok, aki Németországból tölti itt a gyakornoki idejét, szociális munkás. A problémánk hasonló a többiekéhez. Elsőnek mondanám, hogy a helyettes szülők kiképzése még mindig nagyon bizonytalan, és magának az egész rendszernek a felállása nagyon bizonytalan. Tehát most sem lehet igazából tudni, hogy hol lehet helyettes szülőket képezni, ki foglalkozik vele. Nálunk nagyon szerencsésen alakult a helyzet, merthogy nevelőszülő vállalta fel ezt a szerepet, neki már megvolt a végzettsége, megvolt a gyakorlata, mert sok-sok éve nevelőszülő. Végül is az igény megvan rá, már azelőtt is megvolt, mielőtt megalakult a helyettes szülői hálózat. Akkor ezt úgy sikerült megoldani, hogy a két szülő elintézte egymással, akinek erre szüksége volt, az fizetett a helyettes szülőnek. Mióta hivatalos keretek közt van ez a dolog, három kisgyereket kellett két hónapja helyettes szülőkhöz adnunk. Ezek a gyerekek inkább nevelőintézetbe lettek volna valók: ez egy kétségbeesett próbálkozás volt a részünkről, hogy a gyerekek elkerüljék az intézetet. Úgy gondolom, hogy itt jöhet be az a 12 hónapos javaslat, lehet, hogy ezzel van összefüggésben: máshol is adódhatnak ilyen helyzetek, hogy a gyerekeket inkább intézetbe kellene vinni, de mindenkinek megfordul a fejében, hogy az utolsó szalmaszála is belekapaszkodik, akár családgondozó, akár szülő. És itt jöhet be az, hogy inkább a helyettes szülővel próbálkozzunk. Csak hát nekem két hónap távlatából úgy tűnik, hogy a családnál még semmit nem javult a helyzet, és ők szinte minden nap kopogtatnak nálunk, hogy vinnék haza a gyerekeket, tehát fantasztikusan nehéz helyzet. Hatvanban nincsen átmeneti otthon, Kőbányán viszont van: az ott dolgozó kolléga szerint nagyobb az igény az átmeneti otthonra olyan területen, ahol van helyettes szülő és van átmeneti otthon is. Talán azért lehet nagyobb az igény, mert tisztábbak a keretek. Ha van rá lehetőség, én, mint családgondozó, szívesebben mondom azt, hogy menjen átmeneti otthonba, mert a védetségem nem tudjuk biztosítani a helyettes szülőnek.

A másik probléma az időmeghatározás. Végül is problémás családnál az időt előre nagyon nehéz meghatározni, hogy a gyerek két hónapig lesz ott vagy fél évig lesz ott, vagy plusz még a három hónapot is igénybe kell neki venni. Nagyon problémás családnál nem lehet az időt előre meghatározni.

Nálunk probléma volt még az adminisztráció is. Nagyon nehezen lehet a nyomára akadni, hogy például a család-gondozónak mit kell csinálni, milyen család-gondozási tervet kell készíteni, milyen adatlapot kell kitölteni, a helyettes szülőnek milyen adminisztrációt kell vezetni, ez sem tisztázott. Én próbáltam felhívni pesti módszertani gyermekjóléti szolgálatot is, de ugyanúgy nem tudták megmondani, mint mi, hogy milyen adminisztrációt vezessünk.

R. E.: Először az első kérdésre a képzéssel kapcsolatban adok egy választ. A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetben megtalálható a FIKSZ-képzőknek a névsora, meg lehet őket keresni, kérni lehet tőlük ajánlatot, mert vannak különbségek, hogy ki mennyiért vállal képzést és hol, csak ott, ahol lakik, vagy kihelyezett képzést is.

Hozzászóló 9: Úgy vállalják, hogy ha én hozok 10-15 embert. Ezt gyakorlatilag lehetetlen megszervezni, én egy éve próbálok. Gyakorlatilag ez nem működik, kiképezték a trénereket, aztán szélnek eresztették őket. A Fehér Kereszten kívül egy éve volt az utolsó képzés itt Pesten, azóta nincs.

Hozzászóló 1: Én FIKSZ-képző vagyok és Pest Megyei Családvédelmi Központban folyamatosan tartunk képzéseket nevelőszülőknél, de a Máltai Szeretetszolgálat rendszeresen csinálja a helyettes szülőit is. Ha érdeklődünk a Tüzér utcában, elmondják.

Hozzászóló 9: Én minden alkalommal ott érdeklődtem, és nem tudtak semmit. A probléma az, hogy nincs információ.

Hozzászóló 1: Én azt tudom mondani, hogy aki nálunk jelentkezik, annak biztosan tudunk találni képzőt. Ha több helyről jönnek, többen összeállnak, akkor nem lehet akadály a ennek.

Hozzászóló 10: A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetből én vagyok az, aki a helyettes szülői ellátásért felelős. Az alapellátási osztályon dolgozom, a gyermekek átmeneti otthonával, a családok átmeneti otthonával és a helyettes szülői hálózattal kezdem el foglalkozni egy hónappal azelőtt. Ez az intézet megváltozott: most, hogy a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet létrejött, ennek különböző intézményei vannak - a képzési központ Salgótarjánban van. Régebben Tóth Katalin képezte a FIKSZ-trénereket, aki most a Család, Gyermek, Ifjúság Alapítványnál tevékenykedik, amelyik különvált az intézettől. Ebben a pillanatban nem tisztázott, hogy a helyettes szülői bizonyítványokat ki fogja aláírni, mert egy ilyen fajta probléma is megfogalmazódott. A Tüzér utcában képzési ügyekben nem valószínű, hogy választ kapnak, ez a salgótarjáni képzési központhoz tartozik.

R.E.: A képzéssel kapcsolatos gondokat lezárjuk, bár nem megoldott a kérdés. A következő blokk a szerződés-kötéssel kapcsolatos problémák: ki köthet szerződést a helyettes szülővel. Erre, ahogy én látom, több válasz is kialakult, van, ahol az önkormányzat fizeti őket, van, ahol a gyermekjóléti szolgálat, van, ahol civil szervezet. Erre sokféle változat kitalálható.

Hozzászóló 6: A helyettes szülői hálózatot a gyermekjóléti szolgálat szervezi, ha ezt szó szerint értjük, akkor ez azt jelenti, hogy az anyagi fedezetet is a szolgálatnak kellene biztosítani. Tehát a gyermekjóléti szolgálat költségvetésében kellene lennie annak a pénznek, amit a hálózat működtetésére kéne fordítani.

R.E.: Nem feltétlenül, mert az önkormányzat jogosult arra, hogy ellátási szerződést kössön a helyettes szülői szolgáltatás megvalósítására egy szervezettel, erre a képviselő testületnek van joga, s a hozzá tartozó pénzt átutalhatja neki. Nagyon változó, hogy kinek a költségvetésében van ez az összeg.

Hozzászóló 6: A gyerekvédelmi törvény alapján úgy gondolom, hogy a gyerekjóléti szolgálatnak kéne szerződést kötnie.

A gyakorlatban mindenki másként értelmezi ezt a kérdést, más törvényeket is figyelembe lehet venni és akkor valóban árnyalódik a képlet.

Hozzászóló 9: A 10. számú kormányrendelet ezt teljesen nyilvánvalóvá teszi: a pénzt és a szerződést is az önkormányzatnak kell felvállalnia. Tehát még a szerződést sem én kötöm, mint gyermekjóléti szolgálat, egy lehetőség vagyok a száz közül. Nekem a szervezésben van dolgom, miután én értek hozzá, én szervezem az alkalmas személyeket, a képzésüket, összehozom a két családot, gondozási-nevelési tervet csinálók. A szerződés aláírása az önkormányzat megbízottja előtt történik, másrészt ők fizetik a helyettes szülőt. Sok önkormányzat csúsztat, és ráverik ezt a szolgáltatást a gyermekjóléti szolgálatra, úgy, hogy nem adják hozzá a pénzt, hanem azt mondják, hogy csináljátok... Azért vannak kormányrendeletek, hogy világossá tegyék a törvényt. Nincs konkrétan kijelölve a gyermekjóléti szolgálat, hiszen akkor nem lehetne elválni egy civil szervezetnek.

Hozzászóló 11: Az önkormányzatnak joga van, hogy bármilyen szervezettel kössön szerződést. Az önkormányzat feladata az, hogy biztosítsa ezt az ellátást, mindegy, hogy helyettes szülői hálózattal, vagy civil szervezeten keresztül, a lényeg, hogy meg tudja oldani. Probléma ott van, ahol nincs helyettes szülő, nincs átmeneti otthon, és jön egy vészhelyzet, amikor a gyereket el kell helyezni valahova. Hová megy a gyerekek? Bevesz egy civil szervezet, akivel nincs ellátási szerződés, mert megsajnálja, és gyorsan vinni kell valahová a gyereket. De az önkormányzat azt mondja később, hogy nem én utaltam be, nem mondtam, hogy vedd be, nem fizetek. Abban kell segíteni az önkormányzatokat, hogy majd mi megszervezzük az ellátást, és ő fizesse: tehát kiképezzük a helyettes szülőket, vagy férőhelyeket vesz egy átmeneti otthonban, és amikor szükség van rá, oda helyezi a gyerekeket. Több megoldás van.

Hozzászóló 6: Ezek szerint a gyerekvédelmi törvény és a kormányrendelet között ellentmondás van. Akkor a törvényben ezt úgy kéne módosítani, hogy a gyermekjóléti szolgálat csak szakmailag szervezi a helyettes szülői hálózatot. A gyermekjóléti szolgálatoknál három nagy feladatkör van: család gondozás, ellátások közvetítése és szervezési feladatok. Sok olyan szolgáltatás van, amit nem közvetlenül a gyermekjóléti szolgálat nyújt, hanem szerződést köt más szervezetekkel és közvetíti ezeket az ellátásokat.

Hozzászóló 11: A gyermekjóléti szolgálatok legnagyobb része nem önálló gazdálkodó, tehát mást sem a gyermekjóléti szolgálat fizet, hanem az önkormányzat. Általában részlegesen önálló gazdálkodók: személyi ügyekben, álláshelyekről dönthetnek, ők vehetnek fel dolgozót, de kevés a teljesen önálló gazdálkodó. Ezért nem is kaphatja meg a pénzt a helyettes szülő kifizetésére sem, hiszen a többit is az önkormányzat kezeli.

Hozzászóló 5: A törvény úgy szól, hogy a gyermekjóléti szolgálatok feladata szervezni a helyettes szülői szolgáltatást, és az önkormányzatok feladata fenntartani, működtetni. Ez lehet olyan formában, hogy maga működteti, másik formában pedig valamely önálló szervezettől, intézménytől ellátási szerződéssel bérlí. Ha az önkormányzat működteti, akkor a kiképzés is az ő feladata, az ő költsége. A másik esetben pedig a megbízott szervezet költsége a kiképzés, illetve az állami normatívát is ő kapja. Ha nem kötött szerződést erre a feladatra, akkor az önkormányzat kapja az ellátott gyermekek után.

R. E.: Lépjünk tovább a következő blokkra, ami olyan címet kaphatna, hogy anyagi juttatások, amit a helyettes szülő megkap. És itt volt egy gyakorló helyettes szülő hozzászólásában, hogy ott már kapnak készletdíjat, jöhetnek most még nem írja elő a törvény, de a tervezetben már szerepelni fog, mint kötelező juttatás. És felhívta a figyelmet egy veszélyforrásra, ennek esetleges nyomásgyakorló eszköz voltára, hogy úgy érzi a helyettes szülő, hogy ezért valamit csinálnia illik. És az önkormányzat is úgy érzi, hogy fogadnia kell bármilyen gyereket.

Hozzászóló 4: Vérlázító volt, én abban a pillanatban elgondolkoztam azon, hogy az egészet abbahagyom, és mára sikerült csak nagyrészt feldolgoznom a problémát. Úgy zajlott, hogy vegyem észre, hogy nem én teszem a szívességet, hanem munkaadói jogviszonyban vagyunk és nekem fogadnom kell a gyereket. Ez engem mellbevágott, mert én a saját lakásomat, a saját családomat, és a saját 24 órás napomat biztosítom, és úgy érzem, hogy ez szívességtétel. Ezzel semmi sem áll egyenértékben, ez igenis szívesség, akármennyi pénzről is van szó mögötte. Sokkal tisztább lenne, ha fizetnék a gyerek költségeit, mindenki tudná, hogy én vagy elfogadom, vagy nem, és a készletdíj díjra meg nem tartanánk igényt. De ha ez bekerül a törvénybe, akkor már nemet mondani sem lehet rá, mert az önkormányzat kétoldali szorításban van, vagy más aktuális működtető. Én nem utasíthatom vissza, holott szívem szerint már most írásba adnám, hogy vegye fel az a dolgozó, aki bent adminisztrál, megdolgozik érte, hallgatja főntről a letolást, tőlünk a panaszkodást alkalmasint. Vegye föl, éljen vele boldogul. Én meg amiért megdolgoztam, majd esetleg azt megkapom. Ez a nyomásgyakorlás nem esetleges, hanem van, legalábbis a mi esetünkben.

R. E.: A többiek nem kapnak készletdíjat, nincs erről tapasztalatuk. Felmerült itt a költségek kérdése.

Hozzászóló 12: A készletdíjat is fel lehetne használni arra, hogy legyen mondjuk az önkormányzatnál vagy a gyermekjóléti szolgálatnál egy készletdíj eszközár. Történetesen ha elhozunk nekem egy két hónapos kisbabát, akkor hozzanak vele egy csomó mindent is. Merthogy én már nem vagyok kisbabára felkészülve.

R. E.: Tehát, hogy ne a helyettes szülőnél legyen ez a készletdíj, hanem a működtetőnél, aki adott esetben felruházta, tanszerrel ellátja, akinek nincs meg ez.

Hozzászóló 9: Emlegetted, hogy muszáj elfogadnod bármelyik gyereket... Azt kérdezném, hogy működik-e a törvényileg előírt helyettes szülői tanácsadó?

Hozzászóló 4: Olyan formában működik, hogy neki sem saját gyereke nincsen, sem helyettes szülői tréninget nem végzett, de ő a tanácsadó.

Hozzászóló 9: Szeretném látni azt a szociális munkást, aki ilyenre hajlandó, hogy valaki nem akarja a gyereket, és ő odaadja neki...

Hozzászóló 4: Ez teljesen az érzelmekre hatóan működik: "Most gondold meg, ha te nem veszed oda, egy ilyen érzékeny lelkű gyerek megy a TÉGYESZ-be".

Hozzászóló 9: Elhangzott itt az is, hogy nem akarjátok megadni a telefonszámotokat stb. A törvény szelleme az, hogy a családnak ne szűnjön meg a kapcsolata, a szülői felügyeleti jog nem szűnhet meg egy másodpercre sem. Ennek következménye, hogy a szülő, a helyettes szülői tanácsadóval összeállított gondozási-nevelési terv sikere szerint, nem hogy nem tudhatja, hogy hol lakik a gyerek, hanem minél többet kell, hogy tudjon a gyerekről. Innen kezdve elgondolkodtató, hogy a gyermekjóléti szolgálatok klientúrájának alkalmas forma-e a helyettes szülői ellátás.

Hozzászóló 4: Nekem nem azzal van a gondom, hogy az édesanya tudta. A helyzet a következő: a kisgyermek édesanyja kórházban volt, ahova mi hetente mentünk, saját benzinköltésen, harminc kilométer oda, harminc vissza, ő láthatta a gyermeket. De a cigányvajda volt a szomszédjuk, akit én nem szívesen láttam volna a lakásomban, de mivel a gyermeknek ő az apaképe, ha hozzájuk kiküldték a levelet, azt ő vette kézbe, ő bontotta fel, és ő tudta a címet. Nem az a gondunk, hogy az édesanya tudta, hanem, hogy bárki más. Amit a jegyző levele, ha csak úgy megerkezik, tesz lehetővé. Nem arról van szó, hogy az anyuka ne tartsa a kapcsolatot a gyerekekkel, mert az nekem nagyon jó, a gyerek is nyugodtabb, én is nyugodtabb vagyok, hanem arról, hogy a házam ne legyen átjáróház.

Hozzászóló 9: Nem tudjuk a védettséget biztosítani. Attól kezdve, hogy a szülő tudja a címetet, vele ugyan meg lehet beszélni, hogy ne mondja el senkinek, de nem lehet megakadályozni.

Hozzászóló 4: Onnantól kezdve övé a felelősség. És ha a bizalom működik, az már valami védettséget jelent.

Hozzászóló 9: Én, mint helyettes szülői tanácsadó nem vagyok hajlandó helyettes szülőnél elhelyezni olyan gyermeket, akinek családja nincs huzamosabb ideje kapcsolatban a családszolgáltatóval. Ott, ahol a gyanúja is felmerül, hogy a szülőök nem tudnak együttműködni, ott ez az ellátási forma nem alkalmas. Az előbb valaki mondta alternatívaként, hogy helyettes szülői szolgáltatás vagy átmeneti otthon. Ez nem alternatíva, ez egymást nem helyettesítheti, mert az átmeneti otthonban tudok biztonságot adni a gyerekeknek, akár a szülő ellenében is, bár ott sem szűnhet a szülői felügyeleti jog, de a helyettes szülőnél nem tudok sem a gyerekeknek, sem a helyettes szülőnek. Tehát ott kell egy biztosíték, hogy biztonságosan oda tudjam adni a családnak a gyereket.

Hozzászóló 4: Ugyanez ez az én véleményem is, erre képzett ki minket a FIKSZ-tréning. Ha az anyuka egyedülálló és kórházba kerül, de amúgy nagyon szereti a gyermekét, el kellett utaznia tanfolyamra, és nem tudja ellátni a gyermekét, a műszakbeosztása átmenetileg nem megfelelő, tehát egy nagy vonalokban rendezett gyerek odakerül, esetleg neveletlen, de ez a kérdés szempontjából teljesen mindegy. Ehelyett aki a helyettes szülői szolgáltatást a gyermeke számára kéri, legalábbis a mi esetünkben, és akiről én tudok, az gyakorlatilag kivétel nélkül mind az a problémás gyerek volt, akinek ez alternatívaként működött. Tehát nem a helyettes szülői ellátásba tartozik: amikor felmerültek a problémák, akkor a működtetőnk is közölte, hogy hát így utólag nézve, lehet, hogy tényleg nem ez volt a helyes megoldás. De gyakorlatilag ez annyira gyakorló stádium, hogy mi isszuk a levét. Másra képezték, mint amit csinálunk.

Hozzászóló 9: Én meg azt mondom, hogy 15 éves szociális munka, és 15 éves családszolgáltató országos múlt után nem lehet arra hivatkozni, hogy pardon, nem tudtuk. A szociális munka nem most lett kitalálva. Ki lehet számítani.

Hozzászóló 4: Akkor egy lehetőség maradt, hogy kiszállók a rendszerből. De azt sem tehetem meg gond nélkül, mert aláírtattak velünk egy papírt, hogy egy évig nyilvántartásban maradunk, különben a 40 ezer Ft-os képzési díjat nekünk kell visszafizetnünk. Aki a tréning után nem volt alkalmas arra, hogy helyettes szülő legyen, az ingyen és bérmentve távozott a rendszerből, hiszen nem alkalmas rá, mi, mivel alkalmasak vagyunk rá, ha abbahagyjuk, vissza kell fizessük.

R. E.: Ez a problémakör oda vezet át, hogy mi a különbség a helyettes szülő és a nevelőszülő között. Lehet, hogy erre itt találunk válaszokat.

Hozzászóló 5: Ha megbízásos jogviszony keretében végzed a helyettes szülőiséget, a megbízód nem tud mit csinálni, mert ha ilyen kényszerhelyzetbe belesodor, abban a percben az ő hibájából mondod te fel a szerződést, nincs semmilyen szankciója, nem élhet szankcióval. Ő kiképzett téged, te sikeresen elvégezted, minden feltételnek eleget tettél. Eből a szempontból ugyanez vonatkozik a nevelőszülőre is, mert az is jogviszony. Van a harmadik kategória, a hivatásos nevelőszülő, ami már munkaviszony. A köztudatban nagyon keverik még a dolgokat, hogy nevelőszülő, helyettes szülő. És nem tudatosul az, hogy van egy címszó, a helyettes szülő, ehhez tartozik a törvényben és a végrehajtási rendeletben is legalább 30 paragrafussal, és el van intézve három pontoscskával, mert a többi arról szól, hogy, lásd a nevelőszülőnél, lásd nevelőszülőnél. És azért más, mert ott kap gyereket, aki állami gondozottá vált, mert a szülőök annyira alkalmatlanok voltak az ő ellátására, és azt attól kezdve várhatóan felnőtté válásáig neveli. Itt pedig minden esetben egy teljesen más családból, teljesen más gyereket kap és az a feladata (meg a szociális munkás, a családgyógyógyító feladata), hogy a családodat újra összehozza.

Hozzászóló 7: Eléggé el nem ítéhető módon az én családomban élnek helyettes szülőiségből és nevelőszülőiségből is gyerekek, sőt az év végéig még hivatásos nevelőszülő is voltam, úgyhogy én igazán látom, és tudom, hogy mi a különb-

ség. A gyermekvédelmi törvény megjelenése óta a nevelőszülőnél lévő gyerekek sem úgy vannak ott, hogy az egy végleges állapot. Ugyanúgy benne vannak a vérszerinti szülők a pakliban, évenként van a felülvizsgálat, bármikor kérheti év közben is a vér szerinti szülő újból a felülvizsgálatot, és elkerülhet a nevelőszülő családjából. Talán abban van a különbség, hogy a hivatásos nevelőszülő miután munkaviszonyban áll, a munkáltató köteles neki munkát adni, illetve megkapja a fizetését anélkül, hogy gyerek van nála: ez egy más típusú jogviszony, mintha valaki a megszokott munkája, szakmája mellett végzi a gyermeknevelést. A hagyományos nevelőszülő, amikor nem munkaviszonyban végzi, az ugyanilyen tiszteletdíjas feladat, ott is megállapodás van a TEGYESZ és a hagyományos nevelőszülő között, és benn vannak a képben a vér szerinti szülők. A helyettes szülőség annyira helyben van, én azért is választottam ezt, hogy helyettes szülő leszek, ha a TEGYESZ-től lévő gyerekeim kirepülnek, mert annyira helyben van, és a harmadik utcaszakra lévő házból jönnek hozzám, és nem szakadnak el egymástól. Tehát ez a helyettes szülőség lényege, véleményem szerint: együtt élünk, látjuk egymást, én tudok rólok, ők tudnak rólam és jöhetnek bármikor a családomba, be tudom őket engedni, befogadni. A helyettes szülőség azért nehezebb, olyan szempontból nehezebb feladat, hogy ott az a helyi légkör. Tehát közelebb vagyok az apukához, anyukához, a családhoz. Nehezebb is, könnyebb is, teljesen más típusú feladat. Jogilag a gyermekvédelmi törvény szerint, amíg a nevelőszülő nem fogadja örökbe, a nevelt gyerekek is ugyanabban a státuszban van, mint a helyettes szülősegből lévő gyerekek, hogy bármikor a vér szerinti szülő, ha kéri és olyanok a feltételei, vissza tudja kapni.

Hozzászóló 11: A helyettes szülő az alapellátás részeként dolgozik, a nevelőszülő pedig a szakellátáshoz tartozik. A helyettes szülőt mindig valamely civil szervezet fizeti vagy pedig az önkormányzat. Akkor kap gyereket, ha valami vészhelyzet van a családban, olyan történik, hogy nem tudják a gyereket ellátni, és ezért 6 hónapig elhelyezik. A legfontosabb, hogy ott van a gyerek helyben, hogy a családdal tarthassa a kapcsolatot, hogy ott maradjon ugyanabban az iskolában, ugyanabban a környezetben. Az önkormányzat feladata ennek a megoldása, és a helyettes szülő végig tartja a kapcsolatot a családdal. Általában betegség vagy valami rendkívüli dolog történhet. A nevelőszülő a szakellátáshoz tartozik, onnan kapja a fizetését is, és míg a helyettes szülő esetén a szülői felügyelet joga végig a vér szerinti szülőé, itt a TEGYESZ felel a gyerekekért, a papírjait intézi, a gyámságot ellátja. Csak akkor alkalmaznak helyettes szülőt, ha a településen olyan helyzet adódik, hogy egy szülő ideiglenesen nem tud gondoskodni a gyerekeiről, de utána vissza tudja venni, nem akar megválni tőle. Nevelőszülőhöz a gyámhivatalon keresztül kerül a gyerek, ha a szülő nem végleg mondott le róla, de már nem neveli, már bekerült a szakellátásba. Itt viszont határozatlan az idő, hogy meddig van, lehet, hogy 2 hónap után elviszik, de maradhat akár 5-10 évig is. A helyettes szülő csak nagyon rövid időre kapja meg a gyereket, helyben és valami olyan oknál fogva, amiről az anya vagy az apa nem tehet. Betegség vagy munkahelyi probléma miatt alapvetően.

Hozzászóló 5: A helyettes szülőtlől a krízishelyzet feloldódása után a gyermek hazakerül, a nevelőszülőtlől pedig egy igen hosszas folyamat után, ha már a család esetleg jó helyzetbe került, akkor is, az egy fél év. Nyolc évig voltam a gyermekvédelemben és tudom, hogy milyen keserves.

Hozzászóló 11: A helyettes szülőnél az a cél, hogy a gyerek minél hamarabb visszakerüljön a saját családjába.

Hozzászóló 13: Az alapellátás, az átmeneti gondozás keretében a szülő törvényes felügyeleti joga nem szűnhetel. Ha szakellátás gondoskodik a gyermekről, és szakellátás keretében csak gyámhivatali határozattal lehet beutalni a gyereket, kivéve az ideiglenest, ami harminc napra szól, és jegyzői hatáskört ugyanúgy érint, mint a gyámhivatalokat. Az ideiglenes beutalás alatt a szülőnek csak a gondozási-nevelési joga szűnhetel. Ha viszont átmeneti vagy tartós nevelés-vétel címén kerül be a gyerek a szakellátásba, nincsenek meg a szülői jogosítványok, szűnhetel a szülő törvényes felügyeleti joga. Ez a meghatározó lépés benne.

A kolléganőnek meg annyit tudnék mondani, hogy meg kell különböztetni a munkajogot, amire a munka törvénykönyvének paragrafusai az irányadóak, és meg kell különböztetni a megbízási díjat, ami polgári jogviszonynak minősül. Tehát itt egy tévedés van, hogy veszem a kalapom és megyek. Akkor igen, ha nem volt szerződés. De ahogy említetted, veled aláíratottak adok-kapok alapon egy szerződést, ha te ezt megszeged, akkor vissza kell fizetned a 40 ezer Ft-os képzési díjat. Ez egy polgári jogviszony, ami öt évig nem évül el, és polgári peres eljárás útján a jegyző ezt peresítheti. Tehát itt nem tudsz ebből a körből kilépni. A jegyzőnek vagy az önkormányzatnak joga van ezt feltételekhez kötni, mert adok valamit, amiért valamit elvárok: egy szerződés mindig kétoldali.

Hozzászóló 4: Meg van-e határozva település vagy megye lélekszáma, hogy mennyi helyettes szülő kell a lakosságra vetítve? Mert nálunk úgy néz ki, hogy 100 000 lakosra van 3 helyettes szülő.

Hozzászóló 13: Nincs.

Hozzászóló 4: Sajnos tudom, hogy nincs, csak hallani akartam. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a folyamatos dupla leterheltség biztosítva van. És ha a saját gyerekek tönkremegy, elvileg én akkor sem mondhatom fel a jogviszonyt? Ez szabályozatlan.

Hozzászóló 13: Nem szabályozatlan, csak nem ismered a háttérszabályozást. Tehát, ha aláírtad, hogy egy évig nyilván tartásban maradsz, az azt jelenti, hogy készenléletben állsz arra, hogy gyermeket fogadj. A törvény az mindig keretszabályozás, egyéni problémákat nem lehet megoldani egy konferencia keretében sem. Ezek egyéni dolgok, amiket ki kell veszéni pontról pontra, hogy ki hol követi el a hibát. Olyan hiba nincs, amit nem lehet feloldani. De ha az én gyermekemet veszélyeztetné, biztos, hogy leperkelném a 40 ezer Ft-ot.

Hozzászóló 4: 16 ezres gyesből is!

Hozzászóló 13: A gyerekek érdekében igen. Egy szabályozásnál nem az a lényeg, hogy milyen egyedi esetek lehetnek, hanem általánosságban. Itt abból kell kiindulni, hogy krízishelyzetben levő, és nem veszélyeztetett gyerekek kerüljenek helyettes szülőkhöz. Nem a börtöntöltelék apukáinak a gyereke, hanem a beteg anyukáé.

Hozzászóló 4: Én abból indultam ki, amikor aláírtam. Ez a probléma.

R. E.: Lejárt az időnk. Talán az lehetne a zárszava ennek a vitának, hogy a terepen dolgozó családgondozóknak a szakmai hozzáértése is nagyon fontos lenne.

Az ombudsmani vizsgálatra vonatkozó javaslatot a szekció résztvevői közfelkiáltással támogatták.

*

A résztvevő szakemberek további javaslatai

(Szombathely, Fót, Vasvár, Budapest II. ker., Baja)

“Egységésíteni kellene a helyettes szülők bérezését biztosító helyi önkormányzatok normáit.”

*

“Helyettes szülőség esetén egy-egy gyermek egy családnál történő ideje maximum három hónap legyen, mert két hónap után már beépül a családba. Amennyi időt egy gyermek a családban tölt, annyi pihenőidőt biztosítson a törvény a családnak.”

*

“A család anonimitása jelenleg nem biztosított, a jegyzői kijelölő határozat feltüntetni a küldő és a fogadó család címét is, így későbbi bizonytalansági esetek lehetnek (betörés stb.)”

*

“Ombudsmani vizsgálatot tartunk szükségesnek az anyagi erőforrások felhasználásáról, melyet az önkormányzatok a központi költségvetésből ugyan megkapnak, de nem feltétlenül és kizárólagosan fordítják a gyermekek szociális ellátására.”

*

“Számos gyerek anyagi okokból - a szülők hajléktalansága révén - kerül szakellátásba, habár a szülők alkalmasak a gyermek nevelésére, pl. munkájuk is van. Ez a helyzet súlyosan törvény- és alkotmányéért. Milyen alapon fosztják meg ezeket a szülőket a szülői felügyelet jogától? Törvénymódosítás révén elérhető lenne, hogy ezeket a gyerekeket védelembe véve szálláshoz és megfelelő ellátáshoz juttassuk, a szülők pedig tovább élhetnének szülői felügyeleti jogukkal. A megfelelő ellátások biztosítását szakmailag az átmeneti gondozást, helyettes szülői ellátást felvállaló szolgáltatók tudják vállalni, jogilag azonban nem érinthetné a szülő felügyeleti jogát.”

*

„Csatlakozva a gyermekjóléti normatívák célhoz kötött felhasználására vonatkozó törvénymódosító javaslatához, teljes mértékben támogatom azt, mert intézményvezetőként tapasztalom, hogy mind a saját településemen, mind más vidéki és fővárosi településen a pántlikázott „pénzek” milliárdjai vesznek el a gyermekjólét szempontjából szakmailag nem hozzáértő és szűklátókörű önkormányzati döntések nyomán.”

*

„Javasoljuk

- az ellátmány kifizetését tárgyhó 15-ig,
- készenléti-, pihenőidő jogi szabályozását,
- lakcím titkos kezelését,
- a táppénz rendezését, - ha a helyettes szülő a gyerekekkel táppénzes állományba kerül, veszélyeztetve van a munkahelye, anyagi kiesés számára, tehát hátrányosabb helyzetbe kerül, mintha nem vállalna gyereket. Mi nem vagyunk védve, holott mi segítünk és miénk a felelősség.”

Pótmama-szolgálat

Vezető: dr. Révész Piroska

Révész Piroska: Ebben a szekcióban alapítványunk egy már befejezett foglalkoztatási program keretében kidolgozott új munkakör, a pótmama-szolgálat bemutatására vállalkozik. Ugyancsak itt szeretnénk első alkalommal lehetőséget teremteni arra, hogy gyermekvédelmi szakemberekkel megbeszélhessük ennek tapasztalatait.

A párbeszéd indítása előtt összefoglalnám a pótmama-szolgálattal kapcsolatos indítékainkat, annak reményében, hogy kezdeményezésünk megismerése más szakmai csoport számára is lendületet, bátorságot, esetleg ötletet ad egy helyi igényekre épülő új szolgáltatás kidolgozására és megvalósítására. Már itt a megbeszélés kezdetén felajánlom ehhez alapítványunk munkatársainak együttműködését.

Alapítványunk 1993 óta tart fenn az állami gyermekvédelemtől függetlenül működő szülőhelyettesítő szolgáltatást saját indítékai alapján. Azokban az években elég szokatlan kezdeményezésnek, talán inkább mozgalomnak számított a gyermekek állami gondoskodásba vételének ilyen módon való megelőzése a fővárosban. Hangsúlyozom, hogy egy 2 milliós nagyvárosban felmerülő igény adta az indítékot. Szerettük volna megelőzni, hogy az az egyedülálló szülő, aki önként jelentkezik gyermekének rövid távú intézeti elhelyezését kérve - pl. kórházi tartózkodásának idejére - később, amikor hazavinné gyermekét, kiszolgáltatott helyzetbe kerüljön: ugyanis abban az időben könnyen megesett, hogy nem kapta vissza, noha nem hatósági döntés alapján került be a gyerek a gyermekotthonba. Ezért létesítettünk egy helyet Budapesten, ahol a szülő kezdeményezésére segítő családban elhelyezett gyermek bármikor - feltételek nélkül - visszaköltözhet eredeti, saját otthonába.

Mi lepődtünk meg legjobban, amikor a mi alapítványunk munkája alapján meghonosodott szolgáltatás később helyet kapott az 1997. évi XXXI. számú gyermekvédelmi törvényben, mint a gyermekek átmeneti gondozásának egyik alternatívája. Sőt, még hangsúlyt is nyert azzal, hogy állami normatívát kapott, és minden települési önkormányzat számára kötelező lett megvalósítása valamilyen formában. Örömmünk nem tartott sokáig. Amikor megismertük az átmeneti ellátás jogi feltételeit, azt tapasztaltuk, hogy a hatályos jogszabályok nincsenek tekintettel azokra a szakmai szempontokra, amelyek segíthetnék a szolgáltatás preventív szerepének gyakorlati érvényesülését. Ilyen zavaró feltételek mellett ma kockázatosnak tűnik, hogy a helyettes szülői szolgáltatás betöltheti-e eredeti célját, a család gyermekmegtartó erejének támogatását.

Nem értettük, miért kötelező a települési önkormányzatoknak helyben biztosítaniuk - kis és nagy településen egyaránt - a gyerekek átmeneti ellátását, még abban az esetben is, ha nincs erre igénye az ott lakóknak. Hiszen néhány ezer fős településen, ha egy-egy gyermekes család bájba jut és kisgyermekét nem képes átmenetileg ellátni, gyakran támaszkodhat rokonsági kapcsolatokra, szomszédsági segítségre. Ezek a településeken csak szükség esetén indokolt a helyettes szülői szolgáltatás bevezetése.

Egy ideig érveltünk a szolgáltatás általánosan kötelező megvalósítása ellen, majd beláttuk, hogy nincs esély a jogszabály megváltoztatására. Ekkor stratégiát váltottunk és annak a módját kerestük, hogyan lehetne a kistélepusékeken már meglévő és alulfoglalkoztatott, pontosabban feladat nélkül hagyott helyettes szülőket valós igények mentén bevonni a gyermekellátásba. Ekkor dolgozta ki alapítványunk a pótmama-szolgálatot, mint egy komplex szolgáltatási modellt. Mivel a Népjóléti Minisztérium, majd később a Szociális és Családügyi Minisztérium pályázatain több év óta sikertelenül próbálkoztunk innovatív gyermekfogadó programjainkhoz támogatásért, ezt az új gyermekjóléti szolgáltatást foglalkoztatási programként fogalmaztuk meg és az OFA által kiírt pályázaton méretettük meg. Itt szeretnénk többszörös nyomattal hangsúlyozni, hogy ezt megelőzően sem személyes-, sem munkakapcsolatunk nem volt az OFA munkatársaival. Tehát az utcáról kopogtattunk be és kizárólag a pályázati program volt az ajánlólevélünk. A csodavárással egyenértékű izgalommal reméltük, hogy az OFA kuratóriuma elfogadja a pótmama-munkakört megélethető biztósító szolgáltatás gyanánt, amely nem más, mint a helyettes szülői feladat és a napközbeni gyermekellátás összevonása.

A pályázati program lényegét és foglalkoztatási hatékonyságát az itt kifüggesztett ábrán foglaltuk össze. A jobb oszlopban láthatóak a pótmamák családjai, azaz a gyermekfogadó családok szerkezete. Piros színnel jelöltük az OFA program keretében foglalkoztatott 14 főt, aki saját otthonában dolgozó édesanya. Az ő számukra közvetlenül teremtett munkahelyet a program, szabályos munkaszerződéssel, fizetéssel. Ezen az ábrán feltüntettük azt is, hány saját gyermeke van a fogadó családnak. Ezt azért tartom fontosnak, mert a gyermekek számából nemcsak a gyermekevelési rutinra lehet következtetni, hanem arra is, hogy a családjánya hány évet töltött otthon gyessen, hány éve szakadt meg munkahelyén a munkaviszonya. Ezeknek az anyáknak 5-10 éves kihagyás után egyre kevesebb reményük lehet arra, hogy elhelyezkedhetnek végzettségüknek megfelelő munkakörben. Ezért igen népszerű volt köreiben ez az új foglalkozási lehetőség.

Az első oszlopban a gyermeket küldő 19 család sematikus ábrája látható, ahol a program közvetve teszi lehetővé az édesanya munkavállalását azzal, hogy az ő munkaideje alatt a pótmama a hiányzó gyermekintézmény helyett napközben ellátja kisgyermekét. A településeken szolgáltatásunk tette lehetővé, hogy ezek a nők a gyere végeztével régi munkahelyükre visszatérhettek, vagy új munkahelyet tudtak keresni.

Az ábrából az is kitűnik, hogy a pótmamáknál elhelyezett gyermekek száma is különböző, sőt, az is változó, hogy a szolgáltatást igénybe vevő családok egy vagy két gyerek ellátását igényelték.

Tehát az OFA-program keretében ellátott 23 gyerek napközbeni ellátásával összesen 33 munkát kereső nő kapott segítséget ahhoz, hogy általában gyēs, gyed, hivatásos anyai státus után bekapcsolódjon ismét a munka világába. Fontosnak tartom itt megjegyezni, hogy a foglalkoztatott pótmamák nagyobb hányada többszörösen hátrányos helyzetből kereste új munkahelyét:

- kistelepelesen él, ahol kevesebb az álláslehetőség
- hosszabb megszakitás után (átlag 11 év!) kívánt visszatérni a munkába
- a munkacsoport életkori átlaga 39 év - a csoportban foglalkoztatott pályakezdő fiatalok igen alacsony életkora ellenére

A jelentkezők a munkakör betöltése előtt felkészítő programban vettek részt. Elvégezték a törvényben előírt helyettes szülői FIKSZ-tréninget alapítványunk szakemberei mellett és a családi napközi tanfolyamon is részt vettek, amelyet a Pro Excellencia Alapítvány munkatársai tartottak számukra. Ennek a két végzettségnek a birtokában kezdték meg a pótmamák a gyermekfogadást saját otthonukban.

A program további előnye - foglalkoztatási hatékonyságán túl -, hogy a lakhely szerinti önkormányzat a pótmamák foglalkoztatásával lefedheti a gyermekvédelmi törvényben kötelezően előírt gyermekek átmeneti gondoskodásra vonatkozó kötelezettségeit. Ugyanis programban foglalkoztatott pótmamák szükség esetén helyettes szülői feladat ellátására is felkérhetőek.

Bevezetőül ennyit kívántam elmondani. A még rendelkezésünkre álló időben a jelenlévők által felvetett kérdések mentén szeretném folytatni megbeszélésünket.

Hozzászóló 1: Szombathelyről jöttem. Óvó néni is vagyok, helyettes szülő is vagyok. A gyakorlatban mindkettőt csináltam már. A fiam 1990-ben született és gyēs alatt elkezdtem ezt a munkát amatőr módon, mert láttam erre példát a családomban. Tudom, hogy ez űrt pótol. Óvónőként is, intézményben dolgozóként is érzékelem nap-mint nap, hogy erre szükség van. Igen sok anya van, aki megkérdezi, hogy hazaviszed-e a gyereket, mert én nem érek oda zárásig. Ez kell. Nagyon-nagyon örülök, hogy itt lehettem és ezt most mind begyűjthettem. Bízom benne, hogy ez a kezdeményezés a következő generációnak már kiforjra magát.

R.P.: Mi is meggyőződünk arról, hogy kistelepeleseken a napközbeni gyermekellátásra igen nagy szükség van. Meg kell keresnünk ennek a járható útjait. Ha arra várunk, hogy az ország minden településén az átlagos jövedelmű családok számára elérhető gyermekellátó szolgáltatást központilag felkínálják, nem biztos, hogy ebben az évtizedben sor kerülhet erre. Szeretném bátorítani, elsősorban a civil szervezeteket arra, hogy keressék ezeknek a megélhetést biztosító gyermekellátó szolgáltatásoknak az útját, lehetőségeit. Pályázatok keretében is van erre mód. Várható, hogy a foglalkoztatási programok egyre inkább előtérbe kerülnek az EU-csatlakozás jegyében. Például az OFA-pályázatot azért ajánlom elsősorban a civil szervezetek számára, mert a foglalkoztatási pályázatok megvalósításához komoly adminisztratív háttér kell, hiszen a mi esetünkben is 20 ember számára vállaltuk a bérszámfejtést, amely megterhelő könyvelési feladatot jelent. Meggyőződésem, hogy a civil szervezetek a jövő, hiszen ez a szervezeti forma nagyobb szabadságot biztosít a valós helyi igények figyelembe vételére és a szakmai értékek gyakorlati érvényesítésére.

Hozzászóló 2: Amikor az OFA támogat, egy évre szóló bér- és egyéb támogatást ad-e?

R.P.: Ez attól függ, hogy a program, amit megpályázunk, milyen léptékű. A pótmama-program megvalósításához mi 18 hónapos időtartamra kértünk támogatást. Elsősorban a pótmamák 12 hónapos foglalkoztatásához szükséges bért és járulékait, ezen kívül ennek előkészítésére a programvezető munkacsoport részére még 6 hónapos időtartamra, mivel egy új, előzmények nélküli szolgáltatás bevezetésére vállalkoztunk. Jól feltételeztük, hogy szükség lesz a féléves előkészítési szakaszra. Az önkormányzattal kötendő szerződések kidolgozása, a pótmamák megkeresése, felkészítése, a gyereket keldő családok bizalmának megnyerése, stb. igen kockázatos és időigényes feladat volt. Egy kis betekintés a részletekbe:

Még a pályázat benyújtása előtt kerestünk egy önkormányzatot, ahol befogadják ezt az új szolgáltatást. A térképről néztük ki Solymárt erre a célra. Az ötlettel ismeretlenül megkerestük telefonon a jegyzőt. Fél óra alatt a polgármesterrel közösen aláírták a támogató nyilatkozatot a már megírt, kész pályázatunkhoz. Vállalták, hogy Solymár Önkormányzata befogadja ezt a programot.

Közben az élet nem állt meg, általában több hónap telik el, amíg egy ilyen program megírása után sor kerülhet annak megvalósítására. A pályázatot 1998 nyarán nyújtottuk be, és ezt követően 1999 márciusában kezdhettük meg a gyakorlati előkészületeket.

Első utunk a solymári önkormányzathoz vezetett, hogy együttműködési szerződést kössünk. Azt feltételeztük, hogy velünk együtt örülnek a pályázat sikerének. Hiszen komoly támogatást vittünk volna a településre: megszervezzük a hiányzó napközbeni gyermekellátást, munkanélküli nőket foglalkoztatunk, amely a segélyre szoruló körét

csökkentheti. Feltételeztük, hogy ajánlatunk anyagilag is igen előnyösnek tűnhet: az OFA támogatásából a településre érkezik egy munkanélküli foglalkoztatására minimum 70-80 000.- Ft/hó összeg, míg egy gyermek ellátásáért az önkormányzattól 8 000.- Ft/hó összegű hozzájárulást kértünk.

Váratlanul ért bennünket, hogy nem örülnek az általunk felkínált lehetőségnek. Több héten keresztül halogatta a polgármester a megállapodás aláírását, majd visszalépett. Pedig már működtek a kisgyermekes családok bevonására irányuló, jól kiépített csatornánk. A szolgáltatás potenciális partnereit is megtaláltuk. Csak utólag derült ki, hogy időközben a felszámolt HM, BM egyik gyerekintézményének vezetője ott lakik Solyomáron, és ő vállalja a családi napközi feladat megvalósítását. Talán jól is jártunk, hogy nem ott indítottuk el a programot, mivel az a hír járja, hogy az önkormányzat bátorításával létrehozott, jelenleg is működő családi napközit sem támogatják anyagilag.

Ezért két hónap késedelemmel ismét nulláról indultunk. Ekkor már nem volt más megoldás, mint az eredeti elképzelésünkben szereplő feltételek megváltoztatása: feladtuk a regionális elvet, hogy egy-két egymás melletti településen szolgáltunk. Ez után egész Pest megyéből fogadtuk a jelentkezőket. Apróhirdetés útján gyűjtöttük a szolgáltatás ellátására jelentkezőket. Bárki fölbukkanhatott telefonügyeletünkön, és mi többlépcsős szűrőn át kerestük meg erre a feladatra legalkalmasabb családokat 160 jelentkezőből.

Ezek a váratlan, előre nem látható akadályok minden pályázat megvalósításában előfordíthatnak. Az ember tervez, majd alkalmazkodniuk kell a megváltozott feltételekhez. Tehát a programra tervezett idővel nem szabad takarékoskodni.

Hozzászóló 3: A pótmama-szolgáltatásban veszek részt, mint pótmama, már második éve az alapítványnál. A program keretében tavaly részt vettem a Pro Excellentia Alapítvány szervezésében egy felkészítő tanfolyamon. Ezen velem együtt részt vett a solymári óvónőnek a lánya. Hozott fényképeket. Nagyon szép az a magánbölcsőde, óvoda, 3 millió forint beruházással indult és a vezető önmaga hozta létre. A végkielégítéséből fedezte. Azt még nem tudják, mikor térül ez meg. Kb. 30 000 Ft-ot kérnek gyerekenként, és 15 gyerek van náluk. A vezető, a lánya meg még valaki segíti a működését, kis bölcsőde, óvoda, napközi együtt. Van rá igény, csak ezek szerint az önkormányzat nekünk sem adott volna semmi segítséget, meg a helybeli hályog sem kapott végül. Nem volt korrek a hozzáállása az önkormányzatnak.

R.P.: A mi esetünkben a polgármester első lépésben csak arról irt nyilatkozott, hogy szívesen befogadja pályázatunkat a településre. Nem tért ki semmilyen anyagi támogatásra. Fontosnak tartom ennek a részletnek is a megemléksését, hogy érzékeltessen, milyen feltételek között lehet ma Magyarországon egy működőképesnek látszó pályázati programot megvalósítani.

Azokon a településeken, ahol nincs bölcsőde, és az óvoda sem tudja fogadni az összes rászoruló gyereket - ahogyan az agglomerációban többször tapasztaljuk - nagy szükség van ezekre az alternatív napközbeni gyermekellátási lehetőségekre. Csak 4-5 éves kor fölött lehet a szülő biztos abban, hogy gyermekét felveszik az óvodába. A 4 éves kor alatti gyerekek ellátása itt Budapest környékén megoldatlan.

Ilyen településeken, ahol - hangsúlyozom - nincs megfelelő intézményes gyermekellátás, alapítványunk két évig szolgált az OFA támogatásával - a szülők és a szolgáltatást nyújtók melegezésére. A lakosok körében ennek a lehetőségnek híre megy. Általában többen igénylik a gyermekellátást, mint ahány gyereket tudunk fogadni.

A pályázati program végzettség az OFA támogatása és alapítványunk szolgáltatása befejeződik. Amikor elhagyjuk a települést, úr támad utánunk. Várható, hogy ez után a kisgyermekes szülők az önkormányzattól kérik ennek a folytatását, esetleg valamilyen eszközzel kikényszerítik ezt. Természetesen, csak abban az esetben, ha akad ambiciózus, célratörő szülő, aki ezt a szolgáltatást igényli és fontosnak tartja. A legizgalmasabb ebben az, hogy maguk a szülők sem tudják, hogy számukra ez a szolgáltatás állampolgári jogon jár. Azt hiszem először a gyermekjóléti szolgálatok szakembereinek kellene ismerniük a napközbeni gyermekellátás jogi szabályozását, megvalósítási módjait, lehetőségeit. Településenként más-más módon, de keresni kell a megoldást, és csak ez után nyilvánvalóvá tenni a lakosok számára, hogy a napközbeni gyermekellátás az önkormányzat kötelező feladata. Ha a kisgyermekes szülők nem kezdeményezik ezt, akkor az önkormányzat magától nem fogja följárni pl. a családi napközi megszervezését, támogatását.

Hozzászóló 4: Papp Krisztina vagyok. A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetben az Alapellátási Osztályt vezetem, és egy pár kérdésem volna, gyakorlati kérdések hozzatok.

- Hány olyan család van, vagy volt-e ilyen, ahol a most különálló két szolgáltatás - a helyettes szülői és napközbeni gyermekellátás - tehát mind a két szolgáltatás egy időben igényelt szolgáltatásként felmerült?

- Ez a 12 település, ez mind Pest környéki-e?

- Hány gyereket láttatok el ez idő alatt?

- A pótmama-szolgálat mennyire rendszeres igényeket lát el? Kíváncsi volnék rá, hogy ezek az igények mennyire rendszeresek? Gondolom, itt is előfordul, mint a nyitott bölcsődei csoportokban, hogy van, aki minden áldott nap igényli az ellátást, van, aki alkalmanként, de rendszeresen. Vannak-e olyan igénylők, akik tényleg csak szükség szerint, ha valami történik, valami oknál fogva igénylik. Ezek milyen arányban jelentkeznek?

R.P.: Köszönöm ezeket a kérdéseket. Mind nagyon aktuális témát vet fel.

A modell két egymástól független gyerekjóléti szolgáltatás ellátását biztosította: a pótmamák vállalták a napközbeni - a szülő munkaideje alatti gyermekellátást - valamint a helyettes szülői feladatot - a 24 órás, teljes körű ellátást is -, ha volt igény erre a településen.

Tapasztalatunk szerint a programba bevont kistélepléseken a helyettes szülői ellátás iránti igény szinte elenyésző volt. Ezért a modell működőképességének kipróbálását, hogy a két különböző gyermekellátás egyidejű, párhuzamos terhe vállalható-e, elvégezhető-e, fővárosból érkező gyerekek családba ajánlásával oldottuk meg. Bár ezeken a Pest megyei kistélepléseken a helyben lakók nem kértek helyettes szülői szolgáltatást, a modellben résztvevők terheltségéről ilyen módon győződhattunk meg. Alapítványunk fővárosi helyettes szülői rendszeréből hoztunk ezekben a családokba gyerekeket. Természetesen olyan kisgyerekeket, ahol a szülő hozzájárult ehhez és az óvodai vagy iskolai kötöttségekhez sem kellett alkalmazkodnunk.

Fővárosi pótmama-családunkban helyben is igénybe vették párhuzamosan a napközbeni gyerekellátást és a helyettes szülői szolgáltatást, mert a család rendszeresen vállalta mind a két ellátási formát.

Meggyőződhattunk arról, hogy a gyermekfogadó családok felkészítés után, megfelelő szakmai segítség mellett képesek arra, hogy felmérjék saját indítékaikat, erejüket, képességeiket mind a két szolgáltatás ellátására. Ha a családok kifejezésre jutottak, hogy az ő életformájuk mellett általában vagy bizonyos időhatárok között csak a napközbeni ellátás valósítható meg, ezt mi figyelembe vettük. Ha a pótmama kéri, hogy most valamilyen ok miatt ne bízzuk meg helyettes szülői feladattal, ez megoldható. Alapítványunk a fővárosi munkacsoportjában, ahol csak helyettes szülői ellátást végzünk, ott is rugalmasan kezeljük a készenléti idő határait. Minden esetben előzetes egyeztetés után közvetlenül csak gyereket a fogadó családokba.

Megragadom az alkalmat, hogy itt is utaljak a segítő családok bevonásával megvalósított gyermekellátás működőképességének egyik lényeges feltételére: komolyan kell vennünk a gyermeket fogadó család szempontjait. Ez alapvető a szolgáltatás minőségének megőrzéséhez. Nem egyformák a helyettes szülők: egyik családban inkább csecsemőt fogadnak, a másikban meg az idősebb, már értelmesebb gyereket várják szívesebben, akivel meg lehet beszélni a dolgokat, van aki jobban szereti a fiút, mások inkább a kislányt. Mi ezeket figyelembe tudjuk venni, mert 7 férőhelyre várunk gyereket és 20 család látja el ezt a feladatot.

Erre azért térek ki, mert felelős pozícióban lévő szakembertől hallottam azt a meglepő kijelentést, hogy "ha valaki nem vállalja a rá kiosztott gyereket, akkor ne legyen a hálózat tagja." "Nem kell mindenkinek helyettes szülőnek lennie". Mi nem ezt az elvet valljuk. Az a tapasztalatunk, hogy a helyettes szülői család szempontjait könnyebb figyelembe venni egy kis civil szervezetben, ahol éppen ezeknek az egyéni szempontoknak az érvényesítése miatt több gyermekfogadó család csatlakozik hozzánk.

A másik kérdésre, hogy a gyerekek milyen időközönként vették igénybe a pótmamák szolgáltatását, egyértelmű a válaszom: a program megvalósítása során az eredeti célt szolgáló szerződési feltételeket dolgoztunk ki, amelynek tengelyében a foglalkoztatás támogatása állt. Ennek értelmében csak azokkal a családokkal kötöttünk szerződést, ahol a szülő igazolta, hogy teljes munkaidőben dolgozik, tehát a gyermek ellátásával hozzásegíthetjük őt a rendszeres munkavégzéshez. Pl. gyesen lévő anyuka gyerekeit nem fogadtuk. Ebből következően pótmama-szolgáltatunk az ábrán feltüntetett 23 gyereket folyamatosan ellátta hétköznaponként munkaidőben.

Ha a gyerek beteg volt, akkor természetesen hiányzott. Viszont a nálunk ellátott gyerekeknél kevesebb volt a légúti megbetegedés, mint egy bölcsődében. Egy-egy könnyű nátha esetén fogadta a pótmama a gyereket. Természetesen, fertőző betegség esetén nem. Nagy segítség volt számunkra, hogy ugyanaz a területi gyerekgyógyász látta el a pótmama gyerekeit is, és a napközben gondozott gyereket is. Tehát elvileg a gyerekgyógyász segített a betegségek súlyosságának eldöntésében. Ebből nem keletkezett feszültség.

Több izgalmas pontja volt a szolgáltatás gördülékeny biztosításának. A modell bizonytalan részleteit igyekeztünk már a munkakapcsolat elején, a szerződések kötésekor előre tisztázni, amit csak lehetett. Például a szabadság idejét. Aki nem vállalta, hogy az évi szabadságát egyeztetve a pótmamával, nem tudtuk fogadni. Ugyanilyen érzékeny pontja a modellnek a pótmama betegsége. Ennek variációt is előre, szerződésben rögzítettük. Eddig, az eltelt másfél éves működés alatt ez még nem okozott feszültséget.

Ezekre az érzékeny pontokra elég sok figyelmet fordítottunk és igyekeztünk a várható problémákat megelőzni.

A programban résztvevő 14 pótmama közül 11 fő Pest megyei lakos, 3 fő Budapest peremkerületében él, ahol az agglomerációból fővárosi munkahelyre utazó szülő könnyen elérheti.

Alapítványunk nem arra törekszik, hogy napközbeni gyermekellátó hálózatát bővítse, és minél több településen szerződést kössön hasonló munkacsoportok fenntartására. Azt viszont szívesen vállaljuk, hogy az általunk kezdeményezett szolgáltatásokhoz kedvet érző közösségeket segítsük. Például felajánljuk szakmai segítségünket pályázat megírásában vagy az önkormányzati támogatással megvalósuló gyermekfogadó programok közös megkomponálásában. Úgy érezzük, összegyűjtöttünk annyi szakmai tapasztalatot, hogy segíthetünk annak, aki most rajtot. Talán megelőzhető, hogy mások ne menjenek be azokba a zsákutcákba, amiből mi már kijöttünk. Ahogy mi tanulhatunk az osztrákoktól, ehhez hasonlóan mi is szívesen továbbadjuk meglévő tudásunkat. Ezek elsősorban gyakorlati tapasztalatok.

Hozzászóló 5: Szabolcs-Szatmár megyéből jövő. A környékünkön ilyesmiről még nemigen hallottam. A településünkön nemrég indult egy nevelőszülői tanfolyam. Ezt a GYVI szervezte. Azt hittem, hogy itt a konferencián ilyesmirt lesz szó. Most már látom a kettő közötti különbséget. Arra szeretnék választ kapni, ha a faluból egy szülőpár ezt a tanfolyamot elvégezte, és netalán helyben akadna olyan feladat, hogy gyereket kellene elhelyezni, de még nincs meg neki sem a helyettes szülői, sem a napközbeni gyermekellátásra jogosító tanfolyama, akkor ő ilyen feladatot elláthat-e.

R.P.: A most érvényben lévő jogszabályok szerint a nevelőszülői felkészítés és a helyettes szülő felkészítés első 28 órája megegyezik. Ha a FKSZ tréning első 28 órájáról van valakinek tanúsítványa, ez feljogosítja őt a helyettes szülői feladatok ellátására. Tehát nem kell semmilyen tanfolyamot ezen túlmenően elvégeznie, mint nevelőszülő is elláthat helyettes szülői feladatot.

Az önkormányzat helyettes szülői megbízást adhat neki, abban az esetben, ha a munkáltatója a TEGYESZ (a régi GYVI), nem tiltja meg számára. Nem tudom, hogy ez mennyire érvényes a hagyományos nevelőszülők esetében, mert egy hivatásos nevelőszülőt a munkáltatója eltilthat a helyettes szülői feladat ellátásától, amit a gondozásra szoruló gyerek érdekében több esetben nagyon szerencsésnek tartok. De hogy egy hagyományos nevelőszülő életébe beleszóllhat-e a TEGYESZ, azt nem tudom. Ha van nála állami gondoskodásban lévő gyerek, akkor a TEGYESZ-szel egyeztetnie kell, hogy fogadhat-e helyettes szülői ellátásra gyereket.

Megragadom az alkalmat, hogy itt egy kis kitérőt tegyek, mivel a kérdés kapcsán lehetőségem nyílik erre: a 90-es évek elején a Fehér Kereszt Alapítvány is, és magam is a nevelőszülőktől tanultam meg, hogy a mások gyerekének nevelése milyen feltételrendszert igényel. Rutinos, gyakorló nevelőszülők tanítottak meg arra, hogyan lehet folkészülni a gyermekfogadásra, hogyan lehet ellátni egy ilyen feladatot. Kezdetben alapítványunkban is nevelőszülők fogadták saját családjukba az ideiglenesen krízishelyzetbe került családok gyerekeit. Később rá kellett döbbenünk, hogy a két különböző típusú gyermekfogadás egymással párhuzamosan milyen nehezen egyeztethető össze a családban. Többször tapasztalhattuk, hogy a nevelőszülői családban tartósan nevelt gyermekek nyugalmát, kiegyensúlyozott érzelmi állapotát veszélyezteti az átmenetileg gondozott gyermek gyakori találkozása saját szülőjével. Ennek konkrét részletei, vizsgálma a család nevelt gyermekekben felelevenítheti az ő veszteségét, amelyet már majdnem feldolgozott. Felesleges egy nevelt gyermeket kitenni ilyen élményeknek. Ezért alapítványunk olyan családokat keresett helyettes szülői feladatra, ahol nem él állami gondoskodás alatti gyermek.

Hozzászóló 6: Neszmélyi Imre vagyok. Több kérdés felmerült bennem a pótmama-szolgálattal kapcsolatban. Én magam gyermekjóléti szolgálatot látok el két településen Pest megyében. Nagyon jónak tartom az ötletet és az az érzésem, hogy nagy szükség is van rá. A saját területemen gyűjtött tapasztalat alapján még valamivel kibővíteném: nálunk sok olyan, főként egyedülálló, munkanélküli anyukáról tudok, akinek az okoz problémát, hogy a környéken Budapest az a hely, amely munkalehetőséget kínál. A Budapesten munkalehetőséget kereső anyukáknak - akiknek a gyerekeik bár óvodába jár - rendkívül nagy problémájuk, hogy azért nem tudnak végül munkát vállalni, mert nem tudják megoldani, hogy a gyereket reggel óvodába vigyék és délután elhozzák onnan. A pótmama-szolgáltatást alkalmazásnak találnám arra, hogy átválthatná ezt a feladatot. Lehet hogy ez a megoldás a gyerek számára részben rossz, mert két átszállítás is van benne. De ez még mindig jobb a semminél, vagy akár annál, hogy a gyermekjóléti szolgálat kénytelen a gyerek életébe keményebben beavatkozni. Mert a mama nem tud munkát vállalni emiatt, nem tudja a gyerek fejlődését megfelelően biztosítani, és minden jóindulata és segítőkészsége mellett a gyermekjóléti szolgálat kénytelen abba a csatornába belelépni, amibe nem szeretne. Ha ez egy javaslat lehet, akkor én úgy érzem, hogy ebbe a szolgáltatásba ezt a tevékenységet be lehetne illeszteni. Nekem is van három gyerekem, én magam is jártam értük az óvodába, és tudom, hogyan néz a szülőre az óvónő, amikor már az utolsó 2-3 gyerekért később jön valaki. A gyerekek is frusztrált állapotban vannak, az óvó néni is menne már haza. Ez mindenki számára kellemetlen helyzet. Úgy érzem annak a pár mamának, aki erre rászorul, nagy segítség lenne. Ezen kívül a szolgáltatásnak a hatékonyságát, kihasználtságát és indokoltságát lehetne egy kicsit fokozni. Ez csak egy ötlet, egy javaslat.

R.P.: Nagyon köszönöm ezt az ötletet, mert úgy érzem, hogy konkrét példával segíti a szakemberekben elindítani azt a változási folyamatot, amely arra irányul, hogy a településen lakó gyermekes családok valós igényét, szükségleteit figyelembe vevő gyermekjóléti szolgáltatásokat hozzunk létre. Szemben a mai gyakorlattal, amikor a szülő kényszerül arra, hogy a szolgáltatáshoz igazítsa az életét, munkaidejét, gyermekének szükségleteit. Ugyanis az intézményes ellátásban az a gyakorlat, hogy a szolgáltatásnak van kötött nyitvatartási ideje: kezdete és vége. Ezt a szülőnek figyelembe kell vennie, és alkalmazkodnia kell hozzá.

A családi szolgáltatások egyik erőssége, hogy megszervezhetővé válik az egyedi igények mentén, tehát a szó valódi értelmében szolgáltató, azaz, aktuális kihívások mentén képes kiegészítő funkciót betölteni a család, az egyszülős család életében.

A helyettes szülői szolgáltatás a mi olvasatunkban arról szól, hogy csak akkor veszi igénybe a szülő, amikor ő átmenetileg valami miatt nem tudja ellátni gyermekét. Van olyan szerződésünk, amelyben a három műszakos szülőnek, csak az éjszakai héten - minden harmadik héten - nyújtjuk a helyettes szülői szolgáltatást. Ugyanígy van olyan gyermek a gyakorlatunkban, aki hetes bölcsődébe jár, és csak azokon a hétvégéken hozza a szülő, amikor valami miatt plusz műszakot vállal. Tehát bizonyos periódusonként igényli a szülő a szolgáltatásunkat. Nagyon örülünk, ha ezt a gyereket ugyanabba a családba be tudjuk ajánlani. Ezt a szolgáltatást nem véletlenül neveztük el pótmama-szolgáltatásnak, hiszen egy természetes nagymami háttérrel, szerepet pótol. Ami arról szól, hogy a szülő meg a gyereke élnek az életüket, és valahol elakadnak. A szolgáltatás ott segítség, ahol a működőképességet biztosíthatja. Tehát a szolgáltatások akkor szolgáltatások, ha a valós igényekhez igazodnak.

Ennek egyik igen lényeges feltétele a szolgáltatások átjárhatósága.

Visszatérve az előző példára: a távoli munkahelyre járó szülő gyermekének óvodába kísérése valós igény. Nincs most ötletem, milyen elnevezéssel jelölhetnénk találoan ezt a napi néhány órás szolgáltatást. Arra sincs javaslatom, milyen más gyermekjóléti feladathoz lehetne ezt társítani. Ugyanakkor úgy gondolom, meg kell és meg lehet oldani - kellő szakmai gyakorlattal és körültekintéssel.

Általában az a tapasztalatunk, hogy ezeknek a tradicionális munkaköröktől távolodó személyes szolgáltatásoknak a megszervezésénél igen sok kockázati tényezővel kell számolnunk. Minél jobban eltér egy munkakör az intézményes szokásoktól, minél megfoghatatlanabb a tevékenység kompetenciahatára, időhatára, annál nehezebb karbantartani a két család - a szolgáltatást igénylő és a szolgáltatást nyújtó - kapcsolatát. Könnyen megesis, hogy visszaél az anyuka a pótmama jósgával, engedékenységgel, vagy fordítva: a segítő megsérti - jó szándékkal! - a segítését igénybe vevő szülő érzékenységét, személyiségi jogait. Ez feszültség forrása lehet.

Tehát mindazon szervezetek, akik ilyen formabontó szolgáltatást terveznek, feltétlenül vegyék figyelembe, hogy csak szakmailag átgondolt előkészítés után várható a családok közötti konfliktus megelőzése. A feltételek lehetnek nagyon egyediek, előre ki kell dolgozni a játékszabályokat, és ezeket a résztvevőkkel tisztázni, elfogadtatni és rögzíteni. A helyettes szülői szolgáltatás során is előfordult, hogy a szülő megköszönve az ellátást, meglegedetten hazavitte gyerekeit, és amikor ismét segítségre szorult, az alapítvány megkeresése nélkül, közvetlenül a helyettes szülővel vette fel a kapcsolatot. Ismét néhány napra segítséget kért, mint magánember és vállalta ennek anyagi terheit. Természetesen, amikor a szülő nem jött a megbeszélte időpontban gyermekéért, a helyettes szülő csak a mi segítségünkkel tudta rendezni bizonytalan helyzetét.

Hozzászóló 6: Ennek van egy másik oldala is. Azt is tudomásul kell vennünk, hogy ezek a hagyományos intézményes formák nem csak azért vetnek fel egyre több problémát, mert ezek elavultak, hanem azért is, mert ma a nők alkalmazásának - és általában az alkalmazásnak - megváltoztak a körülményei, feltételei. Az az óvodai intézményi ritmus, ami még a szocialista időkől származik, a mai körülmények között már nem töltheti be a funkcióját, mivel a nők nagy részének túlóráznia kell, mert különben elveszíti az állását. A férfi szinten túlórázik, nincs a családban. Teljesen megváltoztak a körülmények. És miután az intézmények ehhez rugalmatlanságuknál fogva nem tudnak kellő módon illeszkedni, ez a feladat javarészt a civil szervezetekre hárul. Illetve itt jön a másik gondolata a konferenciának, a törvényjavaslat harmadik pontja, amelyhez én messzemenően csatlakozom: hogy a gyermekjóléti normatívát feladathoz köthessen lehessen felhasználni. Tehát ezen a normatíva kereten belül lenne lehetőség arra, hogy ezeket a dolgokat áthidaljuk.

Visszatérve az előző problémára, amit a visszaélések vetettek fel: ezek feltételeit, kezelését egyedi szerződésekben előre kell rögzíteni. Nyilvánvalóan mindent teljesen kivédeni nem lehet, de úgy érzem, hogy a probléma általánosabb annál, hogy egyedi nehézségeket feltételezve ne lenne érdemes ezen komolyan gondolkodni.

R.P.: Ezt nem is visszaélések nevezném. Inkább az az oldala foglalkoztat, mint személyes szolgáltatásokban több éves gyakorlatot szerzett civil szervezet vezetőjét, hogy minél formabontóbb egy szolgáltatás, annál inkább oda kell figyelni a karbantartására. És nem lehet magára hagyni a családokat ebben. A két család kapcsolatát gondolni kell, mert csak így lehet a szolgáltatás működőképességét tartósan biztosítani. A mi tapasztalatunk alapján egy civil szervezetet alkalmasabb személyes szolgáltatások fenntartására, mint egy gyerekjóléti szolgálat vagy bármilyen önkormányzati intézmény.

Előfordult a gyakorlatunkban, hogy a toleráns gyermekfogadó család nem akarta nekünk elmondani, hogy a gyerek szülei milyen extra igényeket támasztanak. Ő inkább alkalmazkodott, és meg akart felelni ezeknek a kihívásoknak. Ilyenkor, ha megérzi a másik család, hogy neki még ezt is megengedik, meg még azt is elnézik, akkor elbillen az egyensúly. Ha nem vonják be idejében a szolgáltatás fenntartóját ennek a kezelésébe, könnyen zátonyra futhat a szolgáltatás. Ugyanez érvényes minden szolgáltatásra, amikor két család kerül egymással kapcsolatba és mindyiknek más-más az értékrendje, elvárásrendszere. Visszatérve az előző esetre azt hangsúlyozom, hogy a folyamatosan jelen kell lennie, mert csak ebben az esetben képes kezelni a kritikus pontokat. Természetesen ez nem fizikai jelenlét. Ez alatt azt értem, hogy élvezzi a gyereket küldő családnak is és a gyereket fogadó családnak is a bizalmát - ezáltal képes távollétében is jelen lenni a folyamatban. Mert ha nem őszinte a fogadó család a problémáival, nem mondja el, hogy itt most új jelenséggel találkozott: pl. újabban nem jön időben a szülő a gyerekért, akkor nem tudunk segíteni.

Alapítványunkban ezt az egymásra hangolódást, ezt a bizalmat a családgondozók személyes varázsa adja meg. A helyettes szülői hálózat családgondozója Rabi Edina, a pótmama-szolgálatnak pedig Zatykó Zsuzsa volt eddig, az első évben. Úgy érzem, hogy ők kulcsszerepet töltenek be a két család közötti kiegyensúlyozott kapcsolatban. Nem feltétlenül baráti viszonyt értek ez alatt. A túl közeli vagy túl bizalmas kapcsolat még kockázatosabbá teheti a szolgáltatás működőképességét fenntartását.

Szeretném bemutatni Zatykó Zsuzsát, aki az OFA-program első évében a pótmamaszolgálat családgondozója volt. Talán ő erről többet tud nekünk mondani.

Zatykó Zsuzsa: Számomra egy új feladat volt a pótmama-szolgálat melletti családgondozói munkakör. Kezdő diplomásként kezdtem el ezen a területen dolgozni. Úgy éreztem, hogy a pótmamákkal sikerült egy bizalommal teli

kapcsolatot kiépíteni, ami elsődleges volt ahhoz, hogy megfogalmazzák a problémáikat, persze az örömeiket is, hogy el merjék mondani, hogy most ma ez történt, vagy így láttam ezt a helyzetet, vagy rossz érzésem van ezzel kapcsolatban. Mindig, amikor meglátogattam a pótmamákat, igyekeztem úgy menni, hogy ne csak beugorjak hozzájuk, csak a hivatalos ügyekre koncentrálok, pl. a szerződések kitöltésére, hanem hagyjak időt arra is, hogy mesélhessenek, hogy elmondhassák, hogyan zajlanak a mindennapok. Úgy éreztem, hogy értékeltek azt, hogy figyeltem rájuk és így talán többet is elmondtak, mint amit feltétlenül szükséges lett volna. Ezzel nekem nem az volt a célom, hogy visszaéljek, hanem hogy segítsék nekik, és már az a tény, hogy elmondhatták, az már úgy éreztem, hogy sokat segített. Hogyha mondjuk volt egy feszültséggel telibb időszak, akkor én többször is elmentem, hogy legyen alkalmuk ezeket kimesélni magukból. Ha esetleg több órán át beszélgettünk, már úgy éreztem, hogy ez után ők már nyugodtabbak, és képesek azt a bizonyos problémát megfelelően kezelni.

R.P.: Azt hiszem Zatykó Zsuzsára elég ránézni, és elhisszük neki, hogy nem ellenőrizni ment a családokhoz, hanem erősíteni, bátorítani, municiót vinni nekik, készenlétben tartani az energiájukat. Szolgáltatások fenntartásában az a munkamegosztási gyakorlat alakult ki, hogy nálunk a családgondozók csak segítenek. Megértők és támogatók. Az ellenőrzés, a számonkérés az én feladatom.

Ha a szolgáltatást igénybe vevő család révén a tudomásomra jut, hogy gondjaik vannak az ellátás minőségével, akkor én jelenek meg a családnál. Fontos szempont, hogy nem a családgondozók panasza alapján indul el ez az ellenőrzési folyamat. Mint ahogy a családban is, ahol tradicionális a szülők közötti szereposztás, a mama az, aki megértő, bátorító, támogató, és azt mondja: "Ő, hát most nem sikerült, de legközelebb biztosan menni fog. Úgyes vagy te, még egyszer próbáld meg, majd fogom a kezéd és segítek." A papa fogalmazza meg az elvárásokat, és azt mondja, hogy "Ebben a családban ezt a szintet el kell érnie ennek a gyerekeknek, mert a mi családban ez a minimum." Mire a mama tovább bátorítja a gyereket: "Nem olyan lehetetlen ezt a szintet elérni, amit az apád kér, gyere, próbáljuk meg együtt". Egy ilyen típusú teammunkában dolgozunk a helyettes szülői rendszerben is és a pótmama-szolgáltatásban is. Itt térnék ki arra, hogy nagyon sajnálom azokat a gyerekjóléti szolgáltatásokat, ahol ugyanazoknak a szakembernek kell a monitorozást is - azaz a problémás szülői magatartást észrevételezniük és továbbítaniuk a gyámhivatalok felé - és esetleg ugyanabban a családban a segítségnyújtásra alkalmas légkört is megteremteni.

Amennyiben nincs a pótmama-szolgáltatással kapcsolatban több kérdés, megjegyzés, észrevétel, akkor megköszönöm a szekcióban résztvevők együttműködését.

Tájékoztató anyagok

Pótmama-szolgálat

Új szülőhelyettesítő szolgáltatás a női foglalkoztatás elősegítésére

A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány kezdeményezésére és gondozásában másfél éve működik az új szülőhelyettesítő szolgálat, a pótmama-hálózat Pest megyében.

Kistélepüléseken tapasztalható női munkanélküliség enyhítését szolgáló programunkban arra tettünk kísérletet, hogy a hiányzó gyermekjóléti szolgáltatást munkanélküli nők bevonásával szervezzük meg. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány pályázatán nyert bizalom és anyagi támogatás lehetővé tette, hogy 12 települési önkormányzat területén 14 munkanélküli nő aktív közreműködésével kidolgozzuk a kisgyermekellátás új modelljét.

A pótmama-szolgálat két gyermekjóléti szolgáltatás összevonásából kialakított új, megélhetést biztosító munkakör, amelyet saját otthonában lát el a szülőlt helyettesítő személy:

1. rendszeresen, folyamatosan, teljes munkaidőben, szabályos munkaszereződés keretében napközbeni gyermekellátást végez a hétköznapokon, amelyért fizetést kap
2. vállalja, hogy esetenként, amikor erre a településen igény jelenik meg, a helyettes szülői feladatot is ellátja - amelyet helyettes szülői megbízás keretében végez.

(A gyermekvédelmi törvény mindkét gyermekjóléti szolgáltatás fenntartására kötelezi a települési önkormányzatokat.)

A program kettős szerepet tölt be a női foglalkoztatás javításában:

- közvetlenül munkahelyet létesít a gyereket fogadó pótmama számára,
- közvetett módon segíti a gyés után munkahelyre készülő nőt, mivel ellátja gyermekét.

Ezen kívül a kisgyermek számára is előnyös a családi környezet. Könnyebben alkalmazkodik egy ismerős szomszédos család életviteléhez, mint az intézményszerű feltételekhez.

A program közkedvelt a gyermeket fogadó és a gyermeket küldő családok körében egyaránt. Reméljük, hogy az új szolgáltatás az OFA támogatása nélkül is hozzáférhető maradhat a rászoruló gyermekek részére. Jogszabályok megváltoztatásával az átlagos jövedelmi családok számára is megfizethető lehet - az állami és az önkormányzati költségvetésben gyermekjóléti és szociális célra elkülönített normatívák átcsoportosítása és kötött felhasználása esetén.

0

A foglalkoztatási programban foglalkoztatottak adatai

	lakhely	munkakör	eredeti végzettség	életkor	munkahely nélküli idő tartama	
1.	B. K.Sz.	Szentendre	pótmama	érettségi	52 év	2 év munkanélküliség - munkahelye megszűnt
2.	B. Á.	Bp. XVIII. ker.	pótmama	közgazdasági szki.	34 év	8 éve nem dolgozik (gyes+ főállású anya)
3.	K. B. E.	Bp. XIV. ker.	pótmama	kereskedelmi szki.	37 év	1,5 év munkanélküliség
4.	K. Zs.	Pilisvörösvár	pótmama	pedagógiai szki.	21 év	2 év munkanélküliség - pályakezdő
5.	K. K.	Szigetszentmiklós	pótmama	8 általános	32 év	1 év munkanélküliség
6.	K.Zs.	Kistarcsa	pótmama	szakmunkásképző	32 év	9 éve nem dolgozik (6 év gyés, 3 év mn.)
7.	N. J. E.	Pilisszentiván	pótmama	gimn. érettségi	32 év	6 év (főállású anya)
8.	N. T. K.	Kóspallag	pótmama	egészségügyi szki.	29 év	2 hónap passzív betegállomány
9.	O.I.	Gödöllő	pótmama	óvónőképző szki.	28 év	5 éve otthon - gyés
10.	P. F.	Úröm	pótmama	8 általános	47 év	17 éve nem dolgozik (gyes+főáll. anya)
11.	Sz. D.	Úröm	pótmama	8 általános	46 év	23 éve nem dolgozik (gyes+főáll. anya)
12.	Sz. L.	Nagykovácsi	pótmama	közgazdasági szki.	34 év	1 hónap munkanélküliség
13.	Sz. A.	Nagykovácsi	pótmama	egyetemi diploma	53 év	22 éve nem dolgozik (gyes+ főállású anya)
14.	V. Á.	Bp. II. ker.	pótmama	gépipari technikum	50 év	7 éve nem dolgozik
15.	Z. Zs.	Bp. II. ker.	családgond.	egyetemi diploma	24 év	pályakezdő

Javaslat a szülőhelyettesítő szolgáltatások működési feltételeinek javítására, szakmaiságának fejlesztésére

Alapítványunk ez év április 4-én tartja "Megélhetést biztosító családi szolgáltatások esélyei a gyermekjóléti alapellátásban" c. konferenciáját, amelynek témája a gyermekjóléti szolgáltatások és a női foglalkoztatás kérdéskörének komplex kezelése.

A konferencia megrendezését támogató Országos Foglalkoztatási Közalapítvány azt is lehetővé tette, hogy a konferencia megkezdése előtt megkeressük a gyermekjóléti alapellátás gyakorlatában résztvevő civil szervezeteket és önkormányzati szakembereket és összegyűjtsünk a *gyermekvédelmi törvény módosítására* ajánlott javaslatokat.

Eddig 150 visszajelzést kaptunk, amely megerősítette és kiegészítette alapítványunk eddigi meggyőződését:
A segítő családok otthonában végezhető, személyes gondoskodás körébe tartozó gyermekjóléti szolgáltatások - helyettes szülői szolgáltatás, napközbeni gyermekellátás - gyakorlatilag országsszerte működésképtelenek:

A 2000. év statisztikai adatai* alapján az egész ország területén:

- a családi napközik száma összesen:	30	(6 megyében és a fővárosban) 5 év alatt!
- helyettes szülői hálózatok száma:	17	(7 megyében és a fővárosban) 2 év alatt!

Tehát a települések 80-90%-a mulasztásos törvénytértést követ el, ha költségvetéséhez felhasználja a gyermekjóléti állami normatívát.

Megismerve a Szociális és Családügyi Minisztériumnak a gyermekvédelmi törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosítására tett előterjesztését (2001. március), alapítványunk további 3 változtatást kezdeményez annak érdekében, hogy a fenti szolgáltatások a *gyermekes családok valós szükségleteihez jobban igazodó* ellátórendszer kiépítésére irányuljanak - ahogyan azt az *Állami Számvevőszék is javasolta.*

A gyermekjóléti személyes gondoskodási körbe tartozó ellátások preventív szerepe akkor érvényesülhet, ha a szülő valóban megkapja gyermekének megtartásához az *öt törvényesen megillető, számára is segítségnek érzett támogatásokat, szolgáltatásokat* és ezzel megelőzhető a *gyermek elhanyagolása, veszélyeztetése és az azt követő hatósági intézkedés.*

A települési önkormányzatok különbözősége - mérete, lélekszáma és gazdasági-társadalmi struktúrája függvényében a lakosok gyermekmegtartó erejét igen különböző gyermekellátás támogathatja. Ezért a települések feladatellátási kötelezettségének differenciálásán túl a segítő családok szolgáltatásainak átjárhatóságát is biztosítani kellene.

Javasoljuk, hogy a gyermekjóléti alapellátásban a szülőhelyettesítő szolgáltatás a helyi valós igények ellátására irányuljon. Ez a szempont legkönnyebben úgy érvényesülhet, ha a

• **helyettes szülő szükség szerint több gyermekellátó funkció betöltésére kap jogot:**

- teljes körű gyermekgondozásra,
- és igény esetén napközbeni gyermekellátásra is.

Az alkalmassági, felkészítési és díjazási feltételek ennek függvényében változhatnak.

Mesterséges és a gyermekvédelmi törvény alapkoncepciójától és struktúrájától idegen a fenti két gyermekellátó szolgáltatás különböző feltételekhez kötése. Ha a segítő család alkalmas napi 24 órában egy gyermek ellátására, akkor miért nem bízható meg napi 8-9 órás gondoskodással, hiszen kistélepüléseken, bölcsőde hiányában erre van valós igénye a gyermeket egyedül nevelő szülőnek, aki családfenntartó. Számára a bölcsődei állami normatíva 30%-a mellett is megfizethetetlen lesz a családi napközi szolgáltatás, amely jelenleg 30-40 000 Ft/fő/hó árfekvésben vehető igénybe)

Javaslatunk működőképes:

Alapítványunk az OFA támogatásával lehetőséget kapott a fenti két szolgáltatás ugyanazon segítő családban történő bevezetésére. Kistélepüléseken ma is működik a program: szolgáltatásunk folya-

* Szociális és Családügyi Minisztérium: Előterjesztés a Kormány részére a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény módosításáról - 2001. március

matos, megélhetést biztosító igen népszerű munkakör a gyereket fogadó családnak és ugyancsak közkedvelt, a gyes után munkába álló anyák körében is, akik visszatérhetnek eredeti munkakörükbe.

- **Szakmai szempontból kifogásoljuk, hogy**
- az átmeneti gondozás helyettes szülői családban is 12 hónapig tartson,
- határozatlan időre szóló szerződés keretében fogadja a helyettes szülő a gyereket.

Mindkét jogi feltétel érzelmi bizonytalanságban tartja a gyereket és lassítja a család újraegyesítését. Ezen kívül indokolatlanul helyettes szülői megkereséseket vonz a rendszerbe. Nem az eredeti célt szolgálja.

- Álláspontunk megegyezik az ombudsmani jelentés OBH 2597/1999. sz. ajánlásával, miszerint jogi eszközökkel kell érvényt szerezni a gyermekjóléti alapellátások kötelező feladatainak végrehajtásához. Ennek legbiztosabb módja a települési önkormányzatok által felvett **gyermekjóléti állami normatíva feladathoz kötött felhasználása.**

Alapítványunk fenti jogszabálmódosító javaslatai a "Megélhetést biztosító családi szolgáltatások esélyei a gyermekjóléti alapellátásban" c. konferenciánkra jelentkezők álláspontjával megegyezik.

Budapest, 2001. március 27.

dr. Révész Piroska
a kuratórium elnöke
06/20 9 619 359

Szemkeő Judit: A minisztérium nevében tisztelettel köszöntöm a megjelent vendégeket és a sajtót. A mai konferencián, akik sétáltak a folyósón, láthatták, hogy egy igen nagy érdeklődésre számottevő konferencia zajlik itt, amelyet nem a minisztérium szervezett, hanem csak befogadott. A konferencia szervezését azért támogatta a minisztérium, mert nagyon fontosnak tartjuk, hogy az anyák munkavállalási lehetőségeit segítsük. Ne érezzék elvesztegetett időnek azt a néhány évet, amit otthon gyermekeikkel eltöltenek. Ahhoz, hogy ők munkába állhassanak feltétlenül szükség van a hagyományos intézményrendszerre, de éppen a munkaerőpiac változásai miatt a hagyományos intézményrendszer nem elegendő, illetve nem megoldható. Az egészen kis gyerekek mellől az anyák szinte egyáltalán nem tudnak elmenni dolgozni, a gyermek 3 éves kora előtt a kisebb településeken, mert bölcsőde nincs, semmilyen más lehetőség nincs, mint hogy elviszik a máshová a gyereket. Vannak olyan élethelyzetek, amiket el kell fogadnunk, hogy például egyedülálló anya el kell, hogy menjen dolgozni, mert nem tudja eltartani a gyermekét, ilyenkor segíteni kell. A gyermekvédelmi törvény már ma is lehetőséget adna arra, hogy az önkormányzatok olyan lehetőséget biztosítsanak a gyerekek házi felügyeletére, családi napközijére, akár bizonyos esetekben helyettes szülői ellátásra, amelyet ki tudnak gazdálkodni az alapellátási normatívákból, hiszen ezek az ellátások az alapellátáshoz tartoznak. Gyakorlatban ezek nem nagyon valósulnak meg. Sokkal jellemzőbb az, hogy a civil szervezetek magukra vállalják ezeket a feladatokat: ilyen feladat koordinálására vállalkozott Magyarországon a Fehér Kereszt. Az ő szervezésükben valósult meg ez a konferencia, és erre nagyon jó példát mutat az osztrák gyakorlat. Ezért ül itt mellettem Elisabeth Lutter asszony, aki a konferencián az osztrák modellt ismertette. És meg is kérem, hogy először ő a napközbeni ellátási formáikról és elterjedtségéről mondana néhány gondolatot.

Elizabet Lutter: Nagyon köszönöm a lehetőséget, hogy itt lehetek és szeretném rögtön felvázolni azt a modellt, ami Ausztriában tíz év alatt eljutott arra a fokra, hogy az Európai Közösség követendő példaként állította más országok elé.

Összesen kilenc osztrák tartományban a napközbeni szolgáltatást nyújtó anyák több mint felénél elértük, hogy munkaviszony keretein belül valósítják meg ezt a tevékenységet, amelyhez nem csak bér és társadalombiztosítás, de szabványosított képzés és szupervízió is tartozik. Ez azt jelenti, hogy ezek az anyák, akiknek nincs más lehetőségük, mint hogy visszamenjenek dolgozni annak ellenére, hogy gyermekeik még igen fiatalok, ezek az anyák biztosak lehetnek abban, hogy az ezen keretek között zajló szolgáltatás ugyanolyan magas színvonalú, ugyanazoknak a feltételeknek tesz eleget, mint az intézményekben végzett gondozás. Jelenleg nappali gondozást nyújtó anyát semmilyen szervezet sem alkalmazhat, csak ha ezt az egész Ausztriára sztentendízált érvényes képzettséget igazolja. Amennyiben egy anyát ilyen nappali ellátási szerepre alkalmaznak, az ő munkavállalási szerződése már tartalmazza, hogy havonta továbbképzési és szupervíziós foglalkozásokon kell részt vennie. A képzést az a szervezet biztosítja, amely a szülőhelyetteseket alkalmazza, a költségeket pedig az adott tartomány fedezi. Ezt a színvonalat már 1995-re elértük, de jelentős eltérések voltak a képzés tartalmi részében az egyes területek közt. Éppen ezért 1996-tól arra törekedtünk, hogy a nappali gondozást nyújtó édesanyákkal kapcsolatos törvényi szabályozást egységesítsük az egész országban.

Éppen azért, mert a tartományi kormányzatok olyan nagy érdeklődést mutattak ezen képezés irányában, 1997-ben nyújtottuk be a Cinderella elnevezésű EU-projektünket, amely a gyermekgondozás ezen formájára vonatkozó követelményeket, szabványokat európai szinten igyekszik egységesíteni. Ez egyben azt is jelenti, hogy akik ezt a bizonyítványt valamelyik országban megszerzik, azok ezt bármelyik EU-tagállamban felhasználhatják, hiszen a képzési rendszer az EU egészére vonatkozóan egységes. Mivel azt tapasztaltuk, hogy a nappali gondozás és az állandó 24 órás nevelőszülői gondozás nagyon hasonló emocionális követelményeket jelent, mind a gyerekek, mind a benne levő családok igénye igen hasonló, ezért a nappali anyaságra vonatkozó szabványrendszert kiterjesztettük a nevelőszülőiségre is, és ily módon egy egységes rendszerrel rendelkezünk a nevelőszülőiség esetében is az egész EU területén. Az egész projekt maga angol és német könyv formátumban megjelent. Amennyiben ez önöket érdekli, tekintsenek bele, bármilyen kérdésre szívesen válaszolok.

Szemkeő Judit: Az ismertetés befejeztével nagyon sok kérdés lesz. Most feltehetik mind a hármunkhoz. A minisztérium részéről még azt szeretném hozzátenni, hogy éppen a gyermekvédelmi törvény változtatására készülünk, ezért is hallgatunk meg minden olyan javaslatot, amellyel sikeresebben elő lehetne segíteni azt, hogy egyrészt az munkavállalási kör bővüljön, akár otthon gyermeket gondozó segítő anyák révén, mások számára pedig munkalehetőséget biztosítsanak a munkáltatók. Mindezt a jelenlegi és távlati terveinkbe lehet beépíteni. Átadom a kérdezőknek a szót.

Kérdés: Révész Piroskához volna kérdésem, olvasom itt, hogy a törvényhez három módosító javaslatuk is volna annak érdekében, hogy ez az egész jobban beindulhasson, erről mondana pár szót?

Révész Piroska: Három olyan javaslatunk van, aminek célja, hogy a szülő anyagi helyzetétől függetlenül igénybe vehesse azokat a szolgáltatásokat, amikkel a család egységét meg tudják őrizni: így a gyereket el tudja látni a szülő anyagilag és gondoskodás szempontjából egyaránt. Az egyik szakmai természetű kérdés az, amit a helyettes szülőiséggel kapcsolatos javasoltunk. A másik pedig a finanszírozással kapcsolatban jobbitó javaslatunk volt. Tulajdonképpen a gyermekjóléti normatíva célszerű felhasználási lehetőségét célzó javaslatunk a pénzügyi és önkormányzati törvényt érinti.

Szemkeő Judit: Nem kisebbet, mint az önkormányzati törvény módosítását.

Révész Piroska: Számunkra nagyon fontos, hogy az állami költségvetésből gyermekjóléti célra elkülönített összeg eljusson a gyerekekhez, mert a gyerekek mellett nem találjuk meg ezt az összeget.

Varga Júlia, Magyar Rádió: Lutter asszonytól kérdezném, hiszen ők már nagy tapasztalattal rendelkeznek a megvalósítás terén, hol voltak a legfőbb gondok, feltételezem, hogy országonként ez különböző.

Elisabeth Lutter: Legnagyobb szükségünk időre és türelemre volt. Én magam a nevelőszülői és nappali anyai tevékenység professzionalizálására irányuló projekttel megbízták, törvényes alapokra támaszkodva 22 éve dolgozom. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mások ezt rövidebb idő alatt nem tudják megvalósítani. Hiszen mi voltunk az úttörők, az elsők, akik megpróbáltuk ezt megvalósítani, és mi esetünkben komoly tudatformálásra is szükség volt. Azt hiszem senki sem kényeszerül ma már arra, hogy a spanyolviaszt felfedezze, minden országnak lehetősége van arra, hogy mások kész eredményeit átvegye, illetve adaptálja.

Ausztria 9 tartományból áll, és mindegyiknek saját gyermek- és ifjúságvédelmi törvénye van. Ez egyben azt is jelenti, hogy 9 tartomány kormányzatának kívánalma benne van ebben a programban. Ezen kívül Ausztriában az a tevékenység privát szervezetekre alapul, ezért 30-40 ilyen szervezet is részt vesz ebben a tevékenységben. Valóban a legnehezebb probléma az volt, hogy közös megállapodásra jussunk az alapfeltételek tekintetében. Példaként említem: minden tartományi kormányzat törvényében ma benne van, hogy a napközi szolgáltatást nyújtóknak, illetve a nevelő családoknak képzésben kell részt venniük.

Szemkeő Judit: Szeretném megjegyezni, hogy a nevelőszülői képzés nálunk is egységes, és létezik. Ugyanakkor a gyerekek napközbeni ellátására bárki vállalkozhat.

Elizabeth Lutter: A következő helyzet állt elő. Megállapodásra kellett jutni, egyrészt a kormányzatok, másrészt a magán-szervezetek közt, másrészt a szervezetek és az anyák között, annak érdekében, hogy a szervezetek egyfajta egységes szolgáltatási színvonalat nyújthassanak az őket támogató kormányzatnak. Másrészt, hogy egy egységes követelményrendszer támasszanak a foglalkoztatott anyákkal szemben. Ehhez viszont egy egységes képzési rendszert biztosítanak. Ehhez egy koordinációs helyre volt szükség, ezt én és az irodám jelentettük. Mind a hivatalos szervekkel, mind az egyes szervezetekkel valamiféle megállapodást kellett kialakítanunk. Oly módon, hogy azt mindig az alaptevékenységekre vonatkoztassuk. Összefoglalva, az egészhez szükség van egy koordinációs szervezetre, amely az együttműködést biztosítja, mind az egyes szervezetek, mind a kormányzatok felé. Kell továbbá egy egységes koncepció, amely eléggé rugalmas ahhoz, hogy az egyes kiválalmakhoz illeszthető legyen. Szükség van egyfajta megbízható törvényi háttérre, amely révén a gyermekek azonos jogokat kapnak, illetve a nevelő, gondozó személyzet azonos munkajogi feltételek közt dolgozhat. Negyedrészt pedig egy kollektív szerződésre is szükség van, amelynek révén a tevékenységet azonos követelményrendszerben, azonos juttatással valósítják meg a résztvevők.

Varga Júlia: Ha más szakmákkal kell összehasonlítani, akkor önöknél egy ilyen munkát végző asszony milyen jövedelemre tehet szert?

Elizabeth Lutter: Nagyon örülök a kérdésének, mert Ausztriában létrehoztunk egy munkacsoportot, amiben részt vesznek mindazon szociális tevékenységekben dolgozók, akik munkaviszonyban különböző szolgáltatásokat végeznek, és ennek az a célja, hogy az ő juttatásaitak valamilyen azonos szintre lehessen hozni. Emellett a szakszervezetekkel is együttműködünk, mint munkáltatók, hiszen ők a dolgozók munkáltatói, másrészt a munkavállalói jogokat is védenie kell valakinek. És ezen három nagy területre vonatkozóan (gyermekgondozás, ambuláns ellátás, és a fogyatékosokkal foglalkozók) összetettük, milyen képesítésekre van szükség és a tevékenységek hol helyezkednek el a struktúrában. Azt állapítottuk meg, hogy a gyermekellátásban dolgozók 20%-kal rosszabb feltételekkel dolgoznak, kevesebbet kapnak. Éppen most dolgozunk azon, hogy az összes szociális szolgáltatásra érvényes kollektív szerződést hozzunk létre, ami azonos feltételeket és javadalmazást tartalmaz. Tehát a jövő év elején életbe lépő rendszer alapján a napközi ellátásban résztvevő családok kb. olyan fizetési színvonalon lesznek, mint az egészségügyben dolgozó ápolási segédszemélyzet, és kb. 7 év alatt jutnak el az ápolói fizetés színvonalára. Tegyük fel, hogy 10 000 schilling a minimálbér, akkor 16-ról 22 000 schillingre tudják feltornázní magukat. A minimálbér 1,5-szeresen kezdenénk és több mint kétszeresére szeretnénk eljutni.

Szemkeő Judit: A hivatásos nevelőszülőknél a bér pontosan ennyi, de összesen 390-en vannak.

Elizabeth Lutter: Azonban ahhoz, hogy igazságosak legyünk, hozzá kell fűznöm: ez egy olyan tevékenység, amelyet otthon a saját gyermek gondozásával együtt lehet végezni. Ott a nagy különbség, hogy ha elmegy otthonról, a gyerekeiről gondoskodni kell, az pénzbe kerül, a ruházatát meg kell változtatni, az is pénzbe kerül, és egyáltalán az életmód költségei mások lesznek. Például autót kell tartania, ily módon mindentől mentesül, és a háztartást is tudja vezetni. Ami számunkra fontos, és újdonságot jelent, mi abból indulunk ki, hogy képzésre van szükség, mégpedig európai szinten egységes képzésre, amely más szociális szolgáltatási területekkel összemérhető. Ily módon ezen bizonyítvánnyal rendelkezők később más területre átszakosodhatnak. Az EU pontosan ezt értékelte a mi tevékenységünkben, hogy egy összevethető képzettségi szintet nyújtunk, amely hasonlítható más szociális szolgáltatásokkal, és európai általános normákhoz alkalmazkodik és az átszakosodást is lehetővé teszi.

S. Kállai Szilvia, Roma Sajtóközpont: Révész Piroskához szeretném intézni a kérdésemet. Amikor önök kiválogatták a pótmama-szolgálatra a jelentkezőket, mi alapján válogatták?

Révész Piroska: A jelentkezők kiválasztása több lépcsőben történt. Napilapban adtunk hírt arról, hogy pótmamákat szeretnénk foglalkoztatni. Majd 160 jelentkezőből választottuk ki azt a 14 főt, akiket megbízunk a pótmama-szolgálat ellátásával. Az első körben egy telefonbeszélgetéssel győződünk meg arról, hogy mennyire komoly az érdeklődésük, és ez alapján a csak kíváncsiságotokat, a komolytalan érdeklődőket, a kóros személyiségeket ki tudtuk szűrni. A következő körben, a települési önkormányzatok jegyzőjénél tájékoztunk, hogy mennyire fogadókész az önkormányzat egy ilyen új szolgáltatásra. Harmadik körben pedig családlátogatás keretében győződünk meg arról, kinek az otthona és személyisége alkalmas egy ilyen program megvalósítására, őket hívtuk meg a képzésre. Ez egy döntéselőkészítő tréning volt, amelynek a végén közösen hoztuk meg azt az állásfoglalást, hogy a jelentkező indítékainak megfelelő-e ez a foglalkozás. És az utolsó kontrollt pedig a közvetlen lakókörnyezet biztosította számunkra. Ugyanis azokkal a jelentkezőkkel kötöttünk szerződést, akire a közvetlen környezete gyereket bízott. Mi gyereket nem vitünk a rendszerbe.

S. Kállai Szilvia: Gondoltak-e arra, hogy ezt a szolgáltatást ki lehetne terjeszteni roma asszonyokra is, hiszen nagyon sok munkanélküli roma nő van. És elég sok gyereket nevelünk. Gondoltak-e erre, hogy ez valami előrelépés lenne, vagy feltérképezni a terepet, hogy bármilyen hasonló irányba mozduljanak.

Révész Piroska: Mi nagyon szeretnénk, ha ezt a modellt önkormányzatok és más civil szervezetek valamilyen formában átvehetnék. Mi nem arra törekszünk, hogy a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány ezt a hálózatot növelve kiterjessze több megyére. Mi egy modellt kidolgoztunk, és ha ehhez kedvet és pénz tudnak szerezni más szervezetek, mi nagyon szívesen segítünk ennek a szakmai megtervezésében, megvalósításában. Másfél éven keresztül nagyon sok tapasztalatot gyűjtöttünk, akár az önkormányzatokkal való párbeszéd, akár a családokban folyó gyermekgondozási tevékenység területén. Mi egy OFA pályázaton nyertük meg ezt az összeget, amiből a családok fizetést kaphattak. Aki egy gyerek ellátását vállalta az 40 000 Ft-os bruttó fizetést kapott, aki két gyereket vállalt 60 000 Ft-ot, három gyerek esetén 75 000 Ft-ot tudunk fizetni a családnak. Három gyerek felett már az önkormányzati együttműködéstől tettük függővé a gyerekfogadást, és itt az önkormányzati forrásokat is felhasználjuk.

S. Kállai Szilvia: Volt-e valamilyen képzettségi elvárás?

Révész Piroska: Nyolc általános. Nagyon pozitív tapasztalatunk alakult ki ezen a területen. Nem az iskolai végzettségtől függ, hogy milyen a gyermeknevelési kultúrája és a látásmódja valakinek. Aki a saját gyermekével több évig otthon marad, aki a saját gyermekének a neveléséért egy szakmai karriert kihagyott az életéből, most professzionális gyermeknevelőként léphetett be ebbe a munkakörbe. Általános tapasztalat, hogy azok a nők, akik ma Magyarországon saját gyerekük betegsége miatt többször hiányoztak munkahelyükről, létszámleépítés esetén az elbocsátottak első körében találhatták magukat. Alapítványunk értékeli ezt a gondoskodó anyai attitűdöt. Más megvilágításban: alapítványunk országos ellátásra jogosult a helyettes szülői szolgáltatás területén. Ebben a programban arra tettünk kísérletet, hogy kistépelülésen, ahol az önkormányzat számára kötelező a helyettes szülői szolgáltatás fenntartása, de a lakosok ezt nem veszik igénybe, ott ezek a segítők családok napközbeni gyerekellátással is foglalkozhassanak.

Szemkeő Judit: Lényegében egy otthoni bölcsőde vagy óvoda.

Révész Piroska: Ezt a két fajta szolgáltatást mi egy ugyanazon családba telepítettük, mert ha véletlenül volt egy helyettes szülői megbízás a településen, akkor a család ezt is vállalta. De a napközbeni gyerekellátás tette ki munkaidejük nagy részét. A helyettes szülői ellátás esetén pedig ezen túl biztosítottuk a törvényes kifizetéseket.

S. Kállai Szilvia: Ha lenne a napközbeni ellátáshoz egységes képzés, akkor inkább arra bízánk-e a gyereket a szülőket? Most éppen beadhatom a gyermekemet a szomszédomhoz, ha gondolom van.

Szemkeő Judit: Ez két különböző dolog. Természetesen a szomszédokra, ha jó szomszédok mindig szükség lesz. Itt egy rendszeres munkaviszony az, amiről beszélünk. Ma tulajdonképpen az önkormányzat ilyen munkaviszonyt létesíthet, de nálunk egyelőre nincs meg ez a képzettségi követelmény, ami Ausztriában van. És úgy érezzük, ha ezt az EU-modellt elterjesztendő mi át vesszük, megvizsgálatjuk a szakemberekkel, hogy milyen módon tudjuk ezt átvenni, abban az esetben a már meglévő lehetőségekkel, valóban képzett emberekkel lehet élni. Véleményem szerint, ha átvehetjük a modellt, ez Magyarországon nem 22, hanem 2 év. És nagyon lényeges a meglévő ellátórendszer továbbépítése és felhasználása. Van képzési központ, vannak bölcsődék, meg kell nézni, hogyan lehet a házi ellátást és az intézményes ellátást összekapcsolni. Ezen az úton elindulunk. Kiemelt figyelmet kell fordítanunk a roma közösségekre, az otthon lévő édesanyákra, és azt hiszem az ő segítségükkel óriási lehetne előre lépni a gyerekek érdekében. Most a startnál voltak itt és mi ezt feltétlenül folytatni akarjuk, és igyekszünk, hogy behozzuk azt a lemaradást, ami itt elhangzott. Köszönöm az érdeklődést, és jó volt látni, hogy ennyi mindenkit érdekelt ez a téma.

Reggeli krónika, 2001. 04. 05.

Mi lesz addig a gyerekekkel? Ez a kérdés minden családban kérdés, ha az anyuka megbetegszik, ha mondjuk kórházba kell mennie, ha váratlanul el kell utaznia, mert esetleg a nagymama megbetegedett. A családfőnek dolgoznia kell és este már el tudja látni a kicsit, de napközben? Ha van rokon, jó szomszéd, könnyebben megoldható a gond, de ha nincs, az óvoda lehet megoldás, meg a napközi is az iskolában, de a gyerekért 5-ig, 6-ig menni kell. A bébiszitter meg sok családnak drága. Szakmai konferencián tanácskoztak a lehetséges megoldásokról a Szociális és Családügyi Minisztériumban, ott készült Horváth Katalin riportja.

Helyettes szülő: Szombathelyről jöttem, helyettes szülő vagyok.

Riporter: Mit jelent az, hogy helyettes szülő?

HSz.: Ha egy család megszorul, mert mondjuk az anyuka egyedül neveli a gyereket és beteg lesz és segítségre szorulna, akkor a gyermekjóléti szolgálathoz fordul és ők kijelölnek számára egy helyettes szülőt. Mi egy-gyerekes család vagyunk. Nálunk nagyon jól sikerült, a kisfiammal egykorú kislányt kaptunk, akinek az édesanyja beteg volt és több kórházi kezelést is kapott, és annyira megindította ez mind a két gyereket, hogy mi segíthetünk és ő segítséget kap.

R: Akkor ők most fogadott testvérek?

HSz.: Hát körülbelül ez most így működik. És azóta is keresik egymást és nagyon jó barátok.

R: Egy gyerek, hogyha bevonul a helyettes anyukájához, ez azt jelenti, hogy náluk fog lakni, amíg az anyukája haza nem tud jönni.

HSz.: Pontosan ezt jelenti. És papagájostul vonult a mi lányunk. És az édesanyjával nagyon fontos a napi kapcsolattartás.

Tehát, hogyha közel van a kórházban, akkor meglátogatjuk, hogy a kisgyerek lelke ne sérüljön.

R: Hány éves az a kislány, akinek ön a helyettes anyukája?

HSz.: Tizenegy.

R: Még mindig ott lakik?

HSz.: Nem, most már hazaköltözött. És meggyógyult az anyukája, de előre láthatólag még egy utókezelésre megy a nyáron és akkor is nagy szeretettel várjuk. De várható, hogy a nyáron többen is kéri majd segítséget.

R: Ahhoz, hogy valaki helyettes szülő legyen, milyen iskolai végzettség kell?

HSz.: Pedagógus végzettségű vagyok, óvó néni vagyok és megjelent egy újsághirdetés a helyi sajtóban és én erre ráugrottam, mert csak egy gyerekem lehetett, pedig én sokkal többet szerettem volna. És úgy gondoltam, hogy nem olyan jó egyként felnőni, és egy negyven órás tanfolyamot kellett elvégezni, ami nagyon fontos, hogy férjrel együtt. Nagyon büszke vagyok a férjemre, hogy eljött. Gyermekvédelmi szakemberek készítették fel bennünket. Nagyon fontos dolgokról esett szó. Vesztésekről, érzelmi dolgokról.

R: Mennyi fizetést kapott ezért? Vagy csak úgy karitatíve csinálta?

HSz.: Nem az anyagi javadalmazás a döntő ebben, hanem érzelmi dolgok, hogy segíthessünk.

Cserkóné Mészáros Erzsébet: Cserkóné Mészáros Erzsébet vagyok Kiskunfélegyházaról, és családi napközit üzemeltetek ott.

Riporter: Azért van erre szükség, mert bezárt az óvoda és a bölcsőde?

CsME: A mi városunkban is több bölcsőde bezárt és több óvodát is be akarnak zárni, és pontosan ezért szeretnénk elterjeszteni ezt a vállalkozást. Az önkormányzatnak is kevesebb költséggel jár és az menesztett szakemberek így munkához jutnának.

R: Erre kapnak az önkormányzattól támogatást?

CsME: Mi személy szerint kapunk támogatást, de sok önkormányzat nem támogatja ezeket a családi napköziket. Tehát a vállalkozónak kell kalkulálni a bevételébe, hogy mégis megérje, hogy üzemeljenek.

R: Ezt csak szakképzett óvónők csinálhatják, ugye?

CsME: Ennek ez a lényege, hogy gyeseen lévő anyukák, akik otthon vannak a gyerekekkel, ők is vállalhatnak gyerekeket.

Megpróbálhatnak családi napközit üzemeltetni, bár én személy szerint szakképzettséghez kötném ezt a tevékenységet.

R: Ha módosítják a gyermekvédelmi törvényt, annak egyik fejezetében szerepel majd, hogy az önkormányzatoknak igenis kötelességük felvállalni az ilyen vállalkozásokat, tehát a családi napközit és a pótmama finanszírozását.

Szemkeő Judit, államtitkár: Kötelező feladatként nem szerepel a módosításban. Pontosítjuk ezeket a feladatokat, a pontosítás, hogy ki milyen feltételekkel bízható meg. Az ellenben már szerepel ma is a jogszabályban, hogy szociális és gyermekvédelmi szempontból ez az ellátás, a gyermekek napközbeni ellátása az önkormányzat kötelező feladata.

R: Ez a törvény nem írja majd elő a kötelező szakképzést?

Szemkeő Judit: De pontosan ez a módosítás lényege, hogy egyrészt meg kell vizsgálni, hogy az illető alkalmas-e, másrészt pedig a képzettséget és az ellenőrzést biztosítani kell.

R: Ki fogja ezt megvizsgálni?

Szemkeő Judit: Mindenféleképpen egy szakmai kontroll, minek a feladatát pillanatnyilag az önkormányzatok szakembereinek kéne végezniük, de hosszú távon bízom benne, hogy egy olyan centrum, ami a képzést és a szakmaiságot országos szinten ellenőrzi.

Heti Válasz I. évf. 7. szám

Édes pótszülők

Időleges otthon a bajba jutott családok gyermekeinek

Ha kegyes hozzánk a sors, utódunk számára otthon teremünk, szeretetből védőórást vonunk köré, etetjük, ruházzuk, s hogy ő is szólhasson hozzánk, időnként hozzá idomítjuk. Csakhogy hol az otthon, hol a pénz és az idő, hol pedig mi magunk hiányzunk gyermekeink életéből.

Több mint 30 ezer bölcsődés korú gyermek hétköznapjain a bölcsődei gondozónők, 385 ezer óvodás számára pedig az óvónők helyettesítik a pénzkereséssel foglalkozkodó szülőt.

Olykor azonban a napközbeni ellátások sem jelentenek elegendő segítséget. Egy-egy család "várfalai" oly mértékben rogyannak meg, hogy átmenetileg a szülők nem tudnak gondoskodni gyermekükről. Ebben a helyzetben gyakran maguk sem tudják, hova, kihez forduljanak segítségért, hol helyezhetnék biztonságba gyermekeiket addig, ameddig újraemelik a falakat.

Az 1997-es gyermekvédelmi törvény a családok széthullásának megelőzésére, a gyermekek családban tartására helyezte a hangsúlyt, s több új, a családok gyermekmegtartó erejét növelő intézkedést vezetett be. Ezek közé tartozik a gyermekek átmeneti elhelyezéséről gondoskodó helyettes szülői hálózat létrehozása, amelyek elérhetőségéről a bajba jutott szülők a területileg illetékes gyermekjóléti vagy családsegítő szolgálatoktól kaphatnak útbaigazítást.

A család lakásgondjai, átmeneti otthonvesztés, munkahelyi elfoglaltság, váratlan betegség, munkanélkülivé válás teremti meg azt a helyzetet, amikor a szülők, bármennyire szeretnék is, átmeneti időre mégsem tudják gondját viselni gyermeküknek.

Helyettesek

Derús otthonba csöppenünk János és Ágota lakásában, ahol is a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány egyik helyettes szülői és pótmama-szolgálat működik. Az ember valóságos gyermekparadicsomban találja magát. Az ajtó melletti kis konyhában éppen egy 104 centis háziasszony-palánta szorgoskodik, a szoba közepén lévő csúszdánál nagy a sorban állás. Egy fiúcska hason kúszva igyekszik a szoba túlsó sarkában álló kiságy felé. Hirtelen nehéz lenne megmondani, hány gyerek nyüzsög a tágas, világos szobában. Csak összeszámolom: a négygyermekes család napközben saját gyermekein kívül még három gyermek ellátásáról gondoskodik, s szükség esetén helyettes szülőként fogadnak otthonukba egy-egy gyermeket.

Mindössze öt hónapos az éppen náluk vendégeskedő Magda baba. Minden fölé hajló arc, minden neki szánt szó repdeső boldogsággal tölti el. Nem tudja, nem érti, néhány hónapja édesanyja helyett miért Ágoták sietnek ágyához, ha sírásával éhségét, ijedtségét, társaságihiányát jelzi. Szemmel láthatóan megbarátkozott a helyzettel, jól tűri kiterjedt "udvartartásának" dédelgetését, és persze annak is örül, ha újdonsült szerettei között olykor édesanyja is feltűnik.

Magda baba ellátása, annak ellenére, hogy sok körülötte a tennivaló, a könnyebb esetek közé tartozik, hiszen minél nagyobb egy gyermek, annál nehezebben érti és éli meg ezt a rendkívüli helyzetet - mondja Ágota. A szülőt természetesen nem lehet pótolni, de nem is ez a cél. Sokkal fontosabb a gyermek és a szülő közötti kapocs őrzése, erősítése. Persze azt nem állítja senki, hogy ebben a fura vendégeskedésben nincs helye az érzelmeknek. Az ember óhatatlanul megszereti azt a kisgyermeket, akivel hónapokon keresztül egy fedél alatt él.

Ahogy a szülőnek fel kell készítenie gyermekét az elszakadásra, a helyettes szülőnek is meg kell tanulnia, hogyan kell elfogadni, megnyugtatóni a gondjaira bízott gyermeket - és hogyan kell elengednie, amikor eljön az ideje.

A helyettes szülőnek át kell éreznie a szülőtárs helyzetét is. Tudnia kell, hány átvirrasztott éjszaka előzi meg azt a döntést, hogy gyermekét akár csak néhány napra is idegenek gondjaira bízva. Emiatt annak ellenére lelkiismeret-furdalása van, hogy a családsegítők a szolgáltatás igénybevételére bátorították. Büntudatát minden eszközzel igyekeznek csökkenteni. Ha hosszabb időről van szó, akkor szorgalmazni, segíteni kell a kapcsolattartást, hiszen fontos, hogy a gyerek mindig tudjon arról, hogyan állnak a dolgok otthon, mikor térhet vissza családjához. Tulajdonképpen már az érkezés napján elkezdődik a visszszámolás. A helyettes szülő küldetése szerződésben rögzített, meghatározott időre szól.

A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány gyakorlata szerint a szülő az alapítványt keresi föl, annak családgondozója veszi fel az általa legalkalmasabbnak ítélt helyettes szülővel a kapcsolatot. A szülőről és a gyermekről két fénykép készül a helyettes szülő otthonában. Az egyiket az édesszülő viszi magával, a másikat a gyermek őrizgeti. A képet az átmeneti otthonban időről időre előveszik, és egy jól bevált, a helyzetet magyarázó "gyógyító mesével" csillapítják a gyermeknek a szülő távolléte miatt érzett fájdalmát.

Ágotáéknál szerencsés adottság, hogy a kiságytól a pelenkázóig mindennel el vannak látva - de ez nincs mindenütt így. Berendezésre, játékokra ugyanis nincs semmiféle támogatás. A helyettes szülői szolgáltatás néhány hetes kortól tizenkét éves korig vehető igénybe, nem kis mutatóvagy összegyűjtögetni a szükséges játékokat, fejlesztő eszközöket.

Ha már a pénznel tartunk: a helyettes szülő arra az időre, amikor éppen van nála gyermek, hány nyegvenez forint ellátásban részesül. Ebből az összegből kell fedezni a gyermek szükségleteit, így munkadíjára körülbelül napi kétszázhatvan forint jut. Szolgálati gyakorlatilag huszonegy órá, azaz egy órára tíz forint nyolcvan fillér bér esik. Számos oka lehet annak, hogy vala-

ki vállalkozik erre - egy bizonyos: a meggazdagodás vágya nincs az ösztönzők között. Arra az időre, mikor nincs gyerek a helyettes szülőnél, némely önkormányzat havi néhány ezer forintos készenléti díjat fizet, másutt viszont egy fillér sem jár.

A '97-es gyermekvédelmi törvény szerint Magyarország összes önkormányzatának kellene helyettes szülői hálózatot működtetnie. A Szociális és Családügyi Minisztérium 17 ilyen hálózatot tart nyilván, a többi önkormányzat mulasztásos törvénytértéssel elkövetve egyszerűen elismárolta létrehozását. Az igazsághoz hozzátartozik: többségük bölcsen tette. A valós igények ismeretében ugyanis napnál világosabb, hogy nincs szükség annyi helyettes szülőre, amennyit a jogszabály előír.

A Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány helyettes szülőihez évente egy-két gyermek érkezik. Ami részben örvendetes, hiszen - remélhetőleg - nem más jelent, mint hogy csak kevés család jut olyan válságos helyzetbe, amikor helyettes szülő segítségére szorul. Másrészt viszont, ha a hálózat sokáig kihasználatlanul áll, akkor szép lassanként felszámolódik. Ezt megelőzendő, s felismerve, hogy a helyettes szülőiség a honi gyakorlatban leginkább az - ugyancsak a '97-es gyermekvédelmi törvényben megjelent - gyermekek napközbeni ellátásának palettáját színesítő családi napközivel rokon, az alapítvány a két szolgáltatástípus összevonásával pótmama-szolgálatot hozott létre.

A családi napközi

Jelen formájában a családi napközi költségvetési támogatással indított magánvállalkozás. Létrehozói ugyanis a kezdő lépést, vagyis a tárgyi feltételek megteremtését rendszerint pályázati úton nyert pénzből finanszírozzák, magát a létesítményt viszont - mivel az önkormányzatok többnyire nem támogatják - üzleti alapon kénytelenek működtetni. Ami azt jelenti, hogy költségeiket fedezendő, szolgáltatásaikat meglehetősen borsos áron kínálják. Az ellátást csak azok a szülők tudják igénybe venni, akik a havi harminc-negyvenezer forintot képesek kifizetni. A napközi legfőképpen ötfős csoportban, a megszokott intézményes formánál családiasabb ellátást nyújt, időbeosztásában is rugalmasabban alkalmazkodik a családok igényeihez. Sajátossága, hogy gyakorlatilag minden büntetlen és épeszű állampolgár működtetheti szakirányú végzettség nélkül, a szükségleges szakhatósági engedélyek, valamint egy negyvenórás tanfolyam elvégzését igazoló dokumentum birtokában. A mintául szolgáló külföldi példákban a családi napköziket gesztenye levő anyák hozzák létre, akik saját gyermekeik ellátásán túl kedves és erőt éreznek arra, hogy ellenszolgáltatás fejében más gyermekeiről is gondoskodjanak. Ausztriában a szülő a családi napközizért ugyanannyit fizet, mint az államilag fenntartott bölcsődei, óvodai ellátásért - vagyis csak az étkezési költségeket fedezi. Az üzemeltetők normatív támogatást kapnak.

Idehaza viszont az önkormányzatok szabadon döntik el, hogy hozzájárulnak-e akár csak egy árva fillérrel is a fenntartáshoz. Ebbéli hajlandóságuk a tapasztalatok szerint a település méretével fordítottan arányos. Minél kisebb, annál nagyobb az esély, hogy a költségek egy részét átvállalja az önkormányzat. A kistelepüléseken ugyanis szinte egyáltalán nincsenek gyermekellátó intézmények, a lakosság jogos igényének kielégítése az önkormányzat részéről nem szívesség, hanem jól felfogott érdek - hiszen ezzel is növeli a település lakosságmegtartó erejét. A nagyvárosok önkormányzatai a családi napközi támogatásában közvetlenül akkor sem érdekeltek, ha gyermekellátó intézményeik egyébként zsúfoltak, s állandó helyhiánnyal küzdenek. Nem csoda, hogy a négy év alatt mindössze harminc családi napközi nyílt az egész országban, s jelentős hányaduk a működőképesség határán vegetál.

A gyermekvédelmi törvény küszöbönálló módosítása az elképzelések szerint a bölcsődei normatíva 30-35 százalékát a családi napközikekhez utalja. Ez idén 177 600, jövőre 208 800 forint/fő, azaz 5-6 ezer forintnyi állami támogatás fejenként. Ekkora hozzájárulás mellett az ellátás az átlag magyar család számára továbbra is elérhetetlen luxus marad. Érthetően, hogy miközben az önkormányzatnak nagyjából ugyanennyivel kell kiegészíteni az állami normatívát, a nyilvánvalóan legolcsóbb és az önkormányzat számára legkényelmesebb ellátás miatt csak évi 70 ezer forintos támogatást érdemel.

Pótmama-szolgálat

Úgy okoskodott a Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány, hogy ha a helyettes szülők megteremtik a huszonnégy órás ellátás biztosításához szükséges megfelelő otthont, akkor nyilván megfelelnek a napi nyolc-kilenc órás napközbeni gyermekellátással szemben támasztott követelményeknek is.

A két gyermekjóléti szolgáltatás összevonásából kialakított modell, a pótmama-szolgálat az ellátás biztosításával nemcsak önkormányzati feladatot vesz át: munkahelyet teremt a gyermekeket fogadó pótmama számára, s egyúttal segíti a szolgáltatást igénybe vevő anyák visszatérését a munka világába. A pótmama-szolgálatot az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány pályázatán nyert anyagi támogatásnak köszönhetően havi tízezer forint térítési díj ellenében kínálja az alapítvány, a szolgáltatást nyújtónak pedig - szabályos munkaszerződéssel a gyermekek számától függően 40000-95000 forintos fizetést folyósít.

Sok ez vagy kevés? - tettük fel Ágotának a mindkét összegre vonatkozó kérdést.

- Van, aki jatszi könnyedséggel ki tudja fizetni a tízezer forintot, más meg úgy kuporgatja össze. A hatvenezer forintos fizetés nem lenne kevés, ha egy ember kapná, de ezért a pénzért valójában hárman dolgozunk, János, én és édesanyám is rendszeresen besegít. Egy bölcsődében külön szakember takarít, a daduska a gyerekek körül segít, a konyhások főznek, elmosogatják az edényeket. A pótmama-szolgálatnál, csakúgy, mint a családi napköziben, minderre egy ember van - mondta Ágota. Majd hozzátette, ha az ember nemcsak gyermekmegőrzőként működik, hanem lelkiismeretesen foglalkozik a gyerekekkel, akkor ezt fizikai képtelenség egyedül ellátni. Nem szólvá arról, hogy "természetesen" rezsire, játékokra, rajzeszközökre, festékekre, papírra - és még lehetne sorolni - a pótmama-szolgálat keretében sem jár pénz.

Ágotákék második éve három gyermek mellett pótmamáskodnak. A családi napközihez hasonlóan a pótmama-szolgálat sincs végzettséghez kötve, az ember személyiségétől függ, mennyire fejleszti a gyermekek képességeit. Ágota igyekszik a lehető legtöbbet kihozni a gondjaira bízott csemetékből. Festenek, gyurmáznak, sütnek, ollóval dolgoznak, ragasztanak, mozaikképeket készítenek. Emellett olyanokat játszanak, hogy étlapról rendelnek, megtanulják, hogyan kell teríteni.

Roppantul élvezik a gyerekek ezt a sokféleséget, nagyon szeretnek hozzájuk járni. Időnként a nagyobbacska testvérek is bekezdnek egy-egy napra.

A pótmama-szolgálat szeptembertől júniusig, reggel héttől délután ötig működik. A szülő szabadon döntheti el, mikor hozza és mikor viszi el a gyereket. Bár eddig még senki sem kérte, de arra is van lehetőség, hogy a kis lurkók időnként éjszákára is náluk maradjanak, ha hét végén dolgoznak, vagy urambocsá' színházba, szórakozni mennének a szülők. Erre Ágota édesanyjának gyerekefelügyeletre kiváltott engedélye biztosítana legális feltételeket.

Helyzetük kiszámíthatóságát jól látatja, hogy a házaspár két éves gyakorlat és a mintegy két-három millió forint értékű helyiség, tárgyi eszközök birtokában sem merne saját lábára állva önálló vállalkozóként tevékenykedni.

A vesszőfutás az engedélyek beszerzésével kezdődik, s az egyes vállalkozásformák engedélyezése hihetetlenül ellentmondásos - kezdi sorolni a miérteket Ágota. A játszóház-nyitáshoz semmiféle engedély nem kell, a családi napközihez azonban ezerféle szakhatósági véleményre, engedélyre van szükség. Ez tulajdonképpen rendjén is volna, vizsgálják meg átol cettig, hová kerülnek a gyerekek. Érdekes következtetés, hogy gyerekefelügyeletre viszont minden további nélkül kiadják az engedélyt anélkül, hogy bárki megnézné vagy legalább megkérdezné, hova viszik a gyerekeket. Így aztán akár számlaképes szatír is lehetne az engedéllyel rendelkező gyermekfelügyelő - jegyzi meg.

A vállalkozói esélyeket látogatva Ágota rátapad a családi napközök működéséből leginkább hiányolt szolgáltatási modellre, amikor felveti: az lenne jó, ha az átlagostól eltérő munkarendben dolgozó cégekkel több évre szóló szerződést köthetnének. Akkor talán bele mernék vagni - mondja tünődve.

Dobi Ágnes

Kossuth Rádió, 2001. 05. 05.

“Szemle” - Tallózás hetilapokban és folyóiratokban -
Szerkesztő: Osgyáni Csaba

“Május első vasárnapja előtt, az anya ás gyermeke kapcsolatáról szóló hetilapcikknek sorában az Új Ember egy pszichológiai vizsgálatra hivatkozik. Ez különféle társadalmi osztályok gyermekeinek intellektuális képességeit kutatva arra a megállapításra jutott, hogy a legkedvezőbb eredményt egy skandináv halászfalu hagyományos körülmények között, otthon nevelt gyermekei érték el, vagyis az édesanyát, a szülőt nem lehet pótolni.

Ha azonban mégis úgy hozná a sors, hogy egy család átmenetileg nem tud gondoskodni gyermekéről, mert lakásproblémák kötik le figyelmét, helyt kell állni a munkahelyen, netán munkanélküliség, váratlan betegség vagy válás fenyeget, megoldást nyújthat a pótszülő. Hivatalos nevén a helyettes szülői hálózat, melynek eddigi tapasztalatait a Heti Válasz közli. Egy 1997-ben elfogadott törvény szerint Magyarország összes önkormányzatának kellene ilyen hálózatot működtetnie, csakhogy a Szociális Minisztérium mindössze 17-et tart számon. A többi önkormányzat valahogy elmismánsolta létrehozását. Többségük persze bölcsen tette - jegyzi meg a lap - hiszen nincs szükség annyi helyettes szülőre, amennyit a jogszabály előír.

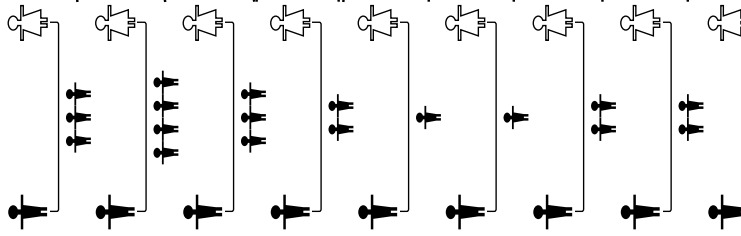
A bajba jutott szülők a gyermekjóléti vagy családsegítő szolgálatoktól kaphatnak felvilágosítást arról, hogy hol találhatnak időleges otthon csemetéiknek. A néhány hetes kortól 12 éves korig igénybe vehető nonstop helyettes szülői szolgálaton kívül létezik családi napközi is, amely a hagyományoshoz képest rugalmasabban igazodik az elfoglalt szülőkhöz, munkabeosztásukhoz. Igaz, az ára is borsos. A mintául szolgáló példákban a családi napköziket gyessen lévő anyák hozzák létre, akik saját gyermekeik ellátásán túl kedvet és erőt éreznek arra, hogy ellenszolgáltatás fejében mások gyermekeiről is gondoskodjanak.

Idehaza az önkormányzatok szabadon döntenek el, hogy hozzájárulnak-e akárcsak egy árva fillérrel is a fenntartáshoz. Ebből hajlandóságuk a település méretével fordítottan arányos. Minél kisebb, annál nagyobb az esély, hogy a költségek egy részét átvállalja az önkormányzat. A kis településeken ugyanis szinte egyáltalán nincsenek gyermekellátó intézmények. A lakosság jogos igényének kielégítése az önkormányzat részéről nem szívesség, hanem jól felfogott érdek, hiszen ezzel is növeli a település lakosságmegetartó erejét. A nagyvárosok önkormányzatai a családi napközi támogatásában közvetlenül akkor sem érdekeltek, ha a gyermekellátó intézményeik egyébként zsúfoltak és állandó helyhiánnyal küzdenek. Nem csoda, hogy a négy év alatt mindössze 30 családi napközi nyílt az egész országban, és jelentős hányaduk a működőképesség határán vegetál.”

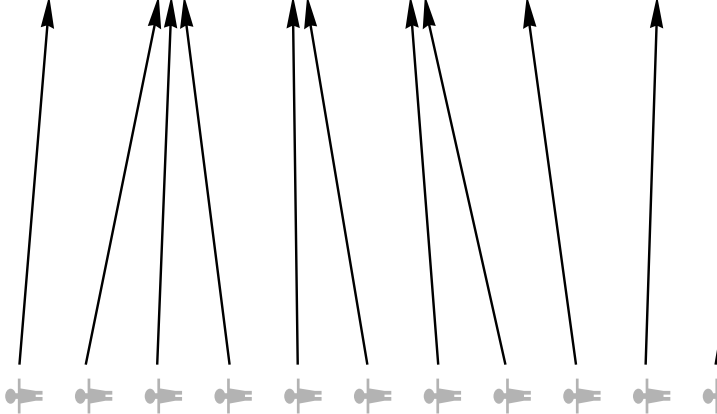
Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával megvalósított

PÓTMAMA-SZOLGÁLAT FOGLALKOZTATÁSI HATÉKONYSÁGA

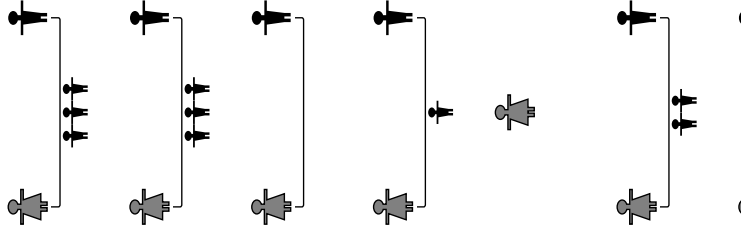
Szolgáltatást igénylő
családok

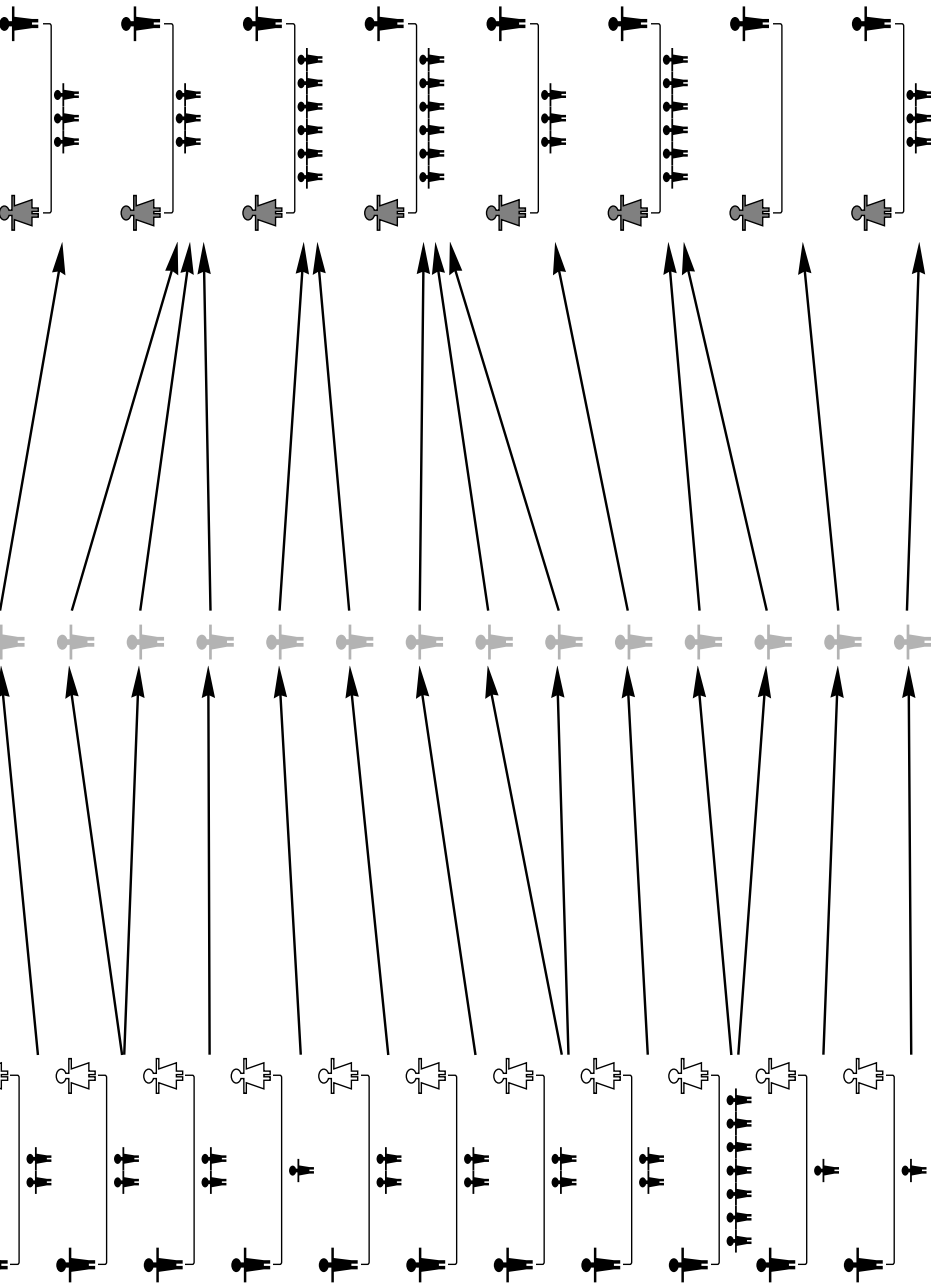

Ellátott gyerekek

Szolgáltatást nyújtó
családok

♂ a program közvetlen munkahelyteremtéssel támogatta munkavállalásukat.

♀ a program közvetve - gyermekük napközbeni ellátásával - támogatta munkavállalásukat

Fehér Kereszt Gyermekvédő Alapítvány
1077 Bp. Rottenbiller u. 26.
Telefon: 06 80 505 006
www.feherkereszt.hu